

JAAR VER SLAG

20 21

PENSIOENFONDS
NOTARIAAT

Jaarverslag 2021
Pensioenfonds Notariaat

INHOUDSOPGAVE

KERNCIJFERS	4
VOORWOORD	5
BESTUURSVERSLAG	
1 MISSIE, DOELSTELLINGEN EN STRATEGIE	7
1.1 Missie	7
1.2 Doelstellingen, strategie en resultaten	7
2 FINANCIËLE POSITIE	10
2.1 Inleiding	10
2.2 Beleidsdekkingsgraad	10
2.3 Actuele dekkingsgraad	10
2.4 Herstelplan	11
2.5 Communicatie over financiële positie	11
3 BALANSMANAGEMENT	12
3.1 Inleiding	12
3.2 Verplichtingen uitgangspunt bij technische voorzieningen	12
3.3 Ontwikkeling technische voorzieningen	12
3.4 Pensioenregelingen	13
3.5 Resultaat naar actuariële component	14
3.6 Strategische beleggingsmix	18
3.7 Portefeuilleresultaten	19
3.8 Z-score	20
3.9 Activiteiten in 2021	21
3.10 Risicohouding deelnemers en pensioengerechtigden	23
3.11 Balansmanagement en matching	23
3.12 Renteafdekking	24
4 RISICOBEBEERSING	25
4.1 Risicomanagementbeleid	25
4.2 In control	25
4.3 Risicohouding	26
4.4 Risico's	27
4.5 Ontwikkelingen risicomanagement 2021	31
4.6 Verdere ontwikkeling risicomanagement in 2022	33
4.7 Monitoring uitbesteding	34
4.8 Samenvatting verslagen sleutelfunctiehouders	35
4.9 Compliance	36
4.10 Klachten en geschillen	37
4.11 Incidenten, boetes en dwangsommen	38
4.12 Meldingen Autoriteit Persoonsgegevens	38

5 ORGANISATIE	39
5.1 Bestuursmodel	39
5.2 Organogram bestuurlijke organisatie (per 31 december 2021)	40
5.3 Opdrachtgever (sociale partners)	40
5.4 Uitbesteding	40
5.5 Ontwikkelingen op het gebied van governance in 2021	41
6 KOSTEN	42
6.1 Inleiding	42
6.2 Kostenbewustzijn	42
6.3 Kostenontwikkeling 2021	42
6.4 Kostenvergelijking	45
7 VOORUITBLIK	47
7.1 Financiële situatie	47
7.2 Nieuw pensioenstelsel	48
7.3 Werken aan strategische doelen	48
8 BEVINDINGEN RAAD VAN TOEZICHT EN OORDEEL VERANTWOORDINGSORGAAN	49
8.1 Bevindingen raad van toezicht	49
8.2 Reactie bestuur op bevindingen raad van toezicht	52
8.3 Oordeel verantwoordingsorgaan	53
8.4 Reactie bestuur op oordeel verantwoordingsorgaan	56
9 JAARREKENING	58
10 OVERIGE GEGEVENS	97
10.1 Actuariële verklaring	97
10.2 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	99
11 STATISTIEKEN, PERSONALIA EN CODE PENSIOENFONDSEN	108
11.1 Statistieken	108
11.2 Personalialia	112
11.3 Nadere gegevens leden bestuursorganen	115
11.4 Code Pensioenfondsen	115
12 BEGRIPPENLIJST	123

KERNCIJFERS

	2021	2020	2019
Financiële gegevens per 31 december			
Bedragen x € 1 miljoen			
Beleidsdekkingsgraad (%)	110,5	100,2	104,8
Dekkingsgraad (%)	115,2	105,4	105,7
Pensioenvermogen	3.668	3.604	3.248
Eigen vermogen	483	184	176
Beleggingen ¹	3.669	3.719	3.264
Rendement beleggingen (%)	1,9	11,6	18,6
Voorziening pensioenverplichtingen	3.185	3.420	3.072
Nominale rente	0,6	0,0	0,6
Premiebijdragen	76	64	60
Beleggingsopbrengsten	68	366	502
Pensioenuitkeringen	79	78	77
Aantallen per 31 december			
Actieve deelnemers	12.060	11.740	11.354
Gewezen deelnemers	10.298	9.966	9.905
Gepensioneerden	5.536	5.357	5.140

^[1] De beleggingen onder aftrek van de derivaten die in de jaarrekening zijn opgenomen bij verplichtingen inzake derivaten.

VOORWOORD

Als bestuur van Pensioenfonds Notariaat kijken we positief terug op het afgelopen jaar. We zagen een opleving van de financiële markten en een oplopende rente. Beiden zijn belangrijk voor de financiële resultaten van het pensioenfonds. Ook maakte het fonds voortgang met belangrijke projecten zoals de toekomstige implementatie van de Wet toekomst pensioenen (Wtp). Daarnaast voerden we projecten uit om de organisatie van het pensioenfonds verder te verbeteren. Tot slot werden belangrijke stappen gezet op het terrein van Environmental, Social en Governance (ESG).

Eind 2021 konden de boeken worden gesloten met een actuele dekkingsgraad van 115,2%.

Financiële situatie

In 2021 bestond nog grote onzekerheid over de wijze waarop de financiële markten op langere termijn zouden reageren op de wereldwijde covidpandemie. Gedurende het jaar lieten de rendementen van pensioenfondsen echter al weer een positief beeld zien. De inhaalslag in vraag naar goederen en diensten na de eerste besmettingsgolf van de pandemie, leidden tot een positief effect op de financiële markten. Dat vertaalde zich in een rendement van 1,9% op de beleggingen van het fonds. Na een lange periode van een laag renteniveau steeg de rente. Dit, tezamen met de goede rendementen, leidde ertoe dat de dekkingsgraad een niveau bereikte dat geruime tijd niet meer was gehaald. Eind 2021 werd een dekkingsgraad bereikt van 115,2%. De beleidsdekkingsgraad, een belangrijkste parameter voor de financiële gezondheid van het fonds, bleef daarbij echter nog wel achter. In deze parameter, de gemiddelde dekkingsgraad over de achterliggende twaalf maanden, tellen immers ook de maanden mee met lagere dekkingsgraden. Toch steeg ook de beleidsdekkingsgraad ten opzichte van eind vorig jaar en kwam uit op 110,5%.

Met dergelijke dekkingsgraden komt het verlenen van toeslagen weer in zicht. Wij staan daarmee voor de belangrijke afweging op welk moment het mogelijk én verantwoord wordt om, binnen het huidige toeslagbeleid, een toeslag te verlenen. Daarbij houden wij ook nadrukkelijk rekening met de te maken keuzes rond het nieuwe pensioenakkoord.

Uitvoering pensioenopdracht

Door de lage rentestand in de voorbije jaren is het pensioenproduct steeds duurder geworden. Dit maakte het nodig om frequent met sociale partners te overleggen over de invulling van de pensioenregeling in het Notariaat. In 2021 heeft het fonds afspraken met sociale partners gemaakt voor de komende jaren. Hierdoor kon de pensioenopbouw voor 2022 omhoog. Hiermee is een basis gelegd om te komen tot een invulling van een nieuwe pensioenregeling die past binnen de Wtp en aansluit bij de wensen van de beroepsgroep.

Transitie naar nieuw pensioenstelsel

Een belangrijk kenmerk van de pensioenregelingen binnen de Wtp is dat pensioenen sneller meegroeien met de rendementen van het fonds. Dat rendement wordt onder meer bepaald door het risico dat in de beleggingen wordt aangehouden. Het is daarom van belang dat er inzicht is in het risico dat (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden daarbij aanvaardbaar achten. Daarom heeft het fonds, samen met sociale partners, het afgelopen jaar onderzocht wat hun zogenaamde risicohouding is. De uitkomsten van dit onderzoek dienen mede als basis voor de keuzes die sociale partners moeten maken bij het nieuwe pensioencontract. Vanaf begin 2022 wordt in een gezamenlijk project gekeken naar de gewenste vorm: een solidaire premieovereenkomst of een flexibele premieovereenkomst.

ESG

In het afgelopen jaar is verdere koers gezet naar een implementatie van het ESG-beleid. Het fonds heeft het IMVB-convenant ondertekend. IMVB staat voor Internationaal Verantwoord Maatschappelijk Beleggen. Het ESG-beleid is in 2021 verdiept door het opnemen van meerdere ESG-portefeuilledoelstellingen. Deze verdieping van het beleid wordt in 2022 geïmplementeerd in de beleggingsportefeuille.

COVID-19

De COVID-19-pandemie die in 2020 ontstond, kende op brede schaal zowel operationele als financiële gevolgen. Het fonds heeft dit tijdig onderkend en een risicobeoordeling opgesteld. De op basis van een risicobeoordeling getroffen beheersmaatregelen hebben hun werking gedaan, waardoor ook in 2021 de gevolgen van deze crisis, zowel op financiële als operationeel gebied, het hoofd konden worden geboden.

Governance

Gedurende 2021 werd aandacht besteed aan de optimalisering van de inrichting van het fonds op een aantal terreinen. Het regelmatig uitvoeren van audits op de belangrijkste bedrijfsprocessen, het intensiveren van de monitoring van uitbestedingspartijen, het verder inrichten van risicobeheersing en het effectiever inrichten van de vermogensbeheerfunctie waren onderwerpen die voortdurend onze aandacht hadden. Dit alles draagt ertoe bij dat het fonds met een solide organisatie een antwoord kan geven op de uitdagingen die het komende jaren te wachten staat.

Tot slot

Dit alles werd begin 2022 overschaduwd door de ontwikkelingen in de oostelijke regio van Europa, met de inval van Rusland in Oekraïne. Wij zijn geschokt door de inval en veroordelen al het geweld en leven mee met alle betrokkenen. Naast de vele slachtoffers, heeft dit alles negatieve effecten gehad op financiële markten en economische ontwikkelingen. Het fonds zal deze nauwgezet blijven volgen.

Desondanks zien wij de uitdagingen, die we samen met de andere fondsorganen en opdrachtgever aangaan, met vertrouwen tegemoet.

Namens het bestuur van Pensioenfonds Notariaat,

mr. N.E. Bijlholt
P.C. Molenaar RBA

1 MISSIE, DOELSTELLINGEN EN STRATEGIE

1.1 Missie

Pensioenfonds Notariaat voert in opdracht van sociale partners (de werkgeverscommissie en de werknemerscommissie (samen de PensioenKamer) en de Bond van Medewerkers), de collectieve pensioenregelingen uit voor de (toegevoegd) notarissen, kandidaat-notarissen en medewerkers in het notariaat. Het fonds streeft ernaar dit op een solide en transparante wijze te doen, waarbij het belang van de (ex-)deelnemers en pensioengerechtigden centraal staat in zijn denken en doen.

1.2 Doelstellingen, strategie en resultaten

Om invulling te geven aan zijn missie heeft het fonds de volgende strategische doelstellingen voor de komende jaren geformuleerd:

- Het verschaffen van een zoveel mogelijk waardevast en duurzaam pensioen voor (toegevoegd) notarissen, kandidaat-notarissen en medewerkers in het notariaat op basis van door hen vastgestelde kaders, waaronder de risicohouding;
- Het zorgdragen voor realistische verwachtingen in brede zin en hier transparant over communiceren met het oog op het bevorderen van het vertrouwen onder (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en andere belanghebbenden;
- Het zorgen voor een toekomstbestendige uitvoering van de pensioenregeling.

Strategie

Om de geformuleerde doelstellingen te bereiken, is de strategie van Pensioenfonds Notariaat gebaseerd op de volgende speerpunten:

Herstel financiële situatie

Al een aantal jaren heeft Pensioenfonds Notariaat - wettelijk gezien - onvoldoende financiële reserves om tegenvallers op te vangen. Het fonds heeft een herstelplan gemaakt, op basis waarvan wordt gewerkt aan een gezondere financiële situatie.

Resultaat

De financiële situatie is in 2021 verbeterd en laat een stijgende lijn zien. De beleidsdekkingsgraad steeg naar 110,5% (2020: 100,2%). De grens voor het laten meegroeien van de pensioenen ligt op 110%. Op het jaarlijkse meetmoment in oktober van 2021 was de beleidsdekkingsgraad echter nog onder de 110%, de wettelijke ondergrens voor mogelijke indexatie van de pensioenen. Daarmee is het per 1 januari 2022 nog niet mogelijk geweest de pensioenen te verhogen.

Kostenbeheersing

Pensioenfonds Notariaat kijkt naar kostenbeheersing en stuurt daar bewust op. Het fonds staat voor een uitdagende toekomst op dat gebied, want toenemende wet- en regelgeving zorgen voor toenemende kosten. Beheersing daarvan vraagt dan ook voortdurende aandacht. De introductie van het nieuwe landelijke pensioenstelsel gaat hoge kosten met zich meebrengen. Vrijwel alle activiteiten van het fonds moeten bij de overgang worden aangepast. Ook zijn er veel extra inspanningen op communicatiegebied nodig. Wel biedt een nieuwe pensioenregeling kansen voor een kostenefficiëntere inrichting van de pensioenadministratie, afhankelijk van de keuzes die worden gemaakt. Een eenvoudige regeling kan daarbij leiden tot besparingen op communicatiekosten. Daarmee zouden op de langere termijn kosten kunnen worden bespaard.

Resultaat

In 2021 ziet het fonds een stijging van de pensioenbeheer- en vermogensbeheerkosten (zie voor een toelichting hoofdstuk 6). De stijging van de pensioenbeheerkosten wordt onder meer veroorzaakt door een stijging van het aantal deelnemers. De stijging van de vermogensbeheerkosten is het gevolg van een stijging van het belegd vermogen.

Imago

Door open en transparant te zijn over de (financiële) situatie bij het fonds, de plannen, de organisatie en in de verantwoording, werkt het fonds aan verbetering van het imago. Ook verbetering van de dienstverlening - waarbij de wensen en behoeften van de deelnemers centraal staan - draagt hieraan bij. Ook vanuit klanttevredenheidsonderzoeken kijkt het fonds waar het zich kan verbeteren om zo de tevredenheid van de deelnemers te vergroten. In 2021 werkte het daarom verder met doelgroepgerichte campagnes en communiceert het fonds nu ook vanaf dit jaar via LinkedIn om zodoende een bijdrage te leveren aan het imago. Daarnaast vraagt het waar mogelijk actief om inbreng van de achterban.

Resultaat

Dit jaar zijn er tal van communicatiemiddelen ingezet om inzicht te geven in de resultaten en activiteiten van het fonds en voor het vergroten van het pensioenbewustzijn. Dit naast de wettelijk verplichte communicatiemiddelen. Voorbeelden zijn het jaarverslag, de website, digitale nieuwsbrieven, actiemailings voor specifieke doelgroepen, LinkedIn, etc. Ook is de achterban gevraagd om zijn stem te laten horen inzake pensioenkeuzes voor toekomstige regelingen.

Verdere digitalisering communicatie

In de verbetering van de dienstverlening speelt de verdere digitalisering van de communicatie een grote rol. Veel deelnemers geven aan de pensioeninformatie digitaal te willen ontvangen. Daarnaast geeft de verdergaande digitalisering de mogelijkheid om deelnemers helder inzicht te geven in hun eigen pensioensituatie op het moment dat zij daar behoefte aan hebben. Innovaties bij de pensioenuitvoerder om hierin verdere stappen te zetten, worden aangemoedigd en zo mogelijk ook benut.

Resultaat

In 2021 zijn voorbereidingen getroffen voor het vernieuwen van het deelnemers- en werkgeversportaal. Omdat dit echter pas in 2023 geïmplementeerd kan worden, zijn er verbeterlagen in het huidige deelnemersportaal uitgevoerd. De leesbaarheid en duidelijkheid van teksten is vergroot en de bezoekers kunnen stappen overslaan, zodat er sneller inzicht in de persoonlijke pensioenbedragen is. Ook is eind 2021 een Hotjar (poll) onderzoek ingezet. Hiermee wilde het fonds inzicht krijgen in de tevredenheid van deelnemers inzake vindbaarheid van waar zij de portaal voor raadpleegden. Op basis van de uitkomsten worden begin 2022 verbeterlagen doorgevoerd.

Van 57,6% van alle deelnemersgroepen beschikt het fonds over e-mailadressen. In vergelijking tot andere pensioenuitvoerders is dit relatief veel. Echter stagneerde de groei, ondanks aandacht hiervoor in de reguliere communicatiemiddelen. Om sneller, goedkoper en meer op maat te kunnen communiceren, startte het fonds een campagne met als doel nog meer (ex-)deelnemers en pensioengerechtigden de kanaalvoorkeur naar digitaal te laten omzetten en hun e-mailadres achter te laten in het deelnemersportaal. Dit resulteerde in een stijging van 9,1% e-mailadressen. De komende jaren blijft het verzamelen van e-mailadressen hoog op de agenda staan.

Bron en instroom potentiële bestuursleden

Het fonds streeft ernaar te komen tot een divers bestuur met bestuursleden die voldoen aan de hoge eisen die worden gesteld. Dat is soms een moeilijke opgave. Het vraagt veel aandacht voor de werving en opleiding van bestuursleden uit het notariaat. Het fonds trekt hierin op met de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB), de PensioenKamer en de Bond van Medewerkers in het Notariaat (BMN).

Resultaat

In augustus startte de heer dr. mr. R.V. van der Kuijp als bestuurslid namens de KNB. Een ervaren KNB-bestuurder, die ook binnen de PensioenKamer van de KNB actief is geweest.

Toekomstbestendig fonds

Uiterlijk in 2027 stapt het fonds over naar het nieuwe pensioenstelsel. Dit brengt veranderingen voor vrijwel alle activiteiten met zich mee. Maar ook andere wet- en regelgeving en de externe omgeving vragen voortdurend wijzigingen in de organisatie en activiteiten. Bij de aanpassingen die dat vraagt, houdt het fonds zich steeds voor ogen dat het een pensioenfonds wil zijn dat een optimale dienstverlening kan leveren aan de beroepsgroep. Dit vraagt om een flexibele organisatie met een beheerste en integere bedrijfsvoering. Het risicomanagement binnen de organisatie krijgt daarom steeds meer aandacht. De organisatie wordt periodiek getoetst aan de criteria die toezichthouder De Nederlandsche Bank (DNB) op het gebied van kwetsbaarheid heeft geformuleerd. Denk aan kosten, premie ruimte, deelnemersbestand, kwaliteit van de administratie en bestuurlijke en operationele risico's.

Resultaat

Uit toetsing op kwetsbaarheid is gebleken dat Pensioenfonds Notariaat zelfstandig bestaansrecht heeft. Om voorbereid te zijn op toekomstige ontwikkelingen, besteedt het fonds ook breder aandacht aan de financiële opzet. Op basis van verschillende rekenmodellen en vermogensbeheer visies wordt de financiële haalbaarheid van de pensioenregelingen in de toekomst periodiek getoetst. Een in 2020 uitgevoerde Asset Liability Management (ALM)-studie heeft hieraan verder bijgedragen. Dit heeft geleid tot een iets andere invulling van de beleggingscategorieën die in 2021 is geïmplementeerd. Binnen de bestaande risicohouding van het fonds kan dit leiden tot een iets betere risico-rendementsverhouding.

Daarnaast blijft het belangrijk om de organisatie steeds aan te passen aan nieuwe eisen en inzichten die gelden voor een beheerste en integere bedrijfsvoering. In dit kader koos het fonds in 2020 voor een nieuw bestuurlijk model waarbij de rol van technisch voorzitter is geïntroduceerd. In 2021 is hieraan verdere invulling gegeven door de aanstelling van mevrouw mr. P.M. Siegman.

2 FINANCIËLE POSITIE

2.1 Inleiding

De dekkingsgraad is de financiële graadmeter van een pensioenfonds. Het is de verhouding tussen het vermogen en de voorziening die nodig is om de huidige en toekomstige pensioenuitkeringen (de pensioenverplichtingen) te kunnen betalen. Is de dekkingsgraad 100%, dan heeft het pensioenfonds precies genoeg geld om alle pensioenen te betalen (exclusief toeslagverlening). Hoe hoger de dekkingsgraad, hoe beter de financiële situatie. Besluiten over het verhogen of verlagen van de pensioenen worden genomen op basis van de beleidsdekkingsgraad. Dit is de gemiddelde dekkingsgraad over de laatste twaalf maanden. De actuele dekkingsgraad is een momentopname: het geeft de financiële situatie op één moment weer.

2.2 Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is in 2021 gestegen van 100,2% naar 110,5%. Daarmee lag de beleidsdekkingsgraad eind 2021 boven het niveau van de minimaal vereiste dekkingsgraad van 104,2%, maar onder de vereiste beleidsdekkingsgraad van 114,7%. Daarom was een formele vernieuwing van het herstelplan in het eerste kwartaal van 2022 nodig. Indiening ervan kan, op aangeven van DNB, achterwege blijven (zie 2.4).

2.3 Actuele dekkingsgraad

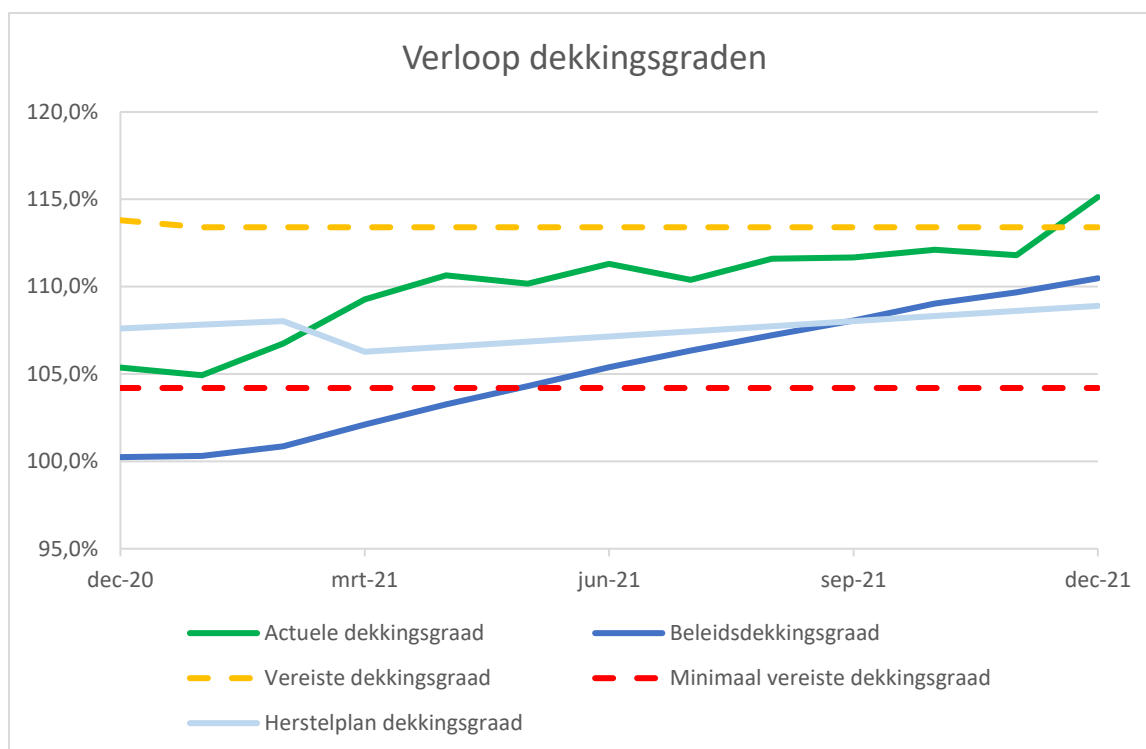
De actuele dekkingsgraad van Pensioenfonds Notariaat is per eind 2021 115,2%. Eind 2020 bedroeg de actuele dekkingsgraad 105,4%. Daarmee is sprake van een forse stijging van de actuele dekkingsgraad in het afgelopen jaar. Deze stijging is voornamelijk veroorzaakt door de op de beleggingen behaalde rendementen en het, vooral in de laatste maanden, gestegen renteniveau.

Mutaties in de actuele dekkingsgraad

In de volgende tabel zijn de belangrijkste oorzaken voor de verandering van de actuele dekkingsgraad opgenomen, inclusief het effect ervan.

	2021	2020
	In procentpunt	
Premie	-0,1	-1,1
Uitkering	0,1	0,1
Beleggingsrendementen (inclusief renteafdekking)	2,5	12,5
Wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	7,3	-12,9
Overige wijzigingen (inclusief wijziging grondslagen)	0,0	1,1
Totaal	9,8	-0,3

Het vermogen van Pensioenfonds Notariaat steeg in 2021 met € 64 miljoen tot € 3.668 miljoen. De vermogensmutatie is het saldo van de beleggingsopbrengsten, de ontvangen pensioenpremies, de betaalde pensioenuitkeringen, de mutatie van de technische voorziening en de uitvoeringskosten. Het rendement over het belegd vermogen bedroeg 1,9% (2020: 11,6%). De voorziening pensioenverplichtingen daalde in 2021 met € 235 miljoen tot € 3.185 miljoen (zie ook hoofdstuk 3). In onderstaande grafiek is het verloop van de verschillende dekkingsgraden in 2021 weergegeven.

2.4 Herstelplan

Omdat de beleidsdekkingsgraad lager is dan 114,7%, heeft Pensioenfonds Notariaat een tekortsituatie. Dit betekent dat het fonds over een herstelplan moet beschikken, jaarlijks het al gevolgde herstelplan moet evalueren en zo nodig een nieuw herstelplan moet opstellen. DNB heeft echter aangegeven dat, gezien de financiële situatie van het fonds, het de verwachting is dat het in het herstelplan gestelde doel zonder meer gehaald kan worden. Indiening van een nieuw herstelplan kan dan ook achterwege blijven.

2.5 Communicatie over financiële positie

Het fonds wil (ex-)deelnemers en pensioengerechtigden een helder en realistisch beeld geven van hun toekomstige pensioen. De financiële situatie van het fonds speelt een belangrijke rol bij de hoogte van het uiteindelijke pensioen. Een (toekomstige) verhoging of verlaging van het pensioen heeft immers invloed op de koopkracht ervan. In onder meer het uniform pensioenoverzicht (UPO), het Pensioen 1-2-3 (pensioeninformatie in lagen), de digitale nieuwsbrief en speciale uitingen geeft het fonds hierover informatie. Op de website is steeds de actuele (beleids)dekkingsgraad te vinden. En ook informatie over wanneer een verhoging of verlaging van het pensioen aan de orde is. In alle communicatie-uitingen is het fonds open en eerlijk over de verwachtingen voor de toekomst. De komst van een nieuw pensioenstelsel maakt dat het fonds niet ver vooruit kan kijken.

Eind 2021 heeft het fonds alle actieve deelnemers geïnformeerd over de verhoging van de toekomstige pensioenopbouw en een kleine verhoging van de premie. Dit is gebeurd via persoonlijke brieven en in een digitale nieuwsbrief aan werkgevers.

3 BALANSMANAGEMENT

3.1 Inleiding

Een pensioenfonds kent verplichtingen (de (toekomstige) pensioenuitkeringen) en bezittingen (de beleggingen van het fonds). Het afstemmen van de beleggingen op de verplichtingen van een pensioenfonds heet balansmanagement. In dit hoofdstuk staat hoe de verplichtingen en de beleggingen zijn samengesteld, hoe de ontwikkeling ervan verliep en hoe in 2021 de afstemming plaatsvond. Het doel is om te voldoen aan de pensioenambitie die geformuleerd staat in de pensioenopdracht. Dit betekent dat de nominale pensioenen zo veel mogelijk gerealiseerd moeten worden. Om daarnaast de pensioenen te kunnen laten meegroeien met de prijsinflatie, is het nodig om, met een geaccepteerd risico, extra rendement op de ingelegde premies te behalen.

VERPLICHTINGEN

3.2 Verplichtingen uitgangspunt bij technische voorzieningen

De verplichtingen van een pensioenfonds bestaan uit de pensioenuitkeringen die het fonds in de toekomst moet uitkeren aan (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Hiervoor houdt het fonds een voorziening aan die wordt gewaardeerd op basis van de actuariële grondslagen, zoals opgenomen in de Actuariële en bedrijfstechnische nota (Abtn). Deze voorziening, in de jaarrekening aangeduid als technische voorzieningen, wijzigt door veranderingen in het deelnemersbestand en wijziging van de actuariële veronderstellingen, waaronder de disconteringsvoet (rente).

3.3 Ontwikkeling technische voorzieningen

De technische voorzieningen bestaan uit een voorziening pensioenverplichtingen voor rekening en risico van het pensioenfonds en de voorziening die is ondergebracht bij een verzekeraar met een garantiecontract. In onderstaande tabel is de ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen voor rekening en risico van het fonds opgenomen (bedragen x € 1.000).

	2021	2020
Stand per 1 januari	3.383.626	3.043.315
<i>Toevoegingen:</i>		
Aanspraken en risicopremies	69.162	88.199
Overgenomen pensioenverplichtingen	2.873	1.519
Wijziging actuariële grondslagen of methoden	9.654	-85.023
<i>Onttrekkingen:</i>		
Uitkeringen	-76.636	-75.304
Overgedragen pensioenverplichtingen	-1.467	-2.399
Vrijval van kosten	-1.692	-1.663
Mutatie marktrente en interesttoevoeging	-238.307	415.532
Resultaat op kanssystemen, correcties en overige resultaten	-2.350	-550
Stand per 31 december	3.144.863	3.383.626

De totale technische voorzieningen zijn als volgt opgebouwd (bedragen x € 1.000):

	2021	2020
Aanspraken voor risico van het fonds	3.144.863	3.383.626
Herverzekerde aanspraken voor rekening van het fonds	39.801	36.475
Totaal	3.184.664	3.420.101

3.4 Pensioenregelingen

Pensioenfonds Notariaat kent drie pensioenregelingen, vastgelegd in twee pensioenreglementen. Het betreft een pensioenregeling voor de zelfstandig gevestigde (kandidaat-)notarissen, een pensioenregeling voor toegevoegd notarissen en kandidaat-notarissen in loondienst en een pensioenregeling voor de overige functies in het notariaat. Elke regeling kent een eigen doorsneepremie. De PensioenKamer en de Bond van Medewerkers in het Notariaat zijn als sociale partners verantwoordelijk voor de inhoud van de pensioenregelingen.

Kenmerken pensioenregelingen

De drie pensioenregelingen kennen de volgende overeenkomsten:

- de regelingen zijn gebaseerd op het middelloonsysteem met voorwaardelijke indexatie;
- de regelingen bieden naast het ouderdomspensioen een nabestaandenpensioen;
- bij arbeidsongeschiktheid is sprake van premievrije voortzetting van de pensioenopbouw;
- de regelingen bieden keuzemogelijkheden bij pensionering (eerder/later met pensioen, hoog/laag-constructie, uitruil van partnerpensioen);
- de pensioenrichtleeftijd is 67 jaar.

De pensioenregeling voor kandidaat-notarissen en (toegevoegd) notarissen voorziet bovendien in een arbeidsongeschiktheidspensioen.

De belangrijkste verschillen in de pensioenregelingen zijn het salarisdeel waarover pensioen wordt opgebouwd, het pensioenopbouwpercentage en de invulling van het arbeidsongeschiktheidspensioen. Verder zijn de karakteristieken van de deelnemersgroepen onderling sterk verschillend.

In 2020 liep de vijfjaarsperiode af waarin de premie gedempt werd op basis van een gelijkblijvende rente (oktober 2015) en een verwacht rendement zoals gedefinieerd door de Commissie Parameters. Zowel het vastzetten van de nieuwe rentecurve in 2020 en het verwachte (lagere) rendement zorgden voor een stijging van de premie. De als gevolg daarvan zeer lage premiedekkingsgraad en de aanloop naar het nieuwe stelsel hebben geleid tot de noodzakelijke aanpassing van het dempingsmechanisme. Dit leidde tot een aanzienlijke stijging van de kostprijs van pensioen, waardoor sociale partners zich genooddaakt zagen om te kiezen voor een lagere pensioenopbouw in 2021. In dit jaar is het fonds na overleg met sociale partners tot een kader gekomen waarbij voor de komende jaren een stabiel premie- en pensioenniveau wordt bereikt.

Hieronder staan de franchise en het maximum pensioengevend salaris per pensioenregeling op een rij (2021).

Pensioenregeling	Franchise in €	Maximum pensioengevend salaris in €
Zelfstandig gevestigde (kandidaat-) notarissen	15.583	58.307
Toegevoegd notarissen en kandidaat-notarissen in loondienst	15.583	70.000
Overige functies in het notariaat	17.686	103.392

Toeslagambitie

Pensioenfonds Notariaat heeft de ambitie om de pensioenen waardevast te houden door verhoging van de (opgebouwde) pensioenen (toeslagverlening). Op basis van de huidige financiële situatie is het verhogen van pensioenen nog niet mogelijk. Per 1 januari 2022 zijn de pensioenen dan ook niet verhoogd. Aanstaaende wet- en regelgeving (verlaging van de minimumeis aan de dekkingsgraad waarbij pensioenverhoging mogelijk is vanaf 105%) maakt dit wellicht mogelijk. Het bestuur zal hierover in 2022 gedachten vormen en opnemen in het toeslagenbeleid.

3.5 Resultaat naar actuariële component

Het resultaat van het fonds kan worden geanalyseerd naar actuariële oorzaken. Hieronder een overzicht van het resultaat, uitgesplitst naar actuariële componenten (bedragen x € 1.000).

	2021	2020
<i>Resultaat op beleggingsopbrengsten, interest en indexatie</i>		
Beleggingsopbrengsten	67.543	366.030
Benodigde interest/mutatie markttrente	238.307	-415.532
Indexatie	-	-
	305.850	-49.502

De beleggingsopbrengsten zijn gelijk aan de in de jaarrekening verantwoorde opbrengsten. De lasten voor indexatie en de benodigde interesttoevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen worden gefinancierd uit de beleggingsopbrengsten. De lasten van de indexatie betreffen de kosten van de inkoop van een (eventuele) toegepaste verhoging (toeslag) van de pensioenaanspraken per 1 januari volgend op het verslagjaar. In 2021 is op de pensioenaanspraken van de (ex-)deelnemers en pensioengerechtigden geen voorwaardelijke toeslag verleend.

Bij de vaststelling van de actuariële benodigde interest voor 2021 is de door DNB vastgestelde rentetermijnstructuur gehanteerd. Dit resulteerde in een verlaging van de technische voorziening van € 220.405. De benodigde interest bedroeg negatief € 17.902, wat leidde tot een verlaging van de technische voorziening.

Vanaf 2021 wordt de door de commissie Dijsselbloem geadviseerde Ultimate Forward Rate (UFR)-methode in vier gelijke stappen ingevoerd. De verhoging per 1 januari 2021 (€ 29.025) is in de jaarcijfers verwerkt. De tweede stap, per 1 januari 2022, leidt tot een verhoging van de technische voorzieningen van € 30.766. Hiermee wordt rekening gehouden bij de vaststelling van de technische voorzieningen per ultimo 2022.

	2021	2020
<i>Resultaat op premie</i>		
Feitelijke premie	76.484	64.181
Actuarieel benodigde premie	-75.396	-92.939
	1.088	- 28.758

De actuarieel benodigde premie is gelijk aan de niet-gedempte kostendeekkende premie (€ 84.703), exclusief de opslag voor vereist eigen vermogen bij de pensioenopbouw in 2021 (€ 9.387) gecorrigeerd voor de kostenopslag (€ 80).

De totale pensioenlasten bestaan uit de kosten van de pensioenopbouw, risicopremies, de actuarieel benodigde rente en een opslag voor de uitvoeringskosten. De jaarlijkse pensioenpremie wordt vooraf vastgesteld. Voor de pensioenopbouw in het verslagjaar wordt jaarlijks vooraf een actuarieel benodigde premie berekend. Het verschil tussen de (gedempte) actuarieel benodigde premie en de feitelijke premie vormt het resultaat op de premie. Dit resultaat is beschikbaar voor het bereiken of in stand houden van het vereist eigen vermogen. Het resultaat is -in tegenstelling tot 2020- gering positief. Dit betekent dat de pensioenpremie voldoende is om op basis van de huidige rentestand de pensioenopbouw volledig te financieren.

Financiering van toeslagen vindt plaats vanuit het overrendement.

De niet-gedempte kostendeekkende premie, de gedempte kostendeekkende premie en de feitelijke premie ontwikkelden zich als volgt (exclusief de premies voor herverzekering):

	2021	2020
Niet-gedempte kostendeekkende premie	84.705	104.689
Gedempte kostendeekkende premie	57.214	62.194
Feitelijke premie	76.484	64.181

De niet-gedempte kostendeekkende premie is als volgt opgebouwd:

	2021	2020
Actuarieel benodigde koopsom voor pensioenopbouw en risicodekking	71.663	88.940
Opslag voor uitvoeringskosten	3.653	3.897
Opslag voor vereist eigen vermogen bij deze pensioenopbouw	9.387	11.852
Niet-gedempte kostendeekkende premie	84.703	104.689

Het fonds hanteert een premiesystematiek waarbij demping wordt toegepast (gedempte kostendeekkende premie). Het Financieel Toetsingskader biedt deze mogelijkheid. Demping geeft een stabielere pensioenpremie over een periode van telkens vijf jaar.

Door demping kan er in een bepaald jaar meer of minder geld binnenkomen dan nodig is voor de feitelijke pensioenopbouw in het betreffende jaar. Dit wordt uitgedrukt in de premiedekkingsgraad.

Voor 2021 bedraagt deze 102% (2020: 68%) is. Een premiedekkingsgraad lager dan 100% heeft een negatief effect op de dekkingsgraad van het fonds. Het fonds vindt dit acceptabel voor zover de premie op langere termijn naar verwachting kostendekkend is. Vanwege de in de voorgaande jaren aanhoudende lage premiedekkingsgraad heeft het bestuur met sociale partners afspraken gemaakt voor de nieuwe periode van vijf jaar, die inging per 2021.

De gedempte kostendekkende premie bedraagt in 2021 € 57.212. De ontvangen feitelijke premie bedraagt € 76.484 en is dus hoger dan de minimaal te ontvangen premiebijdrage (gedempte kostendekkende premie).

	2021	2020
<i>Resultaat op kosten</i>		
Beschikbaar uit premie en voorziening	5.425	5.662
Aanwending uitvoeringskosten	-5.347	-5.560
	78	102

In de pensioenpremie is een opslag opgenomen om de kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling te dekken (€ 3.653). De voorziening pensioenverplichtingen kent daarnaast een opslag van 2,2%. Deze komt beschikbaar bij het uitkeren van pensioenen (€ 1.692). De aanwending uitvoeringskosten betreft de dotatie aan de kostenvoorziening als onderdeel van de technische voorziening (€ 1.373) en de in de jaarrekening verantwoorde kosten (€ 3.974). In dit laatste onderdeel zijn de vermogensbeheerkosten en de aan vermogensbeheer doorbelaste kosten niet inbegrepen. Die worden ten laste van de beleggingsopbrengsten gebracht.

Het verloop van de kostenvoorziening, die onderdeel uitmaakt van de technische voorzieningen, is in onderstaande tabel inzichtelijk gemaakt.

	2021	2020
Stand per 1 januari	72.703	65.385
Toevoeging vanuit opslag op premie	1.373	1.733
Vrijval vanwege pensioenuitkeringen	-1.692	-1.663
Overige mutaties	-4.848	7.248
Stand per 31 december	67.536	72.703

Onder overige mutaties valt onder andere het effect van het meebewegen van deze voorziening met de fluctuatie van de rentetermijnstructuur.

	2021	2020
<i>Resultaat op leven</i>		
Werkelijke vrijval en beschikbaar uit premie	40.255	34.283
Verwachte vrijval en benodigd vanwege overlijden	-37.845	-34.029
	2.410	254

Bij de financiering van de pensioenregeling wordt uitgegaan van de gemiddelde levensverwachting in Nederland en rekening gehouden met de specifieke levensverwachting van de beroepsgroep. Doordat het werkelijke overlijden van deelnemers en pensioengerechtigden afwijkt van deze verwachting, ontstaat een resultaat op leven. In 2021 was er sprake van een resultaat op leven van € 2.410 (2020: € 254). De toename van dit resultaat wordt verklaard doordat in 2021 aanzienlijk meer (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden zijn overleden.

	2021	2020
<i>Resultaat op arbeidsongeschiktheid</i>		
Beschikbaar uit risicokoopsom	3.504	5.807
Benodigde toevoeging zieke deelnemers (IBNR)	377	-363
Mutatie in arbeidsongeschiktheid	-2.888	-4.483
	933	961

In de pensioenpremie is een opslag inbegrepen voor de kosten van het verlenen van premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid. Daartegenover staat de toevoeging aan de technische voorzieningen om dit onderdeel in de toekomst te kunnen financieren. Het resultaat op arbeidsongeschiktheid geeft aan in hoeverre de hiervoor bestemde middelen de kosten dekken. Dit resultaat was in 2021 € 933 (2020: € 961). Het resultaat op arbeidsongeschiktheid heeft betrekking op de in eigen beheer gehouden premievrije opbouw bij arbeidsongeschiktheid. De verzekering van het arbeidsongeschiktheidspensioen (en het daarin besloten arbeidsongeschiktheidsrisico) is ondergebracht bij een herverzekeraar.

	2021	2020
<i>Overige resultaten</i>		
Resultaat op uitkeringen	-21	-152
Resultaat op waardeoverdrachten	15	-129
Actuarieel resultaat op mutaties	-1.053	-665
Aanpassing actuariële grondslagen	-	73.022
Overige en correcties	-9.678	12.053
	-10.737	84.129

Het resultaat op uitkeringen (-/- € 21) geeft aan in hoeverre de werkelijke uitkeringen afwijken van het verwachte uitkeringenpatroon.

Het resultaat op waardeoverdrachten (€ 15) wordt veroorzaakt door een afwijking tussen de wettelijke rekenregels die van toepassing zijn bij waardeoverdrachten en de actuariële grondslagen die het fonds zelf hanteert. Het actuarieel resultaat op mutaties (-/- € 1.053) betreft resultaten die worden veroorzaakt door de actuariële effecten van een hoog/laag-pensioen en pensioenuitstel meegenomen.

Onder overige en correcties is het effect opgenomen van de reglementswijziging die per 1 januari 2022 is doorgevoerd. De hogere toekomstige pensioenopbouw heeft effect op de voorziening voor premievrije opbouw. Deze wordt verhoogd hetgeen een resultaat veroorzaakt van €-/- 9.654. Onder overige en correcties zijn tevens de overige baten en lasten verantwoord van € -/- 24.

	2021	2020
Totaal resultaat	299.682	7.186

BELEGGINGEN

3.6 Strategische beleggingsmix

De strategische beleggingsportefeuille van Pensioenfonds Notariaat bestaat uit een matchingportefeuille en een returnportefeuille. De matchingportefeuille is bedoeld voor het beheersen van het renterisico van de pensioenverplichtingen. Uit de returnportefeuille moet het extra rendement voor de benodigde stijging van de dekkingsgraad komen. Dit extra rendement is strategisch vastgesteld en wordt jaarlijks herwogen.

Om de pensioenuitkeringen op korte en lange termijn veilig te stellen, worden de ingelegde premies op een verantwoorde en solide wijze belegd. Voor de vaststelling van het beleggingsbeleid is in 2020 een ALM-studie uitgevoerd. Op dat moment is het strategisch beleggingsbeleid voor de komende jaren vastgesteld.

Bij een ALM-studie wordt beoordeeld of de uitgangspunten van het beleggingsbeleid nog passen bij de huidige economische situatie. De uitkomsten en de in 2021 uitgevoerde strategische asset allocatie-studie geven geen aanleiding om wijzigingen in de normportefeuille aan te brengen. De normportefeuille 2021 is vastgesteld op basis van de volgende uitgangspunten:

1. De beleggingsportefeuille blijft conceptueel ingericht op basis van de uitgangspunten van een matching- en returnportefeuille;
2. De hoogte van de renteafdekking blijft ongewijzigd. De 80% afdekking op basis van de UFR-curve wordt echter wel omgezet in een afdekkingspercentage op basis van de swap curve, zodat enerzijds de mate van afdekking ongewijzigd blijft, maar anderzijds er geen gevoeligheid meer is voor veranderingen in de methodiek van de UFR-curve door de DNB;
3. Er wordt 50% van het USD-valutarisico afgedekt;
4. De gewichten van de matching- en returnportefeuille mogen jaarlijks maximaal 5%-punt afwijken van de strategische gewichten van deze portefeuilles zoals die op basis van de ALM-studie door het bestuur zijn vastgesteld. De matchingportefeuille bestaat uit de LDI-portefeuille en de belegging in NL Woninghypotheken. De returnportefeuille bestaat uit de overige beleggingen;
5. Per categorie wordt een minimale allocatie van 2,5% aangenomen op totaal portefeuilleniveau;
6. De maximale allocatie naar illiquide beleggingen bedraagt 20%, hetgeen in lijn is met het strategische beleidsplan.

In de volgende tabel is de normportefeuille 2021 opgenomen:

Categorie	Strategisch gewicht	Minimum	Maximum
LDI-portefeuille	41,6%	32,6%	50,6%
NL Woninghypotheken	5,4%	4,4%	6,4%
Matchingportefeuille	47,0%	42,0%	52,0%
Bedrijfsobligaties	19,0%	17,0%	21,0%
High Yield obligaties	3,0%	2,0%	4,0%
Aandelen	31,0%	26,0%	36,0%
Niet-beursgenoteerd, indirect vastgoed	0,0%	0,0%	12,0%
Private Equity	0,0%	0,0%	5,0%
Liquide Middelen	0,0%	0,0%	5,0%
Returnportefeuille	53,0%	48,0%	58,0%
Totaal	100%		

De genoemde bandbreedtes kunnen worden gebruikt voor het opvangen van marktfluctuaties. Herbalanceringsmomenten zijn vastgelegd in het herbalanceringsbeleid van Pensioenfonds Notariaat.

3.7 Portefeuilleresultaten

Matchingportefeuille

De matchingportefeuille heeft als belangrijkste functie het volgen van de ontwikkeling van de pensioenverplichtingen, die fluctueert als gevolg van de renteontwikkeling. Dit zorgt voor een minder bewegelijke dekkingsgraad. Hiervoor worden zowel staatsobligaties als renteswaps aangehouden met looptijden die overeenkomen met de verplichtingen. De categorie Hypotheken maakt ook deel uit van de matchingportefeuille.

In 2021 is de rente per saldo flink gestegen. Door de afdekking van de rentebeweging in de pensioenverplichtingen, is deze stijging voor een groot deel gecompenseerd. Pensioenfonds Notariaat heeft een relatief hoge renteafdekking, wat bij een rentestijging zoals over 2021 een negatieve impact heeft op het rendement van de matchingportefeuille. Op de matchingportefeuille is een resultaat behaald van -11,9%. Het benchmarkresultaat, gerelateerd aan de rentefluctuatie in de verplichtingen, bedroeg -12,5%.

Het verschil met de benchmark wordt grotendeels veroorzaakt doordat een deel van de matchingportefeuille (circa 13%) wordt ingevuld met de hypotheken. Het rendement van deze beleggingen is afhankelijk van meer factoren dan alleen de veranderingen van de rentecurve, zodat een verschil met de benchmark ontstaat. Ook is er in de matchingportefeuille nog sprake van onder andere een spreadeffect op staatsobligaties. Dit zorgt voor een afwijking van de benchmark.

Het fonds heeft in overleg met sociale partners een kwalitatieve risicohouding bepaald. Een conclusie die uit deze risicohouding is getrokken, is dat de kans op grote kortingen beperkt moet worden. Kleine kortingen zijn acceptabel. Om invulling te geven aan deze conclusie dekt het fonds een relatief groot percentage van het nominale renterisico af dat in de pensioenverplichtingen besloten ligt. Hierdoor is meer zekerheid (uitblijven van grote kortingen) ingebouwd, maar is de kans op een positief resultaat van de portefeuille beperkt.

Returnportefeuille

In de returnportefeuille - bedoeld voor extra rendement - zijn de volgende categorieën opgenomen: wereldwijde aandelen, aandelen opkomende markten, bedrijfsobligaties, high yield obligaties en private equity. Op jaarbasis behaalde de returnportefeuille, na het afdekken van het valutarisico, een positief resultaat van 15,0%. Dit resultaat is hoger dan het benchmarkresultaat (14,0%). Het afdekken van het valutarisico had een negatief effect in 2021.

De gehele aandelenportefeuille werd passief belegd. De totale aandelenportefeuille kende over het jaar 2021 een rendement van 28,1% (benchmark: 27,6%). Het behaalde aandelenrendement wereldwijde aandelen was 31,6%. Aandelen opkomende markten presteerden in 2021 met een rendement van 5,2% beduidend lager, maar wel iets hoger dan het benchmarkresultaat (4,9%). De portefeuille bedrijfsobligaties behaalde over 2021 een resultaat van -0,8%. Dit was iets beter dan het resultaat van de benchmark (-1,0%). Het high yield fonds kende over 2021 een rendement van 4,8%. Dit was hoger dan het benchmarkresultaat (4,1%). Het rendement van private equity bedroeg 49,3%. Dit is gelijk aan het benchmarkresultaat. De private equity bevindt zich in een uitkerende fase. In 2021 hebben de private equity partijen gezamenlijk € 10,8 miljoen uitgekeerd.

Totaalrendement

Het totaalrendement in 2021 bedroeg 1,9%. Dit was hoger dan het rendement van de benchmark (1,0%). De hoge mate van renteafdekking heeft, bij een rentestijging zoals over 2021, een negatief effect gehad op het totaal rendement.

Werkelijk rendement versus benchmarkrendement

	Werkelijk	Benchmark
Returnportefeuille	15,0%	14,0%
Matchingportefeuille	-11,9%	-12,5%
Totaal	1,9%	1,0%

3.8 Z-score

Pensioenfonds Notariaat is gekwalificeerd als een verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds en moet jaarlijks een Z-score berekenen en een performancetoets uitvoeren. De Z-score is een maatstaf om de verhouding van de feitelijke beleggingsresultaten van een pensioenfonds ten opzichte van de door het fonds geselecteerde benchmarks (normrendementen) weer te geven.

De maatstaf voor de performancetoets, de gemiddelde Z-score over vijf jaar, is 0 of hoger. De Z-score van Pensioenfonds Notariaat in 2021 bedraagt 0,23. Het feitelijke rendement was over 2021 met 1,84% positief. De benchmark behaalde een rendement van 1,56%. Om de performancetoets te bepalen worden de Z-scores van de afgelopen 5 jaar opgeteld en gedeeld door de wortel van 5 en verhoogd met een wettelijke correctie van 1,28. De score voor de gecorrigeerde performancetoets in 2021 was -0,47.

	2021	2020
Feitelijk rendement	1,84	11,59
Normrendement	1,56	15,05
Z-score	0,23	-2,83
Ongecorrigeerde performancetoets	-0,47	-0,90
Wettelijke minimumcorrectie	1,28	1,28
Gecorrigeerde performancetoets	0,81	0,38

De Z-score is positief door een outperformance van de totale portefeuille. De outperformance wordt naar twee effecten uitgesplitst, te weten het allocatie-effect en het selectie-effect. Het allocatie-effect is de afwijking tussen het feitelijke gewicht van de beleggingen en de strategische benchmarkgewichten. Door het gebruik van bandbreedtes en het niet continu herbalanceren kan de portefeuille iets afwijken. Het selectie-effect is de relatieve performance van de managers binnen de afzonderlijke beleggingscategorieën versus de Z-score benchmark, zoals vermeld in het beleggingsplan.

Voorts is in 2021 is de berekeningswijze van de benchmark aangepast, dienovereenkomstig zijn de vergelijkende cijfers aangepast.

Matchingportefeuille

Voor de LDI-portefeuille heeft het fonds de performance van de (Z-score-)benchmark gelijk gesteld aan de feitelijke performance van de matchingportefeuille respectievelijk de valuta-overlay, de portefeuille die bedoeld is om valutaresultaten af te dekken. Deze aanpassing van Z-score benchmarks wordt door het fonds niet gezien als een wijziging van de normportefeuille. Deze gewijzigde methodiek wordt met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2021 gehanteerd. Hierdoor is in 2021 geen sprake meer van een selectie-effect.

Returnportefeuille

Per 1 januari 2021 is de uitsluitingenlijst (ESG) geïmplementeerd. Als gevolg van deze implementatie wordt, in onder andere de beleggingscategorie aandelen ontwikkelde markten, afgeweken van de benchmark die gebruikt wordt voor de performance-meting (selectie-effect). Dit brengt ook een Z-score risico met zich mee.

3.9 Activiteiten in 2021

Verklaring beleggingsbeginselen

Naar aanleiding van een bevinding van de certificerend actuaris is de verklaring beleggingsbeginselen herzien. Ook is de verklaring bijgewerkt op het onderwerp maatschappelijk verantwoord beleggen.

Beleggingsovertuigingen

De beleggingsovertuigingen dienen minimaal eens in de drie jaar te worden herzien. De beleggingsovertuigingen zijn onderdeel van de verklaring beleggingsbeginselen en vormen de uitgangspunten voor het Strategisch Beleidsplan Vermogensbeheer 2021-2023 (“Strategisch Beleidsplan”). Beleggingsbeslissingen worden aan deze uitgangspunten getoetst. De beleggingsovertuigingen zijn herzien en in december 2021 vastgesteld.

Search LDI-beheerder

Het bestuur heeft besloten het adviesmandaat van de Liability Driven Investments (LDI)-portefeuille om te zetten naar een beheermandaat en op zoek te gaan naar een nieuwe beheerder voor deze portefeuille. In deze search is ook het valutamandaat en de European Market Infrastructure Regulation (EMIR)-rapportage meegenomen. De opzet van de search is vormgegeven in een plan van aanpak. De basis voor dit plan van aanpak waren het uitbestedingsbeleid, de investment case en de kaderstelling. Altis heeft het fonds begeleid bij deze search.

De search is gestart met een Request for Information (RFI) waarna een viertal partijen een Request for proposal (RFP) hebben ontvangen. Uit deze vier partijen zijn twee partijen geselecteerd die in aanmerking kwamen voor de site visits en heeft het bestuur een primaire onderhandelingspartij

geselecteerd. Met de geselecteerde partij, Cardano, zijn de contractonderhandelingen gestart en is de vermogensbeheerovereenkomst getekend. Op 1 februari 2022 is het beheer van de LDI-portefeuille, het valutamandaat en de EMIR-rapportage overgegaan naar Cardano. De transitie is succesvol verlopen.

Search indirect vastgoed

Op basis van de ALM-studie, die in 2020 is uitgevoerd, is door het bestuur het besluit genomen dat het aandeel van de returnportefeuille verhoogd wordt met 5% ten laste van de matchingportefeuille (t.g.v. vastgoed) en vanuit de returnportefeuille wordt eveneens 5% ten gunste van vastgoed gealloceerd. Indirect vastgoed komt daarmee op 10% van de totale portefeuille. Deze allocatie dient te worden gevuld. Tot die tijd wordt er gewerkt met een tijdelijke normportefeuille waarbij de beoogde vastgoed allocatie van 10% is verdeeld over de overige categorieën binnen de returnportefeuille.

Het fonds is een search gestart. In de kaderstelling is opgenomen dat 50% van de allocatie in de categorie wordt ingevuld door Nederlandse woningen en 50% door Europees multi-sector vastgoed. Als eerste is gestart met de search naar een beheerder voor de allocatie Nederlandse woningen. In december heeft het fonds besloten om de allocatie naar Nederlandse woningen te laten beheren door Altera en Bouwinvest. Alle documentatie hiervoor is getekend en het fonds staat in de wachtrij voor de toewijzing van een allocatie. De search naar een beheerder voor het Europees multi-sector vastgoed loopt nog. Deze search wordt waarschijnlijk in het tweede kwartaal van 2022 afgerond.

ESG-beleid

IMVB-convenant

Het bestuur heeft besloten het IMVB-convenant te ondertekenen. Met de implementatie van dit convenant is gestart.

ESG integratie in de aandelenportefeuille

De ESG-implementatie in de aandelenportefeuille heeft dit jaar geagendeerd gestaan. De eerste stap in het proces tot ESG-integratie in het aandelenmandaat, was het vormen van een beeld van de mogelijkheden om de EU-klimaatwetgeving te verankeren in de wereldwijde aandelenportefeuille (door middel van de MSCI Paris-Aligned en MSCI Climate Transition indices) en de mogelijkheden voor een best-in-class aanpak (door middel van een best-in-class benchmark). Het fonds heeft onderzocht of er mogelijkheden zijn om een klimaatbenchmark te combineren met een best-in-class benadering. Een “off-the-shelf” passieve oplossing is in de markt niet beschikbaar. Het fonds heeft daarom besloten tot een maatwerk benchmark, te weten MSCI Paris Aligned Benchmark + ESG 20%. Ook heeft het bestuur besloten om deze benchmark te implementeren in het mandaat aandelen ontwikkelde markten, dat is ondergebracht bij BlackRock. Het implementatietraject is gestart en wordt medio het tweede kwartaal 2022 afgerond.

ESG-beleid

De invulling van de aandelenportefeuille ontwikkelde markten is sinds midden 2021 in ontwikkeling. Deze besluiten en ontwikkelingen zorgen er voor dat het ESG-beleid gewijzigd is. De volgende wijzigingen/verdiepingen zijn in het ESG-beleid opgenomen:

- toevoeging van ESG-portefeuilledoelstelling;
- toevoeging van uitsluitingsbeleid met klimaatgerelateerde kenmerken conform EU Climate Benchmark wetgeving (Paris Alignment Uitsluitingen);
- verankering van verplichte IMVB-convenantseisen.

Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)

De Autoriteit Financiële Markten (AFM) heeft een sectorbrief gepubliceerd. In deze brief informeert AFM onder andere pensioenfondsen over de gevolgen van de Verordening betreffende informatieverstrekking over duurzaamheid in de financiële dienstensector. De SFDR trad per 10 maart 2021 in werking. De SFDR kent 3 soorten labels: lichtgroen, donkergroen en grijs. Het fonds kwalificeert zichzelf als grijs (artikel 6 SFDR) en promoot daarmee niet actief dat het duurzaam belegt.

AFSTEMMING VERPLICHTINGEN EN BELEGGINGEN

3.10 Risicohouding deelnemers en pensioengerechtigden

Gezien het langetermijnkarakter van pensioen is het van belang dat de koopkracht ervan behouden blijft. Dit kan plaatsvinden door het verlenen van toeslagen. Het fonds stelt samen met sociale partners vast binnen welke risicogrenzen (percentages) het pensioenresultaat op de lange termijn moet uitkomen. Daarbij wordt de risicobereidheid van de deelnemers en pensioengerechtigden betrokken. In 2019 werd hier opnieuw onderzoek naar gedaan. De risicohouding bepaalt uiteindelijk in welke mate een pensioenfonds risico wil lopen bij de beleggingen. De wijze waarop dit verder wordt ingericht, is onderdeel van balansmanagement. De ALM-studie die in 2020 is uitgevoerd speelt hierbij een belangrijke rol.

De vastgestelde risicogrenzen maken het mogelijk om op een vooraf vastgelegde en objectieve manier te beoordelen of het beleggingsrisico hoger of lager is dan toegestaan. Overschrijding van risicogrenzen is aanleiding voor een kwalitatieve discussie. Met name met sociale partners, rekening houdend met de situatie en de inzichten van dat moment. Dit kan leiden tot maatregelen, zoals het bijstellen van de pensioenpremie of -ambitie of het beleid van het fonds.

In overleg tussen fonds en sociale partners is deze risicohouding als volgt gedefinieerd:

- wens voor een stabiele maar toekomstbestendige premie;
- kans op grote verlagingen van de pensioenen beperken, kleine verlagingen zijn acceptabel;
- het realiseren van toeslagen, met op de lange termijn een toeslagambitie gelijk aan de prijsinflatie.

In de risicohouding is de wens neergelegd voor een lagere toekomstbestendige premie. Hierbij lijkt sprake van een contradictie. Een toekomstbestendige premie is, gegeven de economische omstandigheden, bij het huidige pensioen- en ambitieniveau niet haalbaar. Het fonds zal hierin zijn verantwoordelijkheid moeten nemen en een kostendekkende premie moeten vragen. Uiteraard kan binnen de huidige wet- en regelgeving hierin enige nuancering worden aangebracht, maar op de lange termijn is dit het streven.

Met de komst van een nieuwe pensioenregeling, passend in de Wtp, zullen sociale partners en het fonds tot afspraken komen waarbij pensioenambitie en premieniveau opnieuw worden bekeken. Belangrijke afwegingen die daarbij moeten worden gemaakt zijn het risico en de solidariteit die in de pensioenregeling worden ingebracht.

In de Abtn van het fonds zijn verschillende kwalitatieve overwegingen opgenomen voor de mate van risico-acceptatie.

3.11 Balansmanagement en matching

Een belangrijk instrument om aan de (toekomstige) pensioenverplichtingen te kunnen voldoen, is het toepassen van balansmanagement. Dit betekent dat de beleggingen voor een groot deel de beweging van de pensioenverplichtingen volgen. Een belangrijke oorzaak voor de schommelingen in

de pensioenverplichtingen is de ontwikkeling van de rente. Om het renterisico te beheersen wordt een matchingportefeuille aangehouden, bestaande uit (euro)staatsobligaties, swaps en hypotheke.

Dynamisch balansbeheer is één van de mogelijkheden om aan balansmanagement invulling te geven, waarbij de afdekking van verplichtingen geborgd wordt en ook maximaal geprofiteerd kan worden van opwaartse bewegingen van de financiële markten. In 2022 wordt hier verdere invulling aan gegeven.

3.12 Renteafdekking

Bij de bepaling van de technische voorzieningen wordt uitgegaan van een actuele rente conform de door DNB afgegeven rentetermijnstructuur (RTS). Dit betekent dat deze voorziening onderhevig is aan renteschommelingen. Een belangrijk onderdeel van balansmanagement is ervoor zorgen dat de mutaties in de technische voorzieningen, veroorzaakt door renteschommelingen, worden opgevangen. Hiermee wordt het renterisico gematigd. Om dit te bereiken wordt een deel van de beleggingen (met name renteproducten) op zodanige wijze belegd, dat bij een renteschommeling de beleggingen grotendeels eenzelfde beweging maken. Dit wordt renteafdekking (of rentehedge) genoemd. De vermogensbeheerder van de liability driven investing (LDI)-portefeuille heeft de opdracht een deel van de beleggingen op die manier te beleggen. Dit wordt een hedgeopdracht genoemd. Maandelijks monitort het fonds in welke mate deze maatregel effectief is. Het fonds heeft ervoor gekozen om het renterisico voor 80% af te dekken op basis van de UFR. In de praktijk wordt dit gerealiseerd door 59% van de marktrentebeweging af te dekken.

Het grootste deel (ruim 97%) van de hedgeopdracht wordt verzorgd door Achmea Investment Management. Zij heeft gedurende 2021 vanuit haar mandaat de opdracht gekregen 57,3% van de marktrentebeweging af te dekken. Het restant van de renteafdekking wordt ingevuld met hypotheke.

4 RISICOBEBEERSING

4.1 Risicomanagementbeleid

Het doel van risicomanagement is een beheerste en integere bedrijfsvoering die bijdraagt aan de missie, visie, kernwaarden en strategische doelstellingen van het fonds welke als uitgangspunt gelden voor het risicomanagementbeleid.

De processen rondom risicomanagement zijn opgenomen in het risicomanagementbeleid, dat is gebaseerd op het Risk Appetite Value Chain (RAVC[®])-model. In dit model staan vier domeinen centraal: kapitaalmanagement, producten en uitbesteding, reputatiemanagement en besturing. De strategische doelstellingen, de risicohouding en de risicobereidheid voor deze domeinen zijn benoemd, vastgesteld en vastgelegd in het beleid. Ook zijn de strategische risico's gedefinieerd. Naast de strategische risico's zijn op basis van de diverse processen die het fonds zelf uitvoert, of heeft uitbesteed, ook de financiële en operationele risico's (en beheersmaatregelen) in kaart gebracht.

Periodiek voert het fonds risicoanalyses door de gehele procesketen uit op specifieke thema's zoals integriteit, privacy en ESG.

De risico's worden systematisch gemonitord, geïdentificeerd en beoordeeld (minimaal eens per kwartaal). Vervolgens worden er, indien nodig, acties geformuleerd en uitgevoerd. Het risicomanagement is op deze wijze integraal verbonden met de missie, visie, kernwaarden en doelstellingen van het fonds. Eind 2021 is het risicomanagementbeleid aangescherpt en opnieuw door het bestuur vastgesteld.

4.2 In control

Het risicomanagement maakt integraal deel uit van de organisatie, processen en systemen. De risicofunctie binnen het fonds beoordeelt het geheel van risico's in hun samenhang.

Het risicomanagement is opgebouwd uit drie defensielinies:

1. Het bestuur draagt de verantwoordelijkheid voor de opzet, bestaan en werking van het beleid, de processen en de bijbehorende beheersmaatregelen. Het bestuur heeft de uitvoering van het risicomanagement gedelegeerd aan de bestuurscommissies. Deze worden daarin ondersteund door het bestuursbureau met de risicomanager.

2. De tweede lijn bestaat uit de sleutelfunctiehouder risicobeheer, de compliance officer en de sleutelfunctiehouder actuariaat. De sleutelfunctiehouder risicobeheer draagt de verantwoordelijkheid voor het risicomanagement. De risicomanagementcommissie, de risicomanager en de compliance officer ondersteunen de sleutelfunctiehouder risicobeheer in de uitvoering van de werkzaamheden. Dat behelst beleidsvoorbereidende taken, zoals het onderhouden van het risicoraamwerk alsook het vaststellen in welke mate de beheersmaatregelen hebben gewerkt. De compliance officer ziet hierbij specifiek toe op de naleving van de voor het fonds geldende gedragscode door de in de gedragscode genoemde verbonden personen.

3. De derde lijn bestaat uit de sleutelfunctiehouder interne audit met ondersteuning van de Interne auditcommissie en de vervuller van de interne audit. Zij stellen een jaarlijks auditplan op en voeren dit auditplan vervolgens uit. Uit de uitgevoerde audits moet de effectieve werking van de beheersmaatregelen aantoonbaar zijn en moet inzichtelijk worden dat de beheersmaatregelen niet

alleen bestaan, maar ook werken en dat de combinatie van eerste en tweede lijn heeft geleid tot een beheerste en integere bedrijfsvoering.

4.3 Risicohouding

De risicohouding van het fonds is in het algemeen te typeren als ‘gebalanceerd’. Dit betekent dat het bestuur overall geen onnodige risico’s accepteert, maar tegelijkertijd erkent dat sommige risico’s niet volledig te mitigeren zijn tegen aanvaardbare voorwaarden en dat er ook risico’s bestaan die, wanneer bewust genomen, een beloning kunnen opleveren. Dit laatste heeft vooral betrekking op het bewust nemen van beleggingsrisico’s.

Het fonds maakt onderscheid naar een financiële en niet-financiële risicohouding. Binnen deze risicohouding wordt onderscheid gemaakt naar vier domeinen van het RAVC-model, omdat het bestuur meent dat de risicohouding voor het fonds verschillend is voor de vier domeinen binnen het fonds.

Financiële risicohouding

Pensioenfonds Notariaat streeft ernaar om de nominale aanspraken waardevast na te komen, de toeslagverlening is echter voorwaardelijk. Het bestuur stelt samen met sociale partners vast binnen welke risicogrenzen het pensioenresultaat op de lange termijn moet uitkomen. Daarbij wordt de risicobereidheid van de deelnemers en pensioengerechtigden betrokken. Deze risicohouding is nader behandeld in hoofdstuk 3.10. De risicohouding vanuit het risicobeleid is in onderstaande tabel geduid.

	Domein	Duiding risicohouding
Kapitaalmanagement	de financiële huishouding van het fonds de beleggings-overtuigen	Voor het behalen van de doelstelling om meer dan een nominaal pensioen te bieden, is het bewust nemen van enig beleggingsrisico noodzakelijk.

Niet-financiële risicohouding

De niet-financiële risicohouding is van toepassing op de onderstaande domeinen. Het fonds accepteert een geringe mate van blootstelling aan risico’s omdat risico’s voor onderstaande domeinen geen beloning oplevert, maar alleen kan resulteren in (financiële of reputatie)schade.

	Domein	Duiding risicohouding
Besturing	gedrag en leiderschap cultuur governance kernwaarden	Cultuur, leiderschap en gedrag van het bestuur is essentieel om de doelstellingen van het fonds als team te realiseren en eisend te zijn in de uitbestedingsketen.
Product & Uitbesteding	de uitvoeringsprocessen de pensioenregeling de kwaliteit van dienstverlening de monitoring van de (IT-)organisatie van het fonds en de uitbestedingsrelaties	Het is wenselijk dat de uitvoering van de pensioenregelingen, welke in geval van het fonds geheel zijn uitbesteed, minimale risico’s met zich meebrengt. De uitvoering dient tijdig, correct en volledig te zijn.
Reputatie-management	het imago de identiteit de integriteit voldoen aan wet- en regelgeving	Het bestuur bewaakt de reputatie zorgvuldig omdat het vertrouwen van deelnemers in het fonds cruciaal is. De integriteit van het bestuur is van groot

	reputatie gerelateerde overtuigingen	belang voor een fonds als arbeidsvoorwaardelijke financiële instelling en voor het vertrouwen van belanghebbenden. Het fonds accepteert binnen de eigen organisatie geen enkel risico. Het fonds accepteert enig risico met betrekking tot de externe omgeving omdat het fonds dit niet volledig kan beheersen.
--	--------------------------------------	---

4.4 Risico's

Strategische risico's

Het behalen van de strategische doelstellingen van het fonds is onderhevig aan risico's. De continuïteit en de geloofwaardigheid van het fonds kunnen daarmee in gevaar komen. Om dit te voorkomen, zijn voor alle strategische risico's beheersmaatregelen geformuleerd en worden deze door het bestuur gemonitord. Per kwartaal wordt over deze strategische risico's gerapporteerd in een kwartaalrapportage die wordt besproken in de bestuurscommissies en het bestuur. Het bestuur herijkt deze strategische risico's minimaal eenmaal per jaar. Ook in 2021 zijn de risico's herijkt. Het bestuur heeft daarbij de onderstaande strategische risico's opnieuw vastgesteld. Onderstaande tabel toont de strategische risico's en tevens het risicodomein waaraan deze zijn toebedeeld.

Strategisch risico	Domein			
	Kapitaalmanagement	Producten & Uitbesteding	Reputatiemanagement	Besturing
Het fonds is onvoldoende voorbereid op ontwikkelingen van sociaaleconomische aard, het toekomstige pensioenstelsel en ontwikkelingen in de branche.		X		
Het niet kunnen beheersen van kosten, waaronder ook wordt verstaan beheersing van operationele kosten.	X			
Het niet in staat zijn om te voldoen aan realistische verwachtingen van belanghebbenden.			X	
Het onvoldoende (daadkrachtig) beheersen van de uitbestedingsketen.		X		
De schaarste van toekomstige potentiële bestuursleden vanuit de sector en de daarmee samenhangende bemensing van de commissies.				X
De continuïteit en organisatie van de sociale partners.				X
Het risico dat de dekkingsgraad onvoldoende is om op lange termijn te kunnen indexeren.	X			
Het risico dat de verplichtstelling wegvalt.		X		
Het risico dat de (bestuurlijke) organisatie onvoldoende functioneert.				X
Het risico dat het fonds er niet in slaagt om een duurzaam beleggingsbeleid te implementeren en te integreren.	X			

Het bestuur heeft ter mitigering van de strategische risico's beheersmaatregelen vastgesteld. Per domein zijn de voornaamste beheersmaatregelen op hoofdlijnen weergegeven.

Domein Kapitaalmanagement
Beheersmaatregelen
Periodieke afstemming o.a. over de risicohouding met sociale partners. Het periodiek uitvoeren van een ALM-studie. Strategisch beleggingsplan en jaarlijks beleggingsplan opstellen. ESG-beleid opstellen en implementeren. Partijen selecteren en monitoren conform uitbestedingsbeleid. Begroting en budgetten opstellen en monitoren. Goede communicatie en verantwoording.

Producten & Uitbesteding
Beheersmaatregelen
Het onderhouden van de samenwerking en relatie met sociale partners (draagvlak). Monitoren van strategie en verandervermogen van uitbestedingspartijen. De Raamovereenkomst met KNB. Aantrekkelijk zijn en blijven als fonds (door o.a. premiebeleid, interactie, financieel gezond zijn en beheersen van de kosten). Het periodiek toetsen van de toekomststrategie aan ontwikkelingen. Onderzoeken van mogelijkheden tot moderniseren van de regelingen en het in dialoog gaan met de sociale partners.

Reputatiemanagement
Beheersmaatregelen
Op transparante wijze verantwoording afleggen aan belanghebbenden over de uitkomsten van gevoerd beleid in relatie tot de doelstellingen. Belanghebbenden betrekken bij het fonds en verwachtingen managen. Uitkomsten uit het deelnemerspanel gebruiken. Het monitoren van uitbestedingspartijen op het realiseren van kwaliteit van dienstverlening zoals contractueel is overeengekomen. Het monitoren van de vermogensbeheerder op de uitvoering van het beleggingsmandaat dat is gebaseerd op het strategisch beleggingsbeleid en de ALM-studie.

Besturing

Beheersmaatregelen

Het onderhouden van de samenwerking en relatie met sociale partners (draagvlak).
Actief zoeken en opleiden van kandidaat-bestuursleden.
Geschiktheid van leden van de fondsorganen op peil houden.
Evaluatie van functioneren van bestuur en raad van toezicht uitvoeren.
Deskundig geëquipeerd bestuursbureau met daarnaast deskundige externen
Naleving gedragscode.
Systematische integriteitsrisicoanalyse ("SIRA") uitvoeren.

Financiële risico's

De beheersing van de financiële risico's van het fonds worden gemonitord en bewaakt via een tweedelijns kwartaalrapportage. In deze rapportage worden de volgende risico's behandeld:

- financiële positie van het fonds;
- evaluatie van de doelstellingen van het fonds;
- toezicht op het vereist eigen vermogen (solvabiliteit);
- balansrisico;
- rente- en tegenpartijrisico;
- krediet- en landenrisico;
- concentratierisico;
- valutarisico;
- liquiditeits- en onderpandrisico.

Deze rapportage wordt beoordeeld door de risicomanager. Het oordeel en suggesties worden opgenomen in de risicoparagraaf bij de rapportage. De rapportage wordt vervolgens behandeld in het zogenoemde regieoverleg, waarin de voorzitter van iedere commissie participeert.

Operationele risico's

Het pensioenfonds onderkent operationele risico's met betrekking tot de dagelijkse bedrijfsvoering, uitbesteding, integriteit, IT en juridische risico's. Deze operationele risico's van het fonds met bijbehorende beheersmaatregelen zijn vastgelegd in een Risk Control Framework.

Het fonds heeft de bedrijfsprocessen beschreven en vastgelegd in een handboek Administratie Organisatie & Interne Beheersing. De operationele risico's en bijbehorende beheersmaatregelen zijn integraal onderdeel van dit handboek. De beheersgebieden van deze operationele risico's zijn - overeenkomstig de processen van het handboek - als volgt gedefinieerd:

- aanvaarden opdracht;
- implementatie opdracht;
- uitvoering pensioenadministratie;
- vermogensbeheer;
- custody;
- financiële administratie;
- adviseren/ondersteunen/rapporteren;
- besturen.

Als het rest- of nettorisico na inzet van de bestaande beheersingsmaatregelen nog steeds buiten de grenzen van de risicohouding valt, zal het bestuur beoordelen in hoeverre dit restrisico de strategische doelstellingen bedreigt. Aan de hand van deze beoordeling wordt er gekozen voor één of een combinatie van de volgende reacties:

- accepteren: geen (aanvullende) maatregelen nemen;
- tolereren: voorlopig geen (aanvullende) maatregelen en het risico monitoren;
- mitigeren: maatregelen nemen om het risico te beheersen/voorkomen;
- overdragen: het (deels overdragen van risico's zoals verzekeren en hedgen);
- vermijden: de (bedrijfs-)activiteit niet meer uitvoeren, zoals regeling afschaffen, product, of IT-systeem, of relatie met uitbestedingspartij stoppen.

Met de getroffen beheersmaatregelen is het bestuur van mening dat het restrisico van de hierboven genoemde risico's binnen de risicohouding van het bestuur zijn gebleven. Om deze reden zijn er geen aanvullende maatregelen getroffen om het restrisico binnen de risicohouding te brengen.

De risicomanager is gestart met de beoordeling van de beschreven processen en risico's in het handboek AO/IB. Beoordeeld wordt of de processen en de daarin benoemde risico's juist en volledig zijn. De suggesties worden vastgelegd en besproken door de RMC. Vervolgens wordt het bestuursbureau verzocht de suggesties van de risicomanager te verwerken in het handboek AO/IB.

Inval van Rusland in Oekraïne

Het binnenvallen van Rusland in Oekraïne heeft geresulteerd in reacties op de financiële markten en het afkondigen van economische sancties. Er is geïnventariseerd of deze (geopolitieke) gebeurtenis de realisatie van de strategische doelstellingen raakt en met welke mogelijke impact zowel financieel als operationeel. De positie van belegde middelen in Rusland is inzichtelijk gemaakt en het bestuur heeft een besluit over de afwaardering genomen. Dit besluit is ook geplaatst op de website. Bij de uitbestedingspartijen is nagegaan of de reguliere werkzaamheden werden belemmerd.

De impact op het fonds is van beperkte omvang. Het bestuur heeft scenario's onderkend waarin de situatie in Oekraïne zich kan ontwikkelen tot situaties met significante impact voor het fonds. De uitwerking van deze scenario's is nog onderhanden.

Risicothema's

Jaarlijks wordt de systematische integriteitsrisicoanalyse uitgevoerd waarbij de onderkende risico's opnieuw worden beoordeeld ten opzicht van ontwikkelingen en de hedendaagse maatschappelijke normen. Daarbij is ook het frauderisico beoordeeld mede in relatie tot het digitaal ondertekenen van documenten.. Dit jaar is specifiek aandacht besteed aan cyberrisico's, de bestaande beheersmaatregelen en de verhouding tot de risicohouding. De aandacht voor de beheersing van cyberrisico's is verbeterd door uitbestedingspartijen over hun beheersingsmaatregelen op dit risico te bevragen. Daarnaast om nadrukkelijk te monitoren op de beheersing van (wereldwijde) cyberincidenten door de uitbestedingspartijen. Anderzijds is geconstateerd dat het incidentenbeleid aanpassing vergt om het bespreken van incidenten gestructureerd in te zetten en daarmee de beheersing van cyberrisico's naar de toekomst toe te versterken. Ook is aandacht nadrukkelijk aandacht besteed aan belangenverstrengeling met het doel op het bewustzijn te versterken.

Risico's en onzekerheden

In 2021 hebben zich een zestal risico's voorgedaan die buiten de daarvoor gestelde grenzen vielen:

- de beleidsdekkingsgraad is in het afgelopen jaar gestegen maar bevindt zich, net als in 2020, nog onder de grens van het vereist eigen vermogen. Dit betekent dat het beleid het niet toelaat om de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten in 2021 en ook in 2022 met een toeslag te verhogen. De verwachting is dat de beleidsdekkingsgraad van het fonds binnen de wettelijke

vereisten tijdig kan herstellen. Dit blijkt uit het herstelplan dat het fonds bij de toezichthouder heeft ingediend;

- de implementatie van het ESG-beleid is niet in 2021 afgerond conform de opgestelde planning. Het ESG-beleid was reeds vastgesteld en de voorbereiding van de implementatie van de aandelenportefeuille ontwikkelde markten is vervolgens gestart. Echter bij de verkenning naar verdere ESG-implementatie in de aandelenportefeuille, zijn door de BMC discussies gevoerd over de inhoud van het ESG-beleid. Deze discussies hebben geleid tot een nadere verdieping van het ESG-beleid dat eind 2021 opnieuw is vastgesteld. De borging van het ESG-beleid in het beleggingsjaarplan wordt in 2022 uitgevoerd. De risicomanager volgt de voortgang;
- de voorbereiding op de implementatie van de Wtp liet lang op zich wachten. Wel zijn verkennende gesprekken gevoerd met de sociale partners. Een gestructureerd programmaplan om de Wtp te implementeren ontbreekt nog. Het bestuur heeft aan het einde van het jaar een programmamanager aangetrokken die het project gaat inrichten en begeleiden. De risicomanager heeft een risicoanalyse opgesteld van projectrisico's waarop hij de voortgang van het project gaat monitoren. De aanvang van het project is van strategisch belang gegeven de bestaande onzekerheden rondom de wetgeving, de verantwoordelijkheden van sociale partners en de omvangrijke projecten die bij de uitbestedingspartijen worden uitgevoerd waaronder de pensioenadministrateur;
- de heroriëntatie op de mogelijkheden voor de toekomstige pensioenuitvoering. Deze heroriëntatie is belegd bij een projectgroep. De projectgroep heeft vier verschillende varianten van toekomstige pensioenuitvoering onderzocht. Uitkomsten van het onderzoek hebben erin geresulteerd dat er nog twee alternatieven over zijn; deze gaan op haalbaarheid getoetst worden. Dit onderzoek loopt door in 2022. De planning van deze projectgroep zal zorgvuldig moeten worden afgestemd met het projectplan voor de implementatie van de Wtp;
- het monitoren van de uitbestedingsrelaties. Het proces van monitoring op operationeel niveau alsook op strategisch niveau is geïntensiveerd. De monitoring vraagt veel aandacht vanwege omvangrijke projecten van strategische aard bij twee uitbestedingspartijen. Dit resulteert onder andere in extra gesprekken met de partijen over de wijze waarop de projecten worden opgezet, uitgevoerd, gemonitord en gefinancierd;
- uit de IT-risicoanalyse zijn een aantal risico's naar voren gekomen die buiten de risicobereidheid vallen. De meeste van deze risico's hebben zich voorgedaan in de bestuurlijke omgeving. Een deel van de risico's is inmiddels gemitigeerd door implementatie van het Bring Your Own Device-beleid. Voor het overige zijn maatregelen gedefinieerd, die een plek hebben gekregen in het jaarplan 2022.

4.5 Ontwikkelingen risicomanagement 2021

Het fonds heeft gewerkt aan verdere professionalisering van het risicomanagement met betrekking tot de onderstaande onderwerpen.

Eigen Risicobeoordeling (ERB)

Sinds 2019 zijn pensioenfondsen wettelijk verplicht tenminste eens in de drie jaar een ERB op te stellen. De ERB is een beoordeling op algehele kwaliteit (holistisch) van alle materiële risico's en verbindt de strategie van het fonds met het risicoprofiel. In 2021 is de eerste reguliere eigen risicobeoordeling opgesteld.

In de ERB is onderzocht wat de impact is van gedefinieerde scenario's op de strategische doelstellingen en risico's van het fonds. De uitkomsten staan in onderstaande tabel. Het bestuur heeft geconcludeerd dat elk van de gedefinieerde scenario's de strategische doelstellingen van het fonds raakt. De financiële impact, dan wel de impact op de reputatie van het fonds, wordt zodanig

groot geacht dat vervolgacties nodig zijn om zowel de kans als de impact te verminderen. De benodigde vervolgacties zijn benoemd, in gang gezet en worden gemonitord.

Scenario	Strategische impact	Beheersing
Niet tijdige overeenstemming van het nieuwe pensioenakkoord	Externe en interne factoren kunnen ertoe leiden dat het pensioenakkoord niet tijdig is geïmplementeerd binnen het fonds.	Het bestuur onderhoudt de relaties met sociale partners. Sociale partners bepalen de nieuwe regeling. Het bestuur heeft een programmamanager aangetrokken en richt een project in. Binnen het project worden de relevante partijen betrokken en aangestuurd met het doel een gedragen en tijdige implementatie te realiseren.
Een materiële daling van het aantal actieve deelnemers	Een structurele daling van het aantal actieve deelnemers leidt tot relatief hogere kosten per deelnemer. Dit gaat ten koste van het pensioenresultaat. Op de lange termijn is het fonds niet voldoende rendabel om de pensioenregeling te blijven uitvoeren.	De prestaties van de beleggingen blijven van voldoende niveau (Z-score) zodat dit geen aanleiding vormt om de verplichtstelling van de regeling te laten vervallen. Het bestuur monitort dit aspect nadrukkelijk.
Klimaatverandering waardoor er een negatieve impact op de beleggingen ontstaat	<ul style="list-style-type: none"> • Ingrijpen van overheidswege om de verdere opwarming van de aarde tegen te gaan leidt tot beleggingsverliezen. • De opwarming van de aarde zet door. Verliezen door weerschade en natuurrampen nemen toe, afhankelijk van de regio. Klimaatgevoelige sectoren, zoals de agrarische sector, kampen met steeds lager wordende rendementen. 	Het bestuur heeft een ESG-beleid gericht op het vermogensbeheer vastgesteld. Dit beleid wordt in 2022 geïmplementeerd in de beleggingportefeuille. Uit een enquête, gehouden onder de actieve deelnemers en pensioengerechtigden over maatschappelijk verantwoord beleggen, is duidelijk naar voren gekomen dat driekwart van de doelgroep het (heel erg) belangrijk vindt dat het fonds op een maatschappelijk verantwoorde manier belegt. Daarbij vindt de helft rendement minimaal even belangrijk. De ondertekening van het IMVB-convenant is onderdeel van het ESG-beleid.
Een structurele daling van de dekkingsgraad met 25%, bijvoorbeeld over een periode van 3 jaar.	<ul style="list-style-type: none"> • De waarde van de beleggingen en/of de rente dalen extreem sterk door macro economische ontwikkelingen. • De nominale pensioenaanspraken moeten worden verlaagd. 	Het bestuur onderzoekt de kansen op een dergelijk scenario periodiek met de ALM-studie. Het strategisch beleggingsbeleid is zodanig ingericht dat de kans op het korten van aanspraken zo klein mogelijk is. Het bestuur onderzoekt de mogelijkheden tot een effectieve afdekkingsstrategie voor het rente-, inflatie en aandelenrisico met als doel de dekkingsgraad te verbeteren / stabiliseren.

De eigen risicobeoordeling bevat tevens een analyse en beoordeling van de effectiviteit van het risicobeheer – inclusief de (feitelijke) beheersmaatregelen – en de doelmatigheid daarvan. Het bestuur oordeelt dat het risicomanagement van het fonds op gestructureerde en geformaliseerde wijze wordt uitgevoerd. Daarbij is er op nagenoeg alle gebieden sprake van gedegen opzet en bestaan.

De sleutelfunctiehouder interne audit heeft in 2021 een themaonderzoek uitgevoerd naar het strategische risicomanagement. Er zijn bij dit onderzoek geen materiële bevindingen gebleken over de werking van het risicomanagement. Een aantal bevindingen en aanbevelingen die zijn gemaakt zijn door de sleutelfunctiehouder risicobeheer geadresseerd en hebben geleid tot verdere versterking van de effectiviteit en doelmatigheid van het risicobeheer.

ESG-risico's

Het bestuur heeft ESG-beleid ontwikkeld en vastgesteld. Dat betekent dat ESG ook onderdeel vormt van het risicoraamwerk. Hier is in 2021 een eerste stap daartoe gezet met de inventarisatie van de onderstaande ESG-risico's:

- het risico op verlies van draagvlak bij de deelnemers;
- het risico dat er minder rendement wordt gemaakt door ESG-risico's, ofwel verslechterende rendementsverhoudingen of het risico op koersdalingen;
- het risico dat ESG-aspecten niet worden meegenomen in besluitvorming;
- het risico dat uitbestedingspartijen acteren op basis van veel lagere ESG-standaarden, waardoor niet juist/onvoldoende gebruik wordt gemaakt van het stemrecht en engagement;
- het risico dat het fonds en/of uitbestedingspartijen niet of onjuist rapporteert over ESG-aspecten;
- het risico dat deelnemers/stakeholders onvoldoende of onjuist over het beleid worden geïnformeerd;
- het risico dat niet wordt voldaan aan geldende wet- en regelgeving. Deze risico's worden in 2022 verder uitgewerkt en verder geïntegreerd in het risicocontrol framework.

Risicomanagementbeleid en risicorapportages

Er is veel aandacht uitgegaan naar structurele IT-risicobeheersing voor het fonds onder ander door:

- het actualiseren van de IT-risicoanalyse met het verwerken van de uitkomsten in de IT-riskmanagement cyclus;
- het versterken van de monitoring van de uitbestedingspartijen op het gebied van IT-beheersing.

Tegelijkertijd is gewerkt aan verdere operationalisering en borging van IT-risicobeheersing. In het afgelopen jaar zijn de relevante verantwoordingsrapportages van de uitbestedingspartijen, zowel vanuit een IRM als vanuit een IT-riskmanagement perspectief, beoordeeld. Daarnaast is in de kwartaalrapportage een hoofdstuk IT-riskmanagement en datamanagement toegevoegd. Dit is één van de instrumenten om de bestuurlijke betrokkenheid bij het onderwerp IT verder te verhogen. De sleutelfunctiehouder risicobeheer stelt per halfjaar een rapportage op en verstrekt deze aan het bestuur. In deze rapportage verwoordt de sleutelfunctiehouder risicobeheer de belangrijkste aandachtspunten van het fonds en zijn waarnemingen daarbij. Hij monitort de wijze van opvolging van het bestuur. De sleutelfunctiehouder koppelt vervolgens terug in hoeverre de aandachtspunten vanuit het risicoraamwerk beredeneerd, voldoende zijn geborgd. Ook rapporteert hij over de voortgang van de risicomanagementwerkzaamheden.

4.6 Verdere ontwikkeling risicomanagement in 2022

Risicomanagement is een onderwerp dat continu in beweging is. In 2022 staan naast de reguliere risicomanagement onderdelen de volgende onderwerpen op de agenda:

- het verder integreren van ESG- en IT-riskmanagement binnen IRM;
- het verhogen van de volwassenheid van de informatiebeveiliging door middel van het opzetten van datakwaliteitsbeleid en een business continuityplan;
- het verbeteren van veilig werken in de bestuursomgeving door middel van een uitbreiding op het Bring Your Own Device-beleid en het opzetten van een controleprogramma voor de bestuursomgeving.

Ook monitort de tweedelijns risicomanager de implementatie van het nieuwe pensioencontract en de implementatie van het ESG-beleid.

4.7 Monitoring uitbesteding

Het uitbestedingsbeleid en het IT-beleid vormen het uitgangspunt van de uitbesteding van taken en werkzaamheden aan externe partijen. De afspraken over de kwaliteit en tijdigheid van de werkzaamheden (en de rapportages hierover) zijn geborgd in overeenkomsten. Op basis van rapportages en periodieke evaluaties worden alle externe partijen nauwlettend gemonitord. Alle partijen beschikken over een assurancerapportage. Deze assurancerapportages worden door het bestuursbureau beoordeeld op de volgende onderdelen:

- dekken de beheersmaatregelen op de processen, IT-systemen en onderuitbestedingen bij de uitbestedingspartner de gehele dienstverlening aan het fonds af?
- zijn er uit de controles van de externe accountant van de uitbestedingspartij bevindingen naar voren gekomen voor de relevante processen van het fonds en welke beheersmaatregelen worden getroffen?
- is er, bij bevindingen ten aanzien van de relevante processen, adequate opvolging aan gegeven?

De monitoring van uitbestedingspartijen is geïntensiveerd met het doel een compleet beeld van de gehele uitbestedingsketen te verkrijgen dat kan worden getoetst aan het bestaande beleid. Naast een structurele inbedding van de uitbestede processen in contracten en service level agreements (SLA's) en de monitoring hierop op kwartaalbasis is er ook specifiek gekeken naar de beheersing van IT risico's bij uitbesteding. Het bestuursbureau heeft op het gebied van IT-beheersing specialistische kennis ingehuurd om rapportages als ISAE 3402 en Niet-financiële risicorapportages van uitbestedingspartijen op dit vlak te beoordelen. De bevindingen van het bestuursbureau over de diverse (niet-)financiële rapportages worden gedeeld met de verschillende commissies. In de vorm van stoplichtrapportages per kwartaal en gedetailleerde analyses van de ISAE en andere rapportages. Bij slechte ("rode") scores doet de desbetreffende commissie een voorstel aan het bestuur voor de te nemen maatregelen. In het meest extreme geval kan dit afscheid nemen van een uitbestedingspartij betekenen.

Het bestuur heeft besloten om de portefeuille van vastrentende waarden, rente- en valuta-afdekking per 1 februari 2022 uit te besteden aan Cardano en niet langer meer aan Achmea Investment Management. Het fonds heeft een risicoanalyse uitgevoerd op deze nieuwe partij, waarbij ook naar de IT-beheersing bij Cardano is gekeken. De beheersmaatregelen op de onderkende risico's zijn waar mogelijk geborgd in de contractafspraken met Cardano.

Periodiek worden de uitbestedingspartijen bezocht en worden service review gesprekken gehouden. Dan wordt nader ingegaan op het verloop van de samenwerkingsrelatie, strategie, actuele onderwerpen en op eventuele knelpunten. Daarnaast heeft er een evaluatiegesprek plaatsgevonden met TKP en BNY Mellon. Tevens is de SLA met TKP aangepast. De afronding van de update van de SLA van BNY Mellon zal in het eerste kwartaal van 2022 plaatsvinden.

4.8 Samenvatting verslagen sleutelfunctiehouders

Vanwege de introductie van richtlijnen vanuit IORP-II heeft het fonds de sleutelfuncties gedefinieerd en in 2019 ingevuld door aanstelling van sleutelfunctie vervullers voor risicobeheer, audit en actuariel. Deze functies zijn door externen ingevuld. Daarnaast zijn bestuursleden aangewezen als sleutelfunctiehouders voor risicobeheer en audit. Zo is mevrouw drs. T. Stanoevska sleutelfunctiehouder interne audit en de heer drs. R. Oosterhout sleutelfunctiehouder risicobeheer. De sleutelfunctiehouder actuariel wordt ingevuld door de certificerend actuaris, de heer Zaghdoudi.

Regelmatig leggen de sleutelfunctiehouders verantwoording af van hun bevindingen aan het bestuur van het fonds. Onderstaand treft u een samenvatting van deze bevindingen aan (per sleutelfunctiedomein).

SAMENVATTING RAPPORTAGES SLEUTELFUNCTIEHOUDERS

Sleutelfunctiehouder actuariel

Elk kwartaal stelt de functiehouder actuariel een verslag op waarin hij onder andere een opinie geeft over de ontwikkeling van de dekkingsgraad van het fonds. Dit krijgt vorm in een oordeel over de betrouwbaarheid en adequaatheid van de berekening van de Technische Voorziening (TV). Voorts doet hij aanbevelingen op het gebied van actuariële onderwerpen die voor het fonds van belang kunnen zijn. Na oplevering van de rapportage vindt een gesprek plaats tussen hem en het bestuursbureau over zijn bevindingen en worden noodzakelijke vervolgacties geïnitieerd.

In 2021 heeft de sleutelfunctiehouder actuaariaat viermaal een rapportage uitgebracht. Daarbij heeft hij geconstateerd dat “de effecten op de TV op logische wijze tot uiting komen in de vaststelling van de (beleids-)dekkingsgraad”.

Daarnaast heeft hij op de volgende onderwerpen aandacht gevraagd van het bestuur: de inbouw van de UFR-methodiek, datakwaliteit, sterfte-effecten COVID-19, indexatiebesluit 2022 en uitkering bedrag ineens.

Deze onderwerpen hebben de aandacht van het bestuur en de uitvoeringsorganisatie.

In de financiële verantwoording is rekening gehouden met inbouw van de nieuwe UFR-methodiek. Het onderwerp datakwaliteit wordt betrokken in het project om te komen tot een nieuwe pensioenregeling onder de Wtp. In dit traject vindt ook het onderwerp “uitkering ineens” plaats. De sterfte-effecten blijken uit de actuariële analyse die elders in dit jaarverslag zijn opgenomen. Dit leidt vooralsnog niet tot aanpassing van de actuariële grondslagen, maar zal blijken uit de nieuwe prognosetafels die eind 2022 worden opgesteld.

Het fonds zal in de eerste helft van 2022 een beleid formuleren omtrent de mogelijkheid om te gaan indexeren vanaf een lagere indexatiegrens (105%).

Sleutelfunctiehouder risicobeheer

De sleutelfunctiehouder risicobeheer heeft geconstateerd dat het bestuur flinke voortgang heeft geboekt in de beheersing van uitbestedingsrisico's. Voor alle uitbestedingspartijen is een monitoringssysteem opgezet dat een combinatie is van het goed maken van contractuele afspraken en SLA's, het strak monitoren op de realisatie hiervan, het analyseren van de verschillende ISAE- en andere rapportages en het voeren van evaluatiegesprekken. De daarmee samenhangende IT-risico's worden hier een steeds belangrijker onderwerp bij en deze zijn ook opgenomen in het risicomangementraamwerk. Daarnaast is het risicomangementraamwerk van het fonds verder

aangescherpt en uitgebreid met beschrijvingen van o.a. ESG-risico's en zijn de operationele risico's geïdentificeerd van de veelal uitvoerende processen van het fonds.

De sleutelfunctiehouder risicobeheer heeft het bestuur in 2021 gevraagd om verhoogde aandacht te geven aan risico's die het gevolg zijn van:

1. Hindernissen die leiden tot een minder adequaat functioneren van de bestuurlijke organisatie;
2. De beperkte aandacht voor het nieuwe pensioencontract.

Voorts heeft de sleutelfunctiehouder risicobeheer geconstateerd dat beide onderwerpen aandacht van het bestuur hebben gekregen. Er zijn een aantal sessies geweest om te spreken over- en het verbeteren van de bestuurlijke effectiviteit. Het onderwerp is het nog niet volledig afgerond en krijgt ook in 2022 de nodige aandacht. Hetzelfde kan gezegd worden over het tweede punt; beperkte bestuurlijke aandacht voor het nieuwe pensioencontract. Het bestuur heeft veel gedaan aan beeldvorming over het onderwerp en aan afstemming met sociale partners. Eind van het jaar is een externe programmamanager aangetrokken om het project te leiden van het implementeren van het nieuwe pensioencontract bij het fonds. Belangrijk daarbij is dat deze programmamanager ook draagvlak heeft bij de sociale partners.

Thema's voor 2022 zijn onder andere het verder uitwerken van de ESG-risico's, het verder integreren van de IT-risico's in het risicomanagement raamwerk van het fonds en het monitoren van de voortgang (en risico's) van het project nieuw pensioencontract. En ook een vervolg geven aan het verder optimaliseren van de bestuurlijke effectiviteit.

Sleutelfunctiehouder audit

Twee keer per jaar rapporteert de sleutelfunctiehouder audit aan het bestuur over de interne audit functie (IAF). Hierin wordt ingegaan op de status van het Interne Audit Plan en de uitgevoerde opdrachten, de bevindingen en aanbevelingen en de opvolging daarvan. Ook worden in het kort de overige activiteiten van de IAF besproken en wordt vooruitgekeken naar de komende periode.

In de eerste helft van 2021 zijn twee themaonderzoeken opgeleverd die nog in 2020 waren gepland, namelijk de themaonderzoeken naar de pensioenketen en naar het strategisch risicomanagement. In de tweede helft van 2021 zijn, conform het Interne Audit Plan 2021, twee onderzoeken afgerond:

- het themaonderzoek inzake de governancestructuur en
- de audit op de beheerste bedrijfsvoering welke was toegespitst op een selectie van de controls uit het Risk & Control Raamwerk. Het betrof het proces vermogensbeheer en de algemene beheersing op de uitbestedingspartijen die betrekking hebben op het vermogensbeheer.

Bij de onderzoeken zijn aanbevelingen voor verbeteringen gemaakt welke door het bestuur en het bestuursbureau worden opgevolgd. Er zijn geen materiële bevindingen geweest.

Daarnaast is in 2021 de documentatie voor inrichting van de IAF verder uitgewerkt: de Interne Audit Charter is geëvalueerd en aangepast en het reglement van de IAC en het Interne Audit plan 2022 zijn vastgesteld. Er is een begin gemaakt met het handboek auditmethodologie, wat in 2022 zal worden afgerond en waarmee de documentatie compleet zal zijn.

4.9 Compliance

Onder de compliance van het fonds vallen de maatregelen die zich richten op de implementatie, handhaving en naleving van externe wet- en regelgeving en de interne procedures en gedragsregels. Doel van de maatregelen is voorkomen dat de integriteit van het fonds - en daarmee zijn reputatie -

wordt aangetast. Gedragsregels geven duidelijkheid over wat onder integer handelen wordt verstaan. De regels gelden voor alle aan het fonds verbonden personen, zodat zij bijdragen aan een goede reputatie en de betrouwbaarheid van het fonds. Pensioenfonds Notariaat heeft een externe compliance officer aangesteld, HVG Law LLP, om de naleving te monitoren. Op basis hiervan heeft het bestuur voldoende zekerheid dat verbonden personen zich houden aan de geldende wet- en regelgeving. Als daartoe aanleiding bestaat, dan rapporteert de compliance officer aan de raad van toezicht. Hiervoor was in 2021 geen aanleiding.

De externe compliance officer – die toeziet op de naleving van de Gedragscode van het fonds – heeft geen materiële bevindingen geconstateerd ten aanzien van de naleving van de gedragscode over 2021. Het tijdig melden en beoordelen van nevenfuncties verdient wel aandacht. De compliance officer adviseert om periodiek aandacht te vragen aan verbonden personen voor het (tijdig) melden van nevenfuncties. Op die manier beschikt het fonds te allen tijde over een volledig en actueel beeld van de nevenfuncties die door de verbonden personen worden vervuld.

In 2021 heeft een melding met een vervolgmelding plaatsgevonden, naar aanleiding van de meldingen is een onderzoek uitgevoerd en heeft het fonds aanvullende (beheers)maatregelen vastgesteld en uitgevoerd.

4.10 Klachten en geschillen

Deelnemers of pensioengerechtigden kunnen het oneens zijn met de wijze waarop de wet, de statuten of een reglement van Pensioenfonds Notariaat wordt toegepast. Maar ook kunnen zij ontevreden zijn over de wijze waarop zij zijn bejegend of behandeld. Als betrokken partijen in dat geval niet tot overeenstemming komen, wordt de klachten- en geschillenprocedure gevolgd. Daarbij wordt eerst door het bestuur geoordeeld over de klacht of het geschil. Als de belanghebbende dit wenst, kan hij of zij de klacht of het geschil vervolgens aan de Ombudsman Pensioenen of - in laatste instantie - aan de rechter voorleggen.

Klachten

In 2021 zijn er 39 klachten ingediend. Een aantal deelnemers had klachten over het digitaliseren van zaken. Zo waren er enerzijds klachten over digitaal verstuurd informatie en het bij verkiezingen uitsluitend digitaal te kunnen stemmen. Anderzijds waren er klachten dat het bewijs van in leven zijn niet digitaal ingediend kon worden. Daarnaast waren er klachten over het waarde overdragen bij pensioneren, de aanpassing van de pensioenregeling en over het niet-indexeren. In dit jaar zijn enkele klachten ingediend betreffende aanpassingen bij oude echtscheidingen. Deze echtscheidingen zijn opnieuw onderzocht en in sommige gevallen zijn (onterechte) aanpassingen gedaan. Ook waren er enkele klachten van werkgevers. Dit betroffen klachten over de incassokosten en over de aanlevering van loongegevens.

Waar de pensioenuitvoerder te traag of onzorgvuldig heeft gehandeld, werden excuses aangeboden aan de deelnemer of werkgever en zijn fouten hersteld. Verder zijn enkele klachten voorgelegd aan het bestuur, bijvoorbeeld omtrent de pensioenopbouw in het verleden en het delen van verkiezingsuitslagen met kandidaten. De meeste zaken zijn afgesloten met een uitgebreide en zorgvuldige uitleg aan deelnemer of werkgever waarom zo is gehandeld en soms is er coulance verleend. Enkele klachten zijn nog in behandeling of er zijn vervolgstappen gezet.

Geschillen

In 2021 waren er geen geschillen. Wel liepen er in 2021 twee rechtszaken tegen het fonds, waarvan er nog één doorloopt in 2022. In één rechtszaak ging het over de hoogte en looptijd van het arbeidsongeschiktheidspensioen. Deze zaak loopt nog door in 2022. In de andere rechtszaak is

uitspraak gedaan. De rechtbank heeft geoordeeld dat door het fonds doorgevoerde wijzigingen in de pensioenregeling niet onrechtmatig waren. Er waren geen gronden aan te nemen dat het fonds bepaalde normen, die daarbij in acht moeten worden genomen (o.a. zorgplicht), heeft geschonden. Van het recht op het instellen van hoger beroep is in deze zaak door beide partijen geen gebruik gemaakt.

4.11 Incidenten, boetes en dwangsommen

Er zijn het afgelopen jaar geen datalekken geweest en de gedragslijn verwerking persoonsgegevens is nageleefd. Er hebben zich op dit vlak geen incidenten voorgedaan.

In 2021 zijn door de toezichthouders geen boetes of dwangsommen opgelegd aan het fonds.

4.12 Meldingen Autoriteit Persoonsgegevens

Sinds 1 januari 2016 geldt de meldplicht datalekken. Deze meldplicht houdt in dat organisaties (zowel bedrijven als overheden) direct een melding moeten doen bij de Autoriteit Persoonsgegevens zodra een ernstig datalek is vastgesteld. Organisaties moeten het datalek in bepaalde situaties ook melden aan de betrokkenen waarvan de persoonsgegevens zijn gelekt. Bij een datalek gaat het om toegang tot of vernietiging, wijziging of vrijkomen van persoonsgegevens bij een organisatie zonder dat dit de bedoeling is van deze organisatie. Ook onrechtmatige verwerking van gegevens valt onder een datalek. Melding bij de Autoriteit Persoonsgegevens is alleen verplicht als een datalek ernstige nadelige gevolgen heeft voor de bescherming van persoonsgegevens, of een kans daarop. In 2021 waren er geen datalekken.

5 ORGANISATIE

5.1 Bestuursmodel

Pensioenfonds Notariaat kent een bestuursmodel dat bestaat uit:

- een paritair bestuur met vertegenwoordigers van werknemers en werkgevers, een vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden en onafhankelijk deskundigen. Het bestuur wordt geleid door een technisch voorzitter zonder stemrecht;
- een raad van toezicht;
- een verantwoordingsorgaan.

Bestuur

Het bestuur van Pensioenfonds Notariaat is onder meer verantwoordelijk voor het beleid van het fonds, de uitvoering van de pensioenregelingen zoals vastgesteld door sociale partners en het beheer van het vermogen van het fonds. Om hier op goede wijze invulling aan te geven, wordt gewerkt met bestuurlijke commissies voor de beleidsvoorbereiding. Het gaat dan om de commissies voor balansmanagement, risicomanagement en die voor communicatie, governance, compliance en pensioenregelingen. Een externe adviserend actuaris en een externe onafhankelijke accountant staan het bestuur bij. Jaarlijks voert het bestuur een zelfevaluatie uit.

Het bestuur kent een onafhankelijk technisch voorzitter.

Invulling sleutelfuncties

De voorzitter van de risicomanagementcommissie is binnen het bestuur de houder van de sleutelfunctie risicobeheer. De vervuller van de sleutelfunctie risicobeheer is de risicomanager binnen het bestuursbureau. De certificerend actuaris is zowel de houder als de vervuller van de sleutelfunctie actuarieel. De voorzitter van de interne auditcommissie is binnen het bestuur de houder van de sleutelfunctie interne audit; de vervuller is een externe specialist op dit terrein.

Raad van toezicht

De raad van toezicht houdt toezicht op het functioneren van het bestuur en de afwegingen die het bestuur maakt bij de vaststelling van het beleid van het fonds. De raad van toezicht bestaat uit drie onafhankelijke deskundigen.

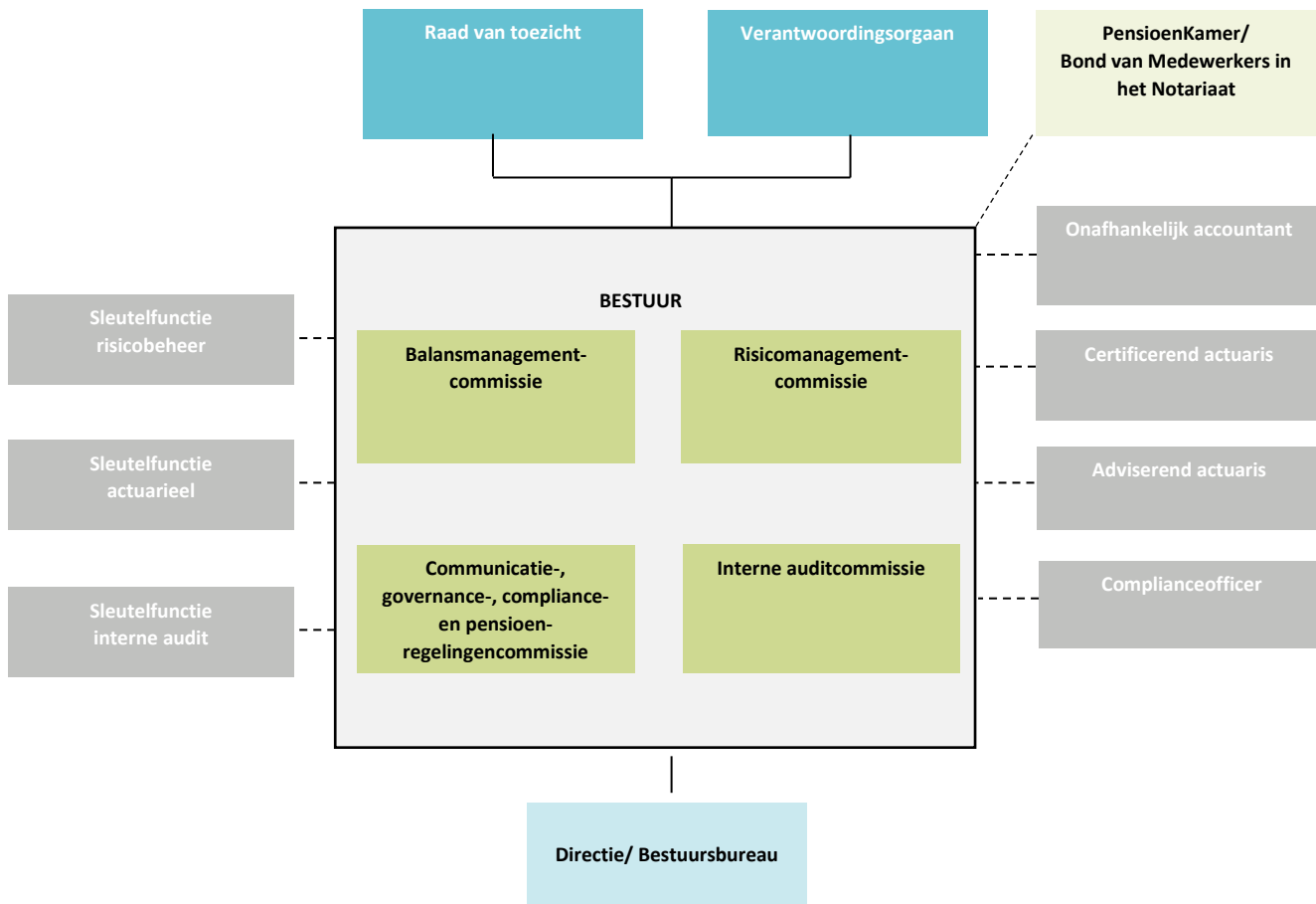
Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan geeft zijn oordeel over het door het bestuur gevoerde beleid. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan adviesrecht voor een aantal onderwerpen. Het verantwoordingsorgaan kent zeven leden: één lid namens de gewezen deelnemers, twee leden namens de pensioengerechtigden en vier leden namens de deelnemers.

Het verantwoordingsorgaan heeft in 2021 zijn adviesrecht uitgevoerd voor de statuten, het communicatiebeleid en de premie 2022. Twee leden maakten daarnaast deel uit van de verkiezingscommissie, die verantwoordelijk was voor de verkiezing van drie nieuwe leden van het verantwoordingsorgaan. Deze verkiezingen vonden in het eerste kwartaal van 2021 plaats. Per 25 april 2021 hebben de nieuwe leden zitting genomen in het verantwoordingsorgaan.

Het oordeel van het verantwoordingsorgaan over 2021 staat in hoofdstuk 8.

5.2 Organogram bestuurlijke organisatie (per 31 december 2021)

5.3 Opdrachtgever (sociale partners)

De Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB) treedt samen met de Bond van Medewerkers in het Notariaat (BMN) op als opdrachtgever van Pensioenfonds Notariaat voor de uitvoering van de pensioenregelingen. De KNB heeft hiervoor een Werkgevers- en Werknemerscommissie ingericht die samen de PensioenKamer vormen. De Werkgeverscommissie en Werknemerscommissie stellen de inhoud van de pensioenregeling voor kandidaat-notarissen (in loondienst) en de toegevoegd notarissen vast. De Bond van Medewerkers in het Notariaat en de Werkgeverscommissie stellen de inhoud van de pensioenregeling voor de overige medewerkers in het notariaat vast. De Werkgeverscommissie alleen bepaalt de pensioenregeling voor de zelfstandigen. Dit zijn de notarissen en de kandidaat-notarissen met een onderneming voor eigen rekening en risico. De opdrachtgevers maken gebruik van eigen externe adviseurs en worden zo nodig inhoudelijk ondersteund door het fonds.

Pensioenfonds Notariaat geeft bij de opdrachtaanvaarding aan onder welke voorwaarden (zoals de kostprijs van de pensioenopbouw) de pensioenregeling kan worden uitgevoerd.

5.4 Uitbesteding

Pensioenfonds Notariaat besteedt de pensioenadministratie uit aan TKP Pensioen B.V. (TKP) Daaronder valt onder meer het innen van de pensioenpremies, het verzorgen van de uitkeringen en

het administreren van de werkgeversgegevens en de pensioenopbouw van de deelnemers. TKP speelt ook een belangrijke uitvoerende rol in de communicatie van het fonds.

A.s.r. Nederland N.V. (a.s.r.), voorheen De Amersfoortse, voert voor de (toegevoegd) notarissen en kandidaat-notarissen de arbeidsongeschiktheidsregeling uit en neemt het risico van arbeidsongeschiktheid voor haar rekening op basis van herverzekering. Re-integratie in het arbeidsproces en de begeleiding bij het (medische) proces van arbeidsongeschiktheid behoort ook tot de taken van a.s.r.

Het vermogensbeheer is eind 2021 uitbesteed aan zes vermogensbeheerders: Achmea Investment Management, Aegon Investment Management, a.s.r. vermogensbeheer N.V., BlackRock (Netherlands) BV, Stafford Capital Partners en Aberdeen SVG Private Equity.

De rol van fiduciair adviseur is ondergebracht bij NN Investment Partners B.V. (NN IP). Deze organisatie adviseert het bestuur gevraagd en ongevraagd over onder andere het (strategisch) beleggingsbeleid, de inrichting van het (strategisch) beleggingsproces en de (strategische) beleggingsportefeuille en de invulling van het ESG-beleid. Ook behoren het monitoren en evalueren van de vermogensbeheerders en de beleggingscategorieën tot haar taak. Tot slot vervult de fiduciair adviseur een aantal operationele taken voor het fonds.

The Bank of New York Mellon SA/NV (BNY Mellon) verzorgt onder meer de beleggingsadministratie, de compliance monitoring van de mandaten van de vermogensbeheerders, de toezichthoudersrapportage en de performancemeting.

Ortec stelt voor het fonds de risicorapportage op. De IT-ondersteuning van het bestuursbureau is uitbesteed aan Computerwacht B.V.

5.5 Ontwikkelingen op het gebied van governance in 2021

In 2020 besloot het bestuur tot afschaffing van het roulerend voorzitterschap en het benoemen van een technisch voorzitter. Na een periode van tijdelijke waarneming is per 1 januari 2021 mevrouw mr. P.M. Siegman als technisch voorzitter aangesteld.

In 2021 is ook nadere uitwerking gegeven aan de wijzigingen die in het voorgaand jaar in de statuten zijn aangebracht vanuit een integrale toetsing van de statuten. Aan de aanbevelingen die vanuit een audit op governance in 2021 zijn voorgesteld wordt in het komend jaar opvolging gegeven.

6 KOSTEN

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de kosten van Pensioenfonds Notariaat verantwoord volgens de Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie. Deze aanbevelingen hebben betrekking op het transparant rapporteren van het pensioenbeheer in euro's per deelnemer. Het aantal deelnemers is hier de som van het aantal actieve deelnemers en het aantal pensioengerechtigden. Ook wordt gevraagd om de kosten van het vermogensbeheer en het pensioenbeheer inzichtelijk te maken (in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen). Verder is de aanbeveling om separaat de (eventueel geschatte) transactiekosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen te vermelden.

6.2 Kostenbewustzijn

Een pensioenfonds ontvangt premies van deelnemers en belegt dit geld. Het fonds keert vervolgens pensioen uit aan pensioengerechtigden, vaak pas tientallen jaren na de inleg. Om dit proces verantwoord te laten verlopen, worden verschillende werkzaamheden uitgevoerd. Voorbeelden hiervan zijn het voeren van een pensioenadministratie, het beheer van het vermogen, het vormgeven van het pensioenbeleid, de inrichting en ondersteuning van de bestuursorganen en de communicatie richting (ex-)deelnemers en pensioengerechtigden.

Er wordt naar gestreefd om de verschillende processen zo (kosten)efficiënt mogelijk uit te voeren, zonder dat de kwaliteit van de uitvoering daaronder lijdt. Een kostenefficiënte uitvoering betekent niet dat alle werkzaamheden zo goedkoop mogelijk worden uitgevoerd. Integendeel: de belangen zijn zeer groot en daarom is een hoge kwaliteit van de pensioenuitvoering een absolute vereiste. Dit betekent soms juist extra inspanningen hetgeen kan leiden tot hogere kosten.

Een groot deel van de werkzaamheden is uitbesteed aan externe partijen. Het bestuur draagt altijd de eindverantwoordelijkheid voor deze werkzaamheden en moet aantoonbaar 'in control' zijn. Om die reden (en om te voldoen aan de IORP II-wetgeving) werd in 2019 de interne risicomanagement- en auditfunctie verder vormgegeven.

Naast deze interne controlerende functies is er intern en extern toezicht bij het fonds, zoals intern de raad van toezicht en extern AFM en DNB. Ook wordt door het fonds verantwoording afgelegd aan het verantwoordingsorgaan. Om de verantwoording op een professionele wijze in te vullen, is het onvermijdelijk dat er kosten worden gemaakt. Door de intensivering van controle en toezicht ziet het fonds een toenemende druk op de kosten ontstaan.

6.3 Kostenontwikkeling 2021

In 2020 is de governance in het kader van de IORP II-richtlijn afgerond. Dit leidt in 2021 tot hogere kosten, met name op het gebied van audit- en risicomanagement. Het fonds heeft hierbij wel oog gehouden voor de verhouding tussen rendement en kosten.

Pensioenfonds worden meer en meer gezien als financiële instellingen, zoals banken en verzekeraars. Omdat de toezichthouder pensioenfonds ook als zodanig benadert, ziet het bestuur een verzwaring van aandacht en taakverschuiving richting het vermogensbeheer. Dit geldt ook voor het bestuursbureau, waardoor kosten toenemen. Met andere woorden: de kosten van het bestuursbureau en de bestuurlijke organen zijn relatief steeds minder verbonden aan pensioenuitvoering en steeds meer aan balansmanagement en vermogensbeheer.

Om deze reden worden de kosten van de governance en het bestuursbureau voor 50% doorberekend aan vermogensbeheer en voor 50% aan pensioenbeheer.

Kosten governance

De governancekosten bestaan uit de vergoedingen voor bestuur en overige organen, verzekeringskosten, kosten voor intern en extern toezicht (DNB en AFM), compliancekosten en auditkosten (onafhankelijk accountant en certificerend actuaaris).

In onderstaand overzicht worden de kosten voor governance en bestuursondersteuning voor de jaren 2019 tot en met 2021 weergegeven.

Governancekosten en bestuursondersteuning (x € 1.000)	2021	2020	2019
Bestuursvergoeding en kosten overige gremia	681	680	695
Interne audit en risicomanagement	789	401	382
Toezicht & lidmaatschap	191	196	196
Bestuursondersteuning	1.273	1.204	1.041
Totaal	2.934	2.481	2.314

De kosten voor governance en bestuursondersteuning worden in de jaarrekening niet apart gepresenteerd, omdat ze onderdeel zijn van de pensioenbeheer- en vermogensbeheerkosten. Wel kan het fonds inzicht geven in de kosten per deelnemer voor dit onderdeel.

Kosten per deelnemer (x € 1)	2021	2020	2019
Governance	37	37	39

De governancekosten per deelnemer laten een stijging zien. De oorzaak ligt in de hogere toezichtkosten. En dan met name ten behoeve van de al eerdergenoemde inrichting van de risicomanagement- en auditfunctie.

Het totaal van deze kosten wordt - zoals eerder aangegeven - in de verhouding 50%/50% verdeeld over pensioen- en vermogensbeheer (zie de volgende tabellen).

Kosten pensioenbeheer

De kosten van pensioenbeheer bestaan voor het grootste gedeelte uit de kosten van pensioenuitvoerder TKP voor het uitvoeren van de administratie van de pensioenregeling. In het volgende overzicht zijn de kosten van pensioenbeheer opgenomen.

Pensioenbeheer (x € 1.000)	2021	2020	2019
Communicatie	95	217	244
Pensioenuitvoering	2.327	2.235	2.308
Doorbelastingen:			
Governancekosten	831	638	637
Bestuursondersteuning	636	602	521
Totaal*	3.889	3.692	3.709

* Exclusief kosten projecten van € 85 (2020: € 135).

Projectkosten

Naast de reguliere kosten is er ook in 2021 sprake van projectkosten. In 2021 is in totaal voor € 85.000 (2020: € 135.000) besteed aan projecten. De projectkosten hadden betrekking op het implementeren van het nieuwe pensioencontract en het onderzoeken van alternatieven voor de huidige uitvoering van het pensioenbeheer. Bij het vaststellen van de kosten per deelnemer wordt onderscheid gemaakt tussen de kosten per deelnemer exclusief en inclusief projectkosten.

Kosten per deelnemer

Ter vergelijking van de kostenniveaus van de verschillende pensioenfondsen wordt, op aanbeveling van de Pensioenfederatie, gekeken naar de kosten per deelnemer. Dit zijn de kosten van pensioenbeheer in euro's per deelnemer. Het aantal deelnemers is de som van het aantal actieve deelnemers en het aantal pensioengerechtigden. Naast de reguliere kosten worden er jaarlijks kosten voor projecten gemaakt. Ook die kunnen worden gerelateerd aan het aantal deelnemers en pensioengerechtigden. De reguliere kosten en projectkosten per deelnemer zien er dan als volgt uit.

Kosten per deelnemer (x € 1)	2021		2020	
	regulier	project	totaal	totaal
Pensioenbeheerkosten	221	5	226	224

De reguliere kosten per deelnemer zijn in 2021 slechts gering gestegen ten opzichte van 2020. Dit komt voort uit de stijging van de uitbesteding fee van de pensioenadministratie en de daling van de communicatiekosten ten opzichte van vorig jaar.

Voor een vergelijking van de pensioenbeheerkosten van verschillende pensioenfondsen kunnen deze kosten uitgedrukt worden in een percentage van de gemiddelde marktwaarde van de beleggingen. Dit is in het volgende overzicht in beeld gebracht.

Pensioenbeheerkosten in % gemiddelde marktwaarde	2021	2020	2019
Pensioenbeheerkosten	0,11	0,11	0,12

Vermogensbeheerkosten

De vermogensbeheerkosten ontwikkelden zich van 2019 t/m 2021 als volgt:

Vermogensbeheerkosten (x € 1.000)	2021	2020	2019
Directe vermogensbeheerkosten	5.963	4.635	5.120
Indirecte vermogensbeheerkosten	4.097	1.738	2.640
Totaal*	10.060	6.373	7.760

* Inclusief projecten van € 262 (2020: € 113)

De doorbelasting van de kosten van governance en bestuursondersteuning is opgenomen onder de directe vermogensbeheerkosten. De stijging van de directe vermogensbeheerkosten wordt veroorzaakt door de stijging van de kosten voor private equity. De stijging van de indirecte vermogensbeheerkosten wordt veroorzaakt door de stijging van de transactiekosten van de herbalancering begin 2021.

Voor een vergelijking van de vermogensbeheerkosten van verschillende pensioenfondsen worden deze kosten vaak uitgedrukt in een percentage van de gemiddelde marktwaarde van de beleggingen. Dit is in het volgende overzicht in beeld gebracht.

Vermogensbeheerkosten in % gemiddelde marktwaarde	2021	2020	2019
Directe vermogensbeheerkosten	0,17	0,14	0,15
Indirecte vermogensbeheerkosten	0,12	0,05	0,09

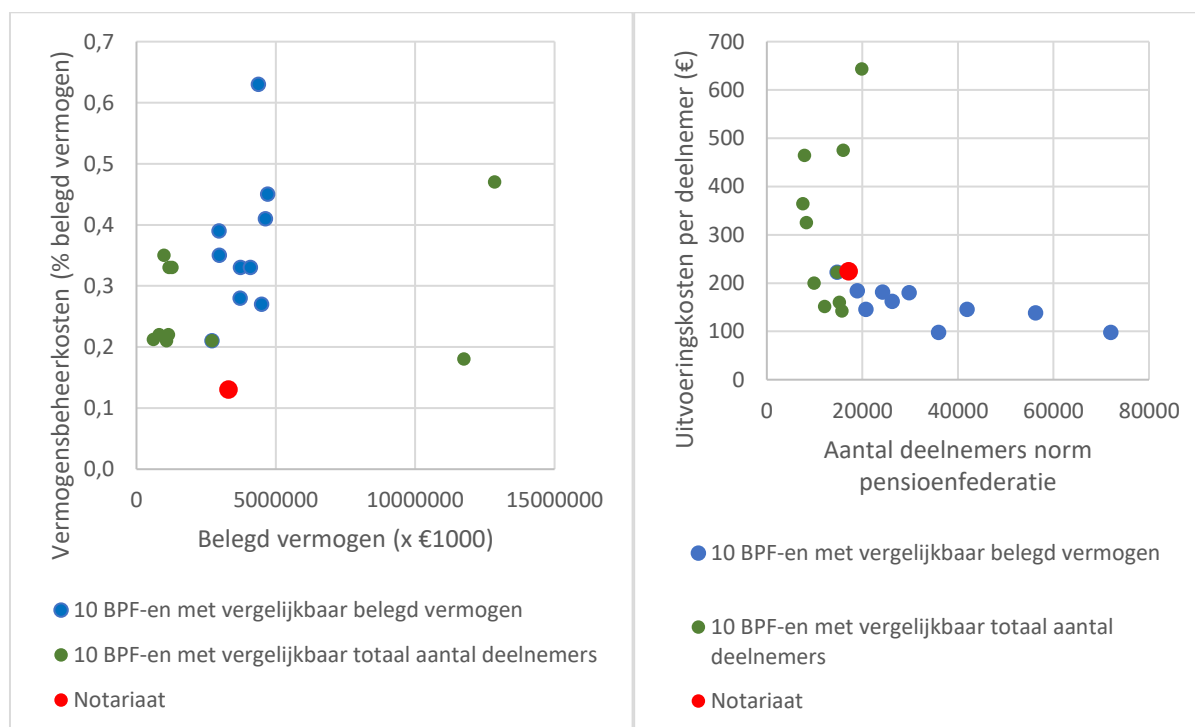
De transactiekosten bedragen 0,10% van het gemiddeld belegd vermogen en zijn onderdeel van de indirecte vermogensbeheerkosten 0,12%. Het verloop over de jaren 2019 tot en met 2021 is als volgt.

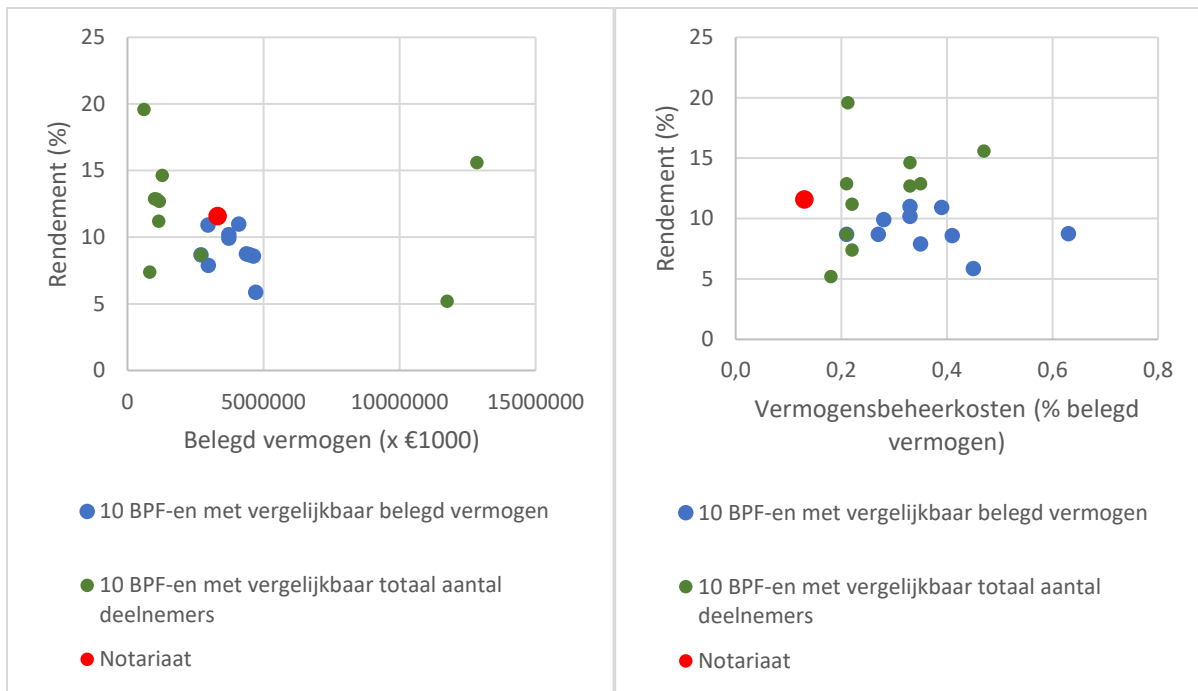
Transactiekosten vermogensbeheer in % vermogen	2021	2020	2019
Transactiekosten	0,10	0,06	0,05

In de totale kosten voor het vermogensbeheer van € 10.060 zijn de impliciete transactiekosten van € 3.665 opgenomen op basis van de berekeningswijze van de Pensioenfederatie. De totale vermogensbeheerkosten exclusief transactiekosten en private equity bedragen € 5.700. Uitgedrukt in de gemiddelde marktwaarde van de beleggingen is dit 0,16% (inclusief projecten: 0,17%).

6.4 Kostenvergelijking

De vermogensbeheerkosten en de pensioenuitvoeringskosten kunnen worden vergeleken met die van andere pensioenfondsen. Daarbij moet worden opgemerkt dat elk pensioenfonds specifieke kenmerken kent die kostenverhogend of -verlagend kunnen werken. Als naar een vergelijkbare groep wordt gekeken, dan geeft dit een beeld van het kostenniveau van het fonds ten opzichte van andere vergelijkbare pensioenfondsen. In onderstaande grafieken is dit gevisualiseerd, waarbij de vermogensbeheerkosten (de directe en indirecte vermogensbeheerkosten excl. transactiekosten) over 2020 zijn weergegeven. Omdat van de pensioenfondsen de cijfers over 2021 nog niet bekend zijn, is in onderstaande grafieken gebruik gemaakt van de cijfers over 2020.

De grafieken zijn ontleend aan een inventarisatie door adviesbureau Sprenkels & Verschuren op basis van cijfermateriaal van DNB.

7 VOORUITBLIK

7.1 Financiële situatie

Pensioenfonds Notariaat is al een aantal jaren niet in staat de pensioenen te verhogen. De coronacrisis, met in 2020 negatieve effecten op de financiële markten, heeft niet bijgedragen aan verbetering van deze situatie. Wel leidde 2021, met goede rendementen en een positiever rentebeeld, tot verbetering van de financiële situatie van het fonds. Op het jaarlijkse meetmoment in oktober 2021 was de beleidsdekkingsgraad echter nog onder de 110%, de wettelijke ondergrens voor mogelijke indexatie van de pensioenen. In 2022 lijkt de weg hiernaar toe wel mogelijk. Toch moet de verwachting daaromtrent getemperd worden. Niet alleen is het herstel broos, ook moet vooruit worden gekeken naar de ontwikkelingen rondom het nieuwe pensioenstelsel. Dit vraagt voorzichtigheid en een goede belangenafweging.

Herstelplan

Begin 2021 heeft het fonds een geactualiseerd herstelplan opgesteld en ingediend bij DNB. Op basis van dat herstelplan, dat loopt tot 2030, is de verwachting dat het fonds tijdig in staat is om uit de tekortsituatie te komen (dekkingsgraad van 113,4% (uitgangspunt herstelplan)). Volgens de berekeningen gebeurt dit eind 2023. Uiteraard is dit gebaseerd op veronderstellingen; met fluctuaties in rente en rendementen in al die jaren wordt geen rekening gehouden. Afwijking van dit resultaat is dus waarschijnlijk, waardoor aanvullende maatregelen nodig kunnen zijn zoals een premieverhoging of een verlaging van de pensioenen. Met het herstelplan werd eveneens beoogd om eind 2021 een beleidsdekkingsgraad van 107,1% te hebben bereikt. De beleidsdekkingsgraad lag op dat moment met 110,5% boven dit niveau. DNB vond in deze financiële situatie aanleiding om het fonds aan te geven dat de indiening van een nieuw herstelplan (2022) achterwege kan blijven.

Premiebeleid

Het premiebeleid van het fonds is gebaseerd op de systematiek van gedempte kostendeckende premie. Dat houdt in dat voor langere tijd de premie gebaseerd is op een (op enig moment) vastgesteld renteniveau. Bij die systematiek wordt ervan uitgegaan dat effecten van renteschommelingen binnen een bepaalde periode uitmiddelen. De rente die het fonds tot en met 2020 hanteerde was gebaseerd op de stand per oktober 2015. Voor de jaren na 2020 moet het fonds uitgaan van de rente per oktober 2020, die ten opzichte van 2015 fors is gedaald. Verder vindt het fonds het belangrijk dat voor komende jaren een premie wordt betaald die de feitelijke kosten van de pensioeninkoop dekt. Dit betekent voor de jaren 2021 en verder dat er een sterk verhoogde pensioenpremie nodig is om te komen tot de door sociale partners gewenste pensioenopbouw. Om die reden zijn sociale partners gekomen tot bijstelling van de hoogte van de gewenste pensioenopbouw. Die is voor 2021 omlaag gebracht naar circa 1,1% (was 1,75%).

In 2021 heeft het fonds nadere kaders gesteld aan de premiedekkingsgraad die de komende jaren gehanteerd gaan worden. Binnen die kaders hebben sociale partners voor 2022 afspraken kunnen maken die hebben geleid tot een iets hogere pensioenpremie maar ook een hogere pensioenopbouw dan voor 2021 mogelijk was.

Gevolgen inval Rusland in Oekraïne

Met het binnenvallen van Oekraïne door Rusland is een zeer zorgelijke situatie ontstaan. De ontwikkelingen hebben Pensioenfonds Notariaat doen besluiten om de beleggingen in Rusland (te weten maximaal 0,1% van alle beleggingen van het fonds) naar nul te brengen. Hiermee wordt tevens voldaan aan de afgekondigde sanctie maatregelen tegen Rusland. Gezien de onzekerheid op

de financiële markten naar aanleiding van de inval volgt het fonds nauwlettend de gevolgen voor de beleggingen.

7.2 Nieuw pensioenstelsel

Nadat in juni 2019 door kabinet en sociale partners het Principeakkoord vernieuwing pensioenstelsel (pensioenakkoord) is gepresenteerd, is het wetgevingstraject Wtp de volgende stap die om invulling vraagt. Volgens de door de Minister van SZW afgegeven planning, zal wetgeving -na te zijn uitgesteld- per 1 januari 2023 van kracht worden.

Het nieuwe pensioenstelsel vraagt aanpassing van onze huidige pensioenregelingen. De sociale partners zullen daarvoor eerst hun keuzes voor de inhoud van de pensioenregelingen kenbaar moeten maken. De uitdaging wordt om een goede balans te vinden tussen de wens van onze deelnemers voor een zeker pensioen én het nieuwe stelsel, dat juist uitgaat van meer risico en minder zekerheid. Om de mening van de achterban hierover te meten is dit jaar door sociale partners, samen met het fonds, een onderzoek gehouden onder de achterban. De uitkomsten hiervan dragen bij aan de gedachtenvorming over het nieuwe pensioenstelsel en de daarbij in 2022 te maken keuzes.

Het streven is om voor eind 2022 een eerste beeld van die nieuwe pensioenregeling te hebben. Uiteraard moet daarbij rekening gehouden worden met de beoogde wetgevingsplanning. Aspecten die verder bij deze invulling van belang zijn, zijn onder meer de uitvoerbaarheid, de juridische haalbaarheid, de inpasbaarheid in het nieuwe pensioenstelsel en de gevolgen van de transitie. Pensioenfonds Notariaat zal bij dit proces waar nodig ondersteuning bieden aan sociale partners. Zelf doet het fonds onderzoek naar de mogelijkheden tot uitvoering van de verschillende pensioencontracten.

7.3 Werken aan strategische doelen

In hoofdstuk 1 staan de strategische doelen van het fonds en de behaalde resultaten in 2021 beschreven. De strategische doelen worden elk jaar vertaald naar concrete doelstellingen voor het nieuwe jaar. In 2022 wordt onder andere aandacht geschonken aan de verdere uitwerking van het ESG-beleid en de implementatie van het pensioenakkoord. Bij dit laatste onderwerp is ook de uitvoering van een nieuwe pensioenregeling een belangrijk aandachtspunt. Verder krijgt de doorontwikkeling van het balansmanagement aandacht en wordt de communicatie met de beroepsgroep geïntensiveerd vanwege de sterk gestegen kosten voor de pensioenregeling. Het gaat dan met name om de communicatie met de actieve deelnemers van het fonds, maar ook voor de pensioengerechtigden is er aandacht. Het risicomangement, zowel vanuit operationeel als financieel oogpunt, is een blijvend aandachtspunt voor het bestuur.

8 BEVINDINGEN RAAD VAN TOEZICHT EN OORDEEL VERANTWOORDINGSORGAAN

8.1 Bevindingen raad van toezicht

Inleiding

Conform de statuten van Pensioenfonds Notariaat stelt de raad van toezicht jaarlijks een rapportage van het intern toezicht op. In het jaar 2021 bestond de raad van toezicht uit mevrouw drs. C.A.M. van Eggermond, de heer drs. P. Braams en mevrouw mr. H. de Graaf. Deze leden hebben gedurende het jaar 2021 het intern toezicht bij het fonds uitgevoerd.

De raad van toezicht heeft in het verslagjaar overleg gevoerd met het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Daarnaast hebben leden van de raad van toezicht op ad hoc basis commissie- en bestuursvergaderingen bijgewoond. Tevens heeft de raad gesprekken gevoerd met de sleutelfunctiehouders audit en risicobeheer, is er een aantal malen gesproken met de technisch voorzitter, is er gesproken met de directeur van het bestuursbureau en zijn gesprekken gevoerd met een tweetal bestuursleden die het bestuur verlaten hebben.

De raad van toezicht heeft zich in 2021 naast het algemeen toezicht vooral gericht op de aandachtspunten 2021.

De raad is in generieke zin positief over de wijze waarop het fonds zich in 2021 heeft ontwikkeld. De bevindingen van de raad dienen dan ook in de context van dit positieve oordeel gelezen te worden.

Formele instemming raad van toezicht

In 2021 heeft de raad van toezicht met twee beoogd bestuursleden een gesprek gevoerd om te toetsen of deze beoogde bestuursleden voldeden aan het functieprofiel voor bestuursleden dan wel na het volgen van een opleiding gaat passen binnen het functieprofiel van de vacature. De bestuursleden zijn per 23 juli 2021 en 1 januari 2022 benoemd. Gedurende het jaar heeft de raad tweemaal een functieprofiel voor een bestuurslid met het functieprofiel PGC en het functieprofiel voor de voorzitter raad van toezicht vastgesteld. Tevens heeft de raad haar goedkeuring verleend aan een wijziging van de statuten en een aantal reglementen.

Aandachtspunten 2021

In 2021 heeft de raad van toezicht conform haar agenda de volgende aandachtspunten gevolgd:

- relatie met sociale partners;
- verandervermogen;
- nieuwe pensioencontract;
- effectiviteit bestuur;
- ESG-voortgang;
- DNB-onderzoeken;
- Code Pensioenfonds.

Bevindingen 2021

Relatie met sociale partners

Het bestuur en het bestuursbureau hebben veel tijd en aandacht besteed aan het verbeteren van de relatie tussen sociale partners en fonds. Er is veelvuldig overleg geweest met sociale partners. Dit heeft mede geleid tot een betere samenwerking en er is gestart met een gemeenschappelijke aanpak over de pensioenregeling en de toekomst van het fonds. De raad vindt dit een belangrijke en positieve ontwikkeling. Tevens is de raad van toezicht tevreden over de wijze waarop het premiebeleid voor 2022 is vormgegeven en afgestemd met de diverse gremia.

De raad van toezicht hecht er belang aan dat met kracht en overtuiging samen verder wordt gewerkt aan een plan van aanpak voor een toekomstige pensioenregeling.

Verandervermogen

De raad van toezicht constateert dat het fonds in 2021 een start heeft gemaakt met het vergroten van het verandervermogen. Het verkennend marktonderzoek naar een uitvoerder voor een eventuele DC-regeling geeft zicht op alternatieven en mogelijkheden van uitvoering.

Positief is de raad over de inbedding van de custodian bij het fonds, de zich verdiepende samenwerking met de fiduciair adviseur, de professionalisering van het risicobeheer en internal audit, de ontwikkeling van de rollen van de diverse sleutelfunctiehouders en de sterk verbeterde kwartaalrapportages.

Het integrale overzicht en inzicht in de samenhang en complexiteit van de vele samenhangende activiteiten in de huidige dynamische omgeving en de daarbij benodigde snelheid en daarmee effectiviteit van besluitvorming behoeft meer aandacht.

Nieuw pensioencontract

De oriëntatie op en de voorbereiding voor overgang naar het nieuwe pensioenstelsel zijn in 2021 nog wat voorzichtig begonnen. De verbeterde relatie met sociale partners en de afspraak om met elkaar op te trekken naar een nieuw pensioenstelsel vormen een goede basis voor de verdere aanpak van de implementatie van het nieuwe pensioencontract.

Het besluit om een programmamanager aan te trekken om focus te geven aan de voorbereiding, verder ontwerp, keuzeprocessen en inrichting van het nieuw pensioencontract acht de raad van toezicht van groot belang. Een integrale samenhangende planning moet hiervan begin 2022 het resultaat zijn.

De raad van toezicht ziet graag de komende jaren een nog meer actieve rol voor risicomanagement, juist om de keuzes die op korte termijn onder het huidige contract gemaakt worden en in dat kader optimaal kunnen lijken te zijn, te toetsen en te monitoren in de context van de toekomstige regeling.

Effectiviteit bestuur

Voor de raad van toezicht blijft de effectiviteit van het bestuur en de besturing van het fonds een belangrijk aandachtspunt. Dit geldt ook voor 2022.

De raad constateert dat de aanpassing van de werking van de governance van het fonds door de introductie van een onafhankelijk technisch voorzitter veel dynamiek met zich mee heeft gebracht. Veel relaties en samenwerkingen dienden opnieuw vorm krijgen. Het bestuur heeft daarin haar verantwoordelijkheid genomen en op basis van een evaluatie daar waar nodig bijgestuurd.

Tegelijkertijd is er ruimte voor verdere verbeteringen, onder andere betreffende de samenwerking en rolverdeling tussen bestuur en bestuursbureau, de invulling van de werkgeversrol en de vastlegging daarvan in statuten en reglementen. Een evaluatie en herijking van de taken, verantwoordelijkheden, bevoegdheden van het bestuur en het bestuursbureau ziet de raad van toezicht als noodzakelijk.

De commissies zijn in 2021 belangrijker geworden en zijn ook beter gaan functioneren. Hierbij kan het risico ontstaan dat zich eilandjes gaan vormen. De gemeenschappelijkheid dient door het bestuur te worden bewaakt.

ESG-voortgang

De planning van de ESG-doelstellingen is eind 2020 bijgesteld. De raad van toezicht heeft vastgesteld dat de implementatie niet gelijke tred heeft gehouden met de gestelde doelen en dat het fonds in een achterhoede positie dreigde te geraken in vergelijking met andere fondsen. Het doet de raad van toezicht daarom plezier te kunnen constateren dat eind 2021 krachtig is bijgestuurd door het bestuur en belangrijke doelen en implementatiekeuzes zijn gemaakt.

DNB-onderzoeken

Alle DNB-uitvragen zijn op tijd en adequaat beantwoord door het fonds.

Code Pensioenfondsen

De raad van toezicht heeft niet kunnen constateren hoe het bestuur de Code heeft betrokken bij besluitvorming in de diverse gremia.

Aandachtspunten 2022

De raad van toezicht benoemt voor 2022 de volgende aandachtspunten:

Verandervermogen

Net als in 2021 vereisen de veranderingen in het pensioenstelsel en de wensen van sociale partners dat planmatig gewerkt wordt, regievoering aanwezig is en het vermogen om te veranderen. Ook in 2022 zal de raad van toezicht bijzondere aandacht besteden aan de ontwikkeling en werking van deze competenties van het fonds en nadrukkelijk ook van de uitbestedingspartijen zoals TKP en NN IP. Het is wenselijk te borgen dat het fonds tijdig afspraken maakt met partijen ten aanzien van kosten en doorlooptijd van veranderingen in de processen, systemen, kwaliteit van de data en (digitale) communicatie. Dit alles in lijn met de keuzes die binnen het nieuwe pensioencontract noodzakelijk zijn.

De raad besteedt tevens extra aandacht aan de wijze hoe het bestuur het komende jaar het integrale overzicht en inzicht in de samenhang en complexiteit van de vele samenhangende activiteiten behoudt en de benodigde snelheid en daarmee effectiviteit van besluitvorming vorm geeft.

Effectiviteit bestuur

Voor de raad van toezicht blijft de effectiviteit van het bestuur en de besturing van het fonds een belangrijk aandachtspunt.

De raad ziet dat er ruimte is voor verdere verbeteringen in het governancemodel. De aandacht van de raad zal hier voornamelijk gericht zijn op het ontwikkelen van een heldere rolverdeling en samenwerking tussen bestuur en bestuursbureau, de verdere invulling van de werkgeversrol en de vastlegging daarvan in statuten en reglementen. Daarnaast zal de raad aandachtig de rol van de commissies volgen. Commissies zijn belangrijker geworden, maar het bestuur dient er voor te waken dat de gemeenschappelijkheid binnen het bestuur blijft.

Wet Toekomst Pensioenen en uitvoering

De raad van toezicht volgt dit onderwerp met grote aandacht. Een integraal plan van aanpak en een planning is het eerste vereiste. De raad hecht in het kader van de Wtp belang aan een check op de houdbaarheid van de diverse regelingen en het uitschrijven van mogelijk toekomst scenario's voor het fonds.

Datakwaliteit

Op het gebied van governance en de beheersing van datakwaliteit kan het fonds nog een slag maken. Het opstellen van normen en het vaststellen van de risicohouding is daar onderdeel van. De raad zal in 2022 aandacht besteden aan de voortgang hierin.

Voortgang ESG-risico's (inclusief ESG-risico's)

Op dit onderwerp verwacht de raad van toezicht dat het ESG-beleid daadkrachtig wordt gerealiseerd. Daarbij dient rekening te worden gehouden met Europese wet- en regelgeving, toenemende rapportageverplichtingen en een snel veranderende omgeving die de ESG onderwerpen in een stroomversnelling brengen en aanpassingen van beleid kunnen vragen.

DNB-onderzoeken

Ook in 2022 horen de onderzoeksthema's van DNB op de agenda van de raad thuis.

Code Pensioenfondsen

De raad van toezicht blijft monitoren hoe het bestuur de Code volgt, meeneemt in besluitvorming en indien het bestuur afwijkt van de Code, dit onderbouwt.

De raad van toezicht spreekt - afsluitend - waardering uit voor de grote inzet van het bestuur, het bestuursbureau en alle andere betrokkenen bij de werkzaamheden in het verslagjaar.

Den Haag, 9 februari 2022

Namens de raad van toezicht,
drs. P. Braams, voorzitter

8.2 Reactie bestuur op bevindingen raad van toezicht

Het bestuur stelt de bevindingen van de raad van toezicht zeer op prijs en is blij om te lezen dat de raad in algemene zin positief is over de wijze waarop het fonds zich in 2021 heeft ontwikkeld.

Het bestuur herkent zich in de bevinding met betrekking tot de verbetering van de relatie met sociale partners. Hieraan is het afgelopen jaar door alle betrokkenen met volle inzet gewerkt. Door de verbeterde relatie kan o.a. constructiever gesproken worden over de implementatie van de Wtp. Partijen zijn zich bewust van hun eigen rol bij de implementatie en de noodzaak om voortgang te maken op dit onderwerp. Er hebben reeds diverse overleggen met sociale partners plaatsgevonden over het plan van aanpak en de te nemen besluiten door de desbetreffende partijen. Met de start van een programmamanager wordt een sterke impuls ervaren met betrekking tot dit project. Zo is begin 2022 door het bestuur een plan van aanpak vastgesteld om de Wtp te implementeren.

Het bestuur neemt de opmerkingen van de raad van toezicht met betrekking tot de effectiviteit van de besturing van het fonds ter harte. Dit is een onderwerp dat continu de aandacht van het bestuur heeft. Een evaluatie en herijking van de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van bestuur en bestuursbureau staat in het voorjaar 2022 gepland.

De bevindingen inzake de ESG-voortgang licht het bestuur graag verder toe. In vervolg op de in 2020 geformuleerde eerste gedachten en verkenningen, zijn in 2021 verdere stappen gezet op het gebied van ESG. Zo heeft het fonds het IMVB-convenant ondertekend en zijn de uitsluitingslijsten en het stembeleid voor de discretionaire mandaten geïmplementeerd. Daarnaast is in 2021 het ESG-beleid verder verdiept. De ESG-portefeuilledoelstellingen en een uitsluitingsbeleid met klimaatgerelateerde kenmerken conform EU Climate Benchmark wetgeving, zijn toegevoegd. De verplichte IMVB-convenantseisen zijn verankerd en het geactualiseerde ESG-beleid is daarna, eind 2021, vastgesteld. Het beleid wordt in 2022 geïmplementeerd in de beleggingsportefeuille.

Het bestuur zal in haar besluitvorming de praktische invulling van de Code pensioenfondsen nadrukkelijker meenemen. Het bestuur wil hierbij voorkomen dat de Code wordt gebruikt als een

'afvink'-lijstje en zal daarom op verschillende onderdelen nadere concrete (en praktische) invulling geven.

Het bestuur neemt de aanbevelingen die de raad van toezicht in zijn verslag doet ter harte en zal de opvolging van deze aanbevelingen ter hand nemen.

Tot slot bedankt het bestuur de raad van toezicht voor de constructieve wijze van samenwerking in het afgelopen jaar.

Den Haag, 19 mei 2022

Namens het bestuur,
mr. N.E. Bijlholt
P.C. Molenaar RBA

8.3 Oordeel verantwoordingsorgaan

Inleiding

In overeenstemming met de wettelijke taak en de statuten van het Pensioenfonds Notariaat geeft het verantwoordingsorgaan jaarlijks een oordeel over het door het bestuur gevoerde beleid en de uitvoering ervan. Dit oordeel betreft het verslagjaar 2021.

Het verantwoordingsorgaan heeft in het verslagjaar achtmaal zelfstandig vergaderd, tweemaal met het bestuur en tweemaal met de raad van toezicht. Op basis van deze gesprekken, de bestuurlijke verslaglegging en het bestuursverslag over het jaar 2021 is een duidelijk beeld naar voren gekomen van het door het bestuur gevoerde beleid, waarover door het verantwoordingsorgaan een oordeel wordt gegeven.

Geformuleerde aandachtspunten voor 2021

Het verantwoordingsorgaan heeft de volgende aandachtspunten voor het jaar 2021 geformuleerd, die worden meegenomen in het oordeel:

- effectiviteit bestuur;
- nieuw pensioencontract (inclusief overleg met sociale partners);
- governance;
- premie, met name de hoogte van de premie in relatie tot het op te bouwen pensioen;
- draagvlak pensioenfonds;
- ESG-beleid.

Oordeel 2021

Het oordeel over 2021 is verwoord aan de hand van de aandachtspunten voor 2021.

Effectiviteit bestuur

Het verantwoordingsorgaan ziet duidelijk verbeteringen in de effectiviteit van het bestuur het afgelopen jaar. Aspecten die hieraan bijdroegen waren: het aanstellen van een technisch voorzitter, een verbeterde relatie met de sociale partners en het actief reflecteren op het eigen functioneren. In aanloop naar de vaststelling van de premie voor 2022 heeft het bestuur proactief gehandeld. Het proces is eerder opgestart en alle gremia zijn tijdig betrokken in dit proces. Met de sociale partners is geen structurele afspraak gemaakt over de pensioenopdracht in de komende jaren waardoor we vrezen dat door een telkens wijzigende opdracht de onrust rondom de premievaststelling jaarlijks terug zal keren en besluiten daarover pas tegen het einde van het kalenderjaar worden genomen.

Er blijven aandachtspunten. Zoals het vinden van een juiste vergaderstructuur zodat de belangrijkste agendapunten ook de aandacht krijgen die zij verdienen. Een ander aspect dat aan de effectiviteit kan bijdragen is het actief mandateren aan commissies, uitbestedingspartijen of het bestuursbureau. Het is een belangrijke taak van de voorzitter om het bestuur daartoe uit te nodigen.

Nieuw pensioencontract (inclusief overleg met sociale partners)

Hierover is het verantwoordingsorgaan kritisch: het afgelopen jaar lijkt er weinig vooruitgang te zijn geboekt in het verkennen van een nieuw pensioencontract. Er was weliswaar goed overleg met sociale partners en er is een programmamanager aangesteld. Toch zullen er in 2022 de nodige stappen moeten worden gezet door het bestuur. Er zal een duidelijk plan van aanpak moeten komen waaruit blijkt per wanneer het fonds over wil naar het nieuwe pensioenstelsel. Dit is van belang omdat belangrijke beslissingen over dit onderwerp pas na een reactie van het verantwoordingsorgaan genomen kunnen worden.

Governance

Bij het onderwerp governance houdt het verantwoordingsorgaan de vinger aan de pols. Enkele zaken heeft het bestuur goed opgepakt. Dit betreft de premiestelling en de gesprekken hierover met sociale partners. Ook de (her)benoeringen in het bestuur en de raad van toezicht zijn in het afgelopen jaar goed verlopen. Het is niet helemaal duidelijk of de mogelijkheden van het technisch voorzitterschap door het bestuur optimaal worden benut. Het verantwoordingsorgaan gaat ervan uit dat afwezigheid van een bestuurder bij een bestuursvergadering een grote uitzondering blijft. Het is aan het bestuur om de vergaderingen zo te plannen en in te richten dat alle bestuurders daarbij aanwezig kunnen zijn. Bij afwezigheid van een bestuurder zal er vaak een volmacht nodig zijn die duidelijk wordt vastgesteld. Deze procedure bleek voor verbetering vatbaar.

Premie, met name de hoogte van de premie in relatie tot het op te bouwen pensioen

Het verantwoordingsorgaan is van mening dat het proces rond de besluitvorming over de premiestelling in de richting van het verantwoordingsorgaan in het afgelopen jaar verbeterd is ten opzichte van voorgaande jaren. Dit onderwerp is eerder in gang gezet en helder gecommuniceerd met het verantwoordingsorgaan. Ook is het goed afgestemd met sociale partners. Wel vindt het verantwoordingsorgaan het opmerkelijk dat sociale partners hebben toegewerkt naar een situatie waarin de premiedekkingsgraad in 2022 op 85% is uitgekomen, de onderkant van de ruimte die het bestuur had geboden. Voordat de premie definitief kon worden vastgesteld was het jaar 2021 evenwel ten einde. Het verantwoordingsorgaan hoopt dat het in 2022 mogelijk is om het premiebesluit naar voren te halen.

Draagvlak pensioenfonds

Het verantwoordingsorgaan merkt dat het bestuur het afgelopen jaar voldoende aandacht heeft besteed aan het draagvlak van het pensioenfonds. Zo zijn er verschillende projecten geweest gericht op kennis vergroten van verschillende doelgroepen binnen het notariaat. Toch willen we het bestuur aanmoedigen om het draagvlak voor de pensioenregeling goed te volgen en waar mogelijk te vergroten. Het draagvlak onder (jonge) notarissen blijkt lager dan onder de andere deelnemers. Het is daarom goed dat het fonds hen probeert te bereiken via de website van het fonds en het bezoeken van de ringvergaderingen.

ESG-beleid

Het verantwoordingsorgaan heeft het bestuur gevraagd om voortgang te boeken en ernaar te streven om het ESG-beleid in de eerste helft van 2021 vast te stellen. Het is goed dat het bestuur dit beleid heeft vastgesteld en ernaar handelt. Het verantwoordingsorgaan heeft hier nog wel zorgen over. Het bestuur moet ervoor zorgen dat dit beleid nu ook geïmplementeerd wordt. Het actief implementeren en uitdragen van de gemaakte keuzes kan volgens het verantwoordingsorgaan mede gebruikt worden om meer draagvlak voor het fonds te creëren. Mensen die werkzaam zijn in het

notariaat spannen zich dagelijks in om recht te doen aan mens en maatschappij. Dan is het passend dat dit ook een belangrijke rol speelt bij het beleggen van het pensioen van mensen die werkzaam zijn of waren in het notariaat en dienen bedrijven en landen waar(in) wordt belegd, belangen en rechten te respecteren van werknemers, omstanders en het milieu.

Overig

In 2021 hebben verkiezingen plaatsgevonden waardoor de samenstelling van het verantwoordingsorgaan is gewijzigd. De gewezen deelnemers hebben mr. C.N. Siewers als nieuw lid verkozen. Alle andere herkiesbare leden zijn opnieuw verkozen. Het verantwoordingsorgaan is de heer Oosterhuis, voormalig lid namens de gewezen deelnemers, dankbaar voor zijn inzet in de afgelopen vier jaren.

Ook is in 2021 afscheid genomen van twee bestuurders, te weten de heren mr. M.A. van Gaalen en A.J.M. Jansen AAG. Het verantwoordingsorgaan is hen dankbaar voor hun inzet gedurende de lange tijd dat zij het fonds als bestuurders hebben gediend. In het bijzonder bedanken wij de heer A.J.M. Jansen AAG voor de jaren waarin hij voorzitter was van het fonds. Daarnaast zijn de heren dr. mr. R.V. van der Kuijp en drs. H.D. Panneman AAG als bestuurder gestart en is de technisch voorzitter, mr. P.M. Siegman, in functie getreden. Het verantwoordingsorgaan wenst hen veel succes bij het uitvoeren van hun werkzaamheden.

In 2021 heeft het verantwoordingsorgaan mevrouw drs. C.A.M. van Eggermond en de heer drs. P. Braams bindend voorgedragen voor herbenoeming in de raad van toezicht. In dit proces is met beide kandidaten gesproken. Het verantwoordingsorgaan heeft de licht gewijzigde procedure rond de herbenoemingen als prettig ervaren en heeft opnieuw het vertrouwen uitgesproken in de herbenoemde leden en is dankbaar dat zij hun ervaring blijven inzetten als lid van de raad van toezicht.

Bevindingen raad van toezicht

Het verantwoordingsorgaan heeft kennisgenomen van de bevindingen van de raad van toezicht. De aanbevelingen van de raad van toezicht worden door het verantwoordingsorgaan onderschreven.

Het verantwoordingsorgaan adviseert het bestuur de goede relatie met sociale partners intensief te blijven onderhouden. Dit is onder meer van belang voor een spoedige totstandkoming van een plan van aanpak voor het nieuwe pensioenstelsel. Ook verwacht het verantwoordingsorgaan de volledige implementatie te zien van het ESG-beleid.

Het verantwoordingsorgaan heeft oog voor de grote inspanningen van de raad van toezicht en waardeert het heel erg dat de raad van toezicht het bestuur met zijn raad terzijde staat. Aan de raad van toezicht wordt wel gevraagd om hierbij het overleg met het verantwoordingsorgaan niet uit het oog te verliezen.

Bijzondere aandachtspunten voor 2022

Het verantwoordingsorgaan heeft voor 2022 opnieuw een aantal aandachtspunten geformuleerd, te weten:

- nieuwe pensioenstelsel;
- ESG-beleid toepassen;
- communicatie met specifieke doelgroepen;
- risicohouding van het fonds;
- governance en effectiviteit bestuur.

Ook zal het verantwoordingsorgaan de door de raad van toezicht gestelde aandachtspunten monitoren.

Tot slot

Het verantwoordingsorgaan komt tot het oordeel dat het bestuur afgelopen jaar goede stappen heeft gezet. De belangen van alle bij het fonds betrokken belanghebbenden heeft het bestuur in het nemen van die stappen op een zorgvuldige wijze afgewogen. Het verantwoordingsorgaan heeft er vertrouwen in dat het bestuur de hier uitgesproken bevindingen opvolgt en spreekt dan ook zijn waardering uit voor de inzet van het bestuur en alle bij het fonds betrokkenen. Het ziet uit naar een verdere constructieve samenwerking met het bestuur. Ook wil het verantwoordingsorgaan het bestuursbureau bedanken voor het organiseren van de vele digitale vergaderingen en het bestuur complimenteren dat zij het fonds door een lastig jaar genavigeerd heeft.

Den Haag, 7 april 2022

Namens het verantwoordingsorgaan,
mr. J. Nobel, voorzitter

8.4 Reactie bestuur op oordeel verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft met belangstelling kennisgenomen van het oordeel van het verantwoordingsorgaan over het in 2021 gevoerde beleid en waardeert de opmerkingen hierover. In deze reactie gaat het bestuur in op de aandachtspunten die het verantwoordingsorgaan in het oordeel heeft benoemd.

Het bestuur is verheugd te lezen dat het verantwoordingsorgaan duidelijke verbeteringen ziet in de effectiviteit van besturen. De instrumenten van evaluatie en zelfreflectie hebben hiertoe bijgedragen. Samen met de technisch voorzitter zal het komend jaar verder gewerkt worden aan een effectieve vergaderstructuur en zal het instrument mandatering verder worden uitgewerkt. Ook is in het afgelopen jaar gewerkt aan de verhoudingen met sociale partners die daardoor aanmerkelijk zijn verbeterd.

Met het verantwoordingsorgaan is het bestuur het eens dat in het afgelopen jaar betreffende het nieuwe pensioencontract de concrete stappen nog weinig zichtbaar waren, hoewel hiertoe achter de schermen voorbereidingen zijn getroffen. Met een aangestelde programmamanager, een duidelijk plan van aanpak en een verbeterde relatie met sociale partners hoopt het bestuur het komend jaar op dit vlak nadrukkelijk (en zichtbare) stappen te zetten. Begin 2022 is een plan van aanpak opgesteld en door het bestuur vastgesteld.

Het bestuur begrijpt de opmerking van het verantwoordingsorgaan dat er op het vlak van governance verbeteringen mogelijk zijn. Zo zal bekeken worden of de mogelijkheden van het technisch voorzitterschap door het bestuur beter benut kunnen worden. Daarbij past een evaluatie van het technisch voorzitterschap. Ook zal ernaar worden gestreefd dat bestuurders zo veel mogelijk bij de vergaderingen aanwezig kunnen zijn en zo niet, dat dan de volmacht goed is geregeld. Hiertoe is inmiddels een sluitend proces ingericht.

Het proces van de premiestelling is, zoals het verantwoordingsorgaan aangeeft, het afgelopen jaar tijdig opgepakt. Ook is getracht om de verschillende betrokken partijen, waaronder het verantwoordingsorgaan, tijdig bij het proces te betrekken. Het bestuur wil proberen om de adviesaanvraag rondom het premiebesluit komend jaar verder naar voren te halen.

Het bestuur is verheugd dat het verantwoordingsorgaan de aandacht voor het creëren van meer draagvlak voor het pensioenfonds waardeert. In verschillende campagnes is getracht deze te vergroten. Het blijft echter aandacht vragen van het fonds. Daarom zullen er ook komend jaar verschillende campagnes zijn om het draagvlak verder te vergroten; met name de doelgroep jongeren krijgt daarbij aandacht.

Het verantwoordingsorgaan heeft het ESG-beleid al een aantal jaren op de radar staan. Het bestuur heeft in het afgelopen jaar op dit gebied concreter beleid vastgelegd. De wens van het verantwoordingsorgaan de implementatie van het ESG-beleid het komende jaar als aandachtspunt hoog op de agenda te plaatsen neemt het bestuur ter harte.

Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan voor zijn betrokkenheid en de goede samenwerking in het afgelopen jaar. In 2022 hoopt het bestuur de samenwerking met het verantwoordingsorgaan op een constructieve en effectieve wijze voort te zetten.

Den Haag, 19 mei 2022

Namens het bestuur,
mr. N.E. Bijlholt
P.C. Molenaar RBA

9 JAARREKENING

BALANS PER 31 DECEMBER 2021
(NA RESULTAATBESTEMMING)
 (bedragen x € 1.000)

		2021	2020
ACTIVA			
Beleggingen voor risico pensioenfonds			
Vastgoedbeleggingen	(1)	30.755	25.574
Aandelen	(2)	1.236.435	1.083.099
Vastrentende waarden	(3)	2.212.496	2.229.892
Derivaten	(4)	224.986	386.848
Overige beleggingen	(5)	4.962	3.259
		3.709.634	3.728.672
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	(6)	39.801	36.475
Vorderingen en overlopende activa	(7)		
Premies		3.271	3.072
Overige vorderingen		22.655	23.898
		25.926	26.970
Overige activa	(8)		
Liquide middelen		17.508	10.587
		17.508	10.587
TOTAAL ACTIVA		3.792.869	3.802.704

		2021	2020
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	(9)	483.337	183.655
Technische voorzieningen	(10)		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds		3.184.664	3.420.101
		3.184.664	3.420.101
Verplichtingen inzake derivaten	(11)	40.237	9.669
Overige schulden en overlopende passiva	(12)	84.631	189.279
TOTAAL PASSIVA		3.792.869	3.802.704

STAAT VAN BATEN EN LASTEN

(bedragen x € 1.000)

		2021	2020
BATEN			
Premiebijdragen risico pensioenfonds	(13)	76.484	64.181
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	(14)	67.543	366.030
Baten uit herverzekering	(15)	3.326	8.140
Overige baten	(16)	6	139
		<hr/>	<hr/>
Totaal baten		147.359	438.490
LASTEN			
Uitkeringen	(17)	79.186	78.147
Mutatie technische voorziening voor risico fonds	(18)	-238.763	340.312
Mutatie technische voorziening herverzekering	(19)	3.326	8.140
Saldo van overdracht van rechten	(20)	-1.421	1.009
Saldo herverzekering	(21)	1.345	-217
Pensioenuitvoeringskosten	(22)	3.974	3.827
Overige lasten	(23)	30	86
		<hr/>	<hr/>
Totaal lasten		-152.323	431.304
Saldo van baten en lasten		299.682	7.186
Bestemming fondsresultaat			
Mutatie algemene reserve		299.682	7.186

KASSTROOMOVERZICHT

(bedragen x € 1.000)

	2021	2020
Pensioenactiviteiten		
Premies	76.140	64.187
Saldo waardeoverdrachten	1.421	-1.050
Uitgekeerde pensioenen	-79.400	-79.091
Ontvangen uitkeringen herverzekeraar	2.529	2.691
Betaalde premie herverzekeraar	-3.874	-2.474
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-4.936	-7.786
Overige mutaties	-13	53
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	-8.133	-23.470
Beleggingsactiviteiten		
Onttrekkingen uit beleggingen	1.926.783	1.262.534
Directe beleggingsopbrengsten	75.309	75.830
Aankopen van beleggingen	-1.880.448	-1.409.415
Kosten van vermogensbeheer	-351	-4.043
Collateral en overige mutaties	-104.536	92.622
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	16.757	17.528
Mutatie liquide middelen	8.624	-5.942
Liquide middelen		
Stand per einde boekjaar	22.470	13.846
Stand per einde vorig boekjaar	13.846	19.788
Mutatie liquide middelen	8.624	-5.942

De liquide middelen betreffen de reguliere banktegoeden van € 17.508 (2020: € 10.587) en de onder beleggingen aangehouden liquide middelen. Deze laatste zijn in de balans zichtbaar onder de post overige beleggingen en bedragen € 4.962 (2020: € 3.259).

TOELICHTING OP DE JAARREKENING

Activiteiten

Stichting Pensioenfonds Notariaat is statutair gevestigd in 's-Gravenhage en ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41198218.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfondsen.

Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

Grondslagen

Algemene grondslagen

Alle bedragen in de jaarrekening zijn vermeld in € x 1.000, tenzij anders is aangegeven.

Continuïteitsveronderstelling

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard gaat met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden. Hiervan kan de omvang betrouwbaar worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden. Hiervan kan de omvang betrouwbaar worden vastgesteld.

Als een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle toekomstige economische voordelen en risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, dan wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen, als sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen. Bovendien bestaat de intentie om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële

verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Functionele valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's, namelijk de functionele en presentatievaluta van het pensioenfonds.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

Schattingswijzigingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Als het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen, inclusief de bijbehorende veronderstellingen, opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft. De impact van wijzigingen in de actuariële uitgangspunten vanwege de aanpassing van de premievrijgestelde pensioenopbouw voor arbeidsongeschikten als gevolg van de verlaagde opbouwpercentages in de pensioenregelingen vanaf 1 januari 2022 bedraagt € 8.022. In de post wijziging rentetermijnstructuur is het effect op de voorziening opgenomen van de wijziging van UFR-methode vanaf 1 januari 2022 bedraagt € 29.025.

Dekkingsgraden

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste twaalf maanden. Hierbij wordt steeds gebruikgemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden. De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen door de technische voorzieningen, zoals opgenomen in de balans. Bij het berekenen van de reële dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt de voorziening pensioenverplichtingen herrekend, rekening houdend met de verwachte prijsinflatie.

Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Beleggingen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen marktwaarde (reële waarde). Onder waardering op marktwaarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

De waardering van participaties in beleggingsinstellingen gebeurt tegen marktwaarde. Voor beursgenoteerde beleggingsinstellingen is dit de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen gebeurt tegen actuele waarde.

Beleggingen voor risico pensioenfonds en voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze gewaardeerd.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vastgoedbeleggingen

De belangen in beursgenoteerde vastgoedaandelen worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Dit is de per balansdatum geldende beurskoers.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum. De actuele waarde van niet-beursgenoteerde aandelen en participaties in beleggingsfondsen is gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van het niet-beursgenoteerde aandeel per balansdatum. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde en meest recente opgave van de desbetreffende fondsmanagers die uitgaan van waardering op marktwaarde.

Private equity wordt bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en daarna opnieuw gewaardeerd tegen de laatst bekende reële waarde en verhoogd of verlaagd met eventuele (des)investeringen tot ultimo boekjaar. In dit opzicht worden beleggingen in andere investeringsbedrijven ultimo boekjaar gewaardeerd tegen de reële waarde per aandeel zoals aangeleverd door de betreffende assetmanager.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum. De actuele waarde van niet-beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beleggingsinstellingen is gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van de niet-beursgenoteerde vastrentende waarde per balansdatum. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgave van de desbetreffende fondsmanagers die uitgaan van waardering op marktwaarde.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingmodellen. Als een derivatenpositie negatief is, wordt het bedrag onder de schulden verantwoord. Binnen de derivatenportefeuille is sprake van collateralverplichtingen. Afhankelijk van de ontwikkeling van de marktwaarde van deze derivaten, bestaat hierbij de verplichting voor het fonds om bepaalde collaterals te verstrekken aan de betreffende tegenpartijen. Het collateral kan zowel stukken als cash bevatten.

Overige beleggingen

Beursgenoteerde beleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers.

Niet-beursgenoteerde (indirecte) beleggingen worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde opgave van de desbetreffende fondsmanagers. Onder de overige beleggingen zijn ook de liquide middelen voortkomend uit beleggingstransacties opgenomen.

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Pensioenfonds Notariaat heeft de verplichting tot uitkering van de per 31 december 2013 al ingegane arbeidsongeschiktheidspensioenen ondergebracht bij N.V. Amersfoortse Algemene Verzekering Maatschappij (A.s.r.). Ook is bij deze verzekeraar het arbeidsongeschiktheidsrisico uit hoofde van de vanaf 2014 geldende pensioenregeling ondergebracht. De vordering uit dit herverzekeringscontract, dat zich classificeert als een garantiecontract, wordt gelijkgesteld aan de hier tegenoverstaande voorziening voor de pensioenverplichtingen. De bepaling van de voorziening wordt gebaseerd op de actuariële grondslagen van het fonds. Bij de waardering van de vordering wordt rekening gehouden met de kredietwaardigheid van de herverzekereraar. De herverzekereraar heeft rating A volgens S&P en Moody's and Fitch.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde als geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, als sprake is van oninbaarheid.

Liquide middelen

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn, dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

De voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt. Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-antecondities) zijn bij de berekening inbegrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen. Bij de vaststelling van de voorziening wordt rekening gehouden met verleende premievrijstelling door daarin de contante waarde van de over de toekomstige deelnemingstijd op te bouwen premievrije pensioenaanspraken te betrekken.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- interest: conform de rentetermijnstructuur op basis van de zogenaamde ultimateforwardrate (UFR)-curve zoals gepubliceerd door DNB;
- sterfte: volgens de Prognosetafel AG2020;
- ervaringssterfte: er wordt rekening gehouden met het fondsspecifieke karakter van het deelnemersbestand door toepassing van een ervaringssterfte- en postcodeanalyse die resulteert in correctiefactoren op de gehanteerde prognosetafel;
- burgerlijke staat: conform de partnerfrequenties behorend bij de overlevingstafel CBS 2013 tot de leeftijd van 67 jaar, op de leeftijd van 67 jaar een frequentie van 100%, daarna volgens het zogeheten bepaalde partnersysteem;
- leeftijdsverschil: voor nog niet ingegaan partnerpensioen wordt het leeftijdsverschil tussen man (hoofdverzekerde) en vrouw op 3 jaar gesteld (man drie jaar ouder dan vrouw) en tussen vrouw (hoofdverzekerde) en man op 2 jaar (vrouw twee jaar ouder dan man);
- kosten: voor de opslag inzake toekomstige kosten wordt 2,2% gehanteerd.

Binnen de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds is ook de schadelast verantwoord voor zieke deelnemers op balansdatum die naar verwachting arbeidsongeschikt worden verklaard.

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft. Vorderingen uit herverzekeringscontracten op risicobasis worden verantwoord op het moment dat de verzekerde gebeurtenis zich voordoet. Bij de waardering worden de herverzekerde uitkeringen contant gemaakt tegen de rentetermijnstructuur, onder toepassing van de actuariële grondslagen van het pensioenfonds. Vorderingen uit herverzekeringscontracten die worden geclassificeerd als garantiecontracten worden gelijkgesteld aan de hier tegenoverstaande voorziening voor pensioenverplichtingen. Vorderingen uit hoofde van winstdelingsregelingen in herverzekeringscontracten worden verantwoord op het moment van toekenning door de herverzekeraar.

De waarde van het aandeel herverzekeraar is gelijk aan de voorziening herverzekeringsdeel technische voorziening.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde als er geen sprake is van transactiekosten). Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan een jaar.

Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Beleggingsresultaten voor risico van het pensioenfonds

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten. Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Afschrijvingen en andere exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen en dergelijke verrekend.

Uitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Pensioenopbouw

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau op balansdatum.

Indexering en overige toeslagen

De toeslag op pensioenrechten en -aanspraken wordt jaarlijks vastgesteld door het bestuur van het

pensioenfonds. Het fonds streeft ernaar de pensioenrechten en -aanspraken jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van het consumentenprijsindexcijfer (afgeleid) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). De toeslagverlening is voorwaardelijk. Er is geen recht op toeslag en er kan op de langere termijn geen zekerheid worden gegeven of en in hoeverre toeslagverlening kan plaatsvinden. Een eventuele achterstand in de toeslagverlening kan worden ingehaald.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn verlaagd vanwege de mogelijkheid van het rekenen met een (gemiddeld) hogere rente van -0,533% (2020: -0,324%) op basis van de eenjaarsrente van de DNB-curve aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen in het verslagjaar.

Wijziging markttrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur zoals door DNB opgegeven. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder 'wijziging markttrente'.

Wijzigingen actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien voor de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds. De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is inherent aan een onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening plaatsvindt tegen de actuariële grondslagen van het fonds, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De tarieven van het pensioenfonds wijken af van de wettelijke tarieven.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden, arbeidsongeschiktheid en pensioneren.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

RISICOPARAGRAAF

Het fonds wordt bij het beheer van zijn pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste financiële doelstelling van het fonds is het nakomen van zijn financiële verplichtingen (inclusief de door het fonds uitgesproken ambitie). Het belangrijkste risico voor het fonds is derhalve het balansrisico (solvabiliteitsrisico): het risico dat het fonds niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Dit risico komt tot uiting in de variabiliteit van de beleggingen ten opzichte van de verplichtingen en vice versa. Het beleggingsbeleid kan daarom niet los worden gezien van de ontwikkeling van de verplichtingen. Balansmanagement is de benaming voor deze beoogde integrale aanpak. Het balansrisico kan worden uitgesplitst in verschillende risico's.

Solvabiliteitsrisico's

Het solvabiliteitsrisico is het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen die door de toezichthouder worden opgelegd. Als de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het fonds de premiebijdrage moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en -rechten moet verminderen.

De dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

	2021	2020
In procenten		
Dekkingsgraad primo boekjaar	105,4	105,7
Premie	-0,1	-1,1
Uitkering	0,1	0,1
Beleggingsrendementen (exclusief renteafdekking)	2,5	12,5
Wijziging rentetermijnstructuur	7,3	-12,9
Overige wijzigingen (inclusief wijziging grondslagen)	0,0	1,1
Dekkingsgraad ultimo boekjaar	115,2	105,4
Beleidsdekkingsgraad ultimo boekjaar	110,5	100,2
Vereiste dekkingsgraad ultimo boekjaar	114,7	113,4

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen, moet het fonds buffers in het vermogen aanhouden. De omvang van deze buffers (de buffers plus de pensioenverplichtingen vormen samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de fondsspecifieke restrisico's (na afdekking).

De berekening van het vereist eigen vermogen en het hieruit voortvloeiende overschot/tekort aan het einde van het boekjaar is als volgt:

	2021	2020
In procenten		
S1 Renterisico	0,4	0,9
S2 Risico zakelijke waarden	10,8	10,6
S3 Valutarisico	3,9	1,3
S4 Grondstoffenrisico	-	-
S5 Kredietrisico	4,6	3,1
S6 Verzekeringstechnisch risico	2,9	3,6
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief risico	-	-
Diversificatie-effect	-7,9	-6,1
Totaal	14,7	13,4

Het vereist eigen vermogen is bepaald als de wortel van: $S1^2+S2^2+2*0,4*S1*S2+S3^2+S4^2+S5^2+2*0,4*S1*S5+2*0,5*S2*S5+S6^2+S10^2$. Waarbij $S2^2= S2^2a+S2^2b+S2^2c+S2^2d+2*0,75*(S2^2a*S2^2b+S2^2a*S2^2c+S2^2a*S2^2d+S2^2b*S2^2c+S2^2b*S2^2d+S2^2c*S2^2d)$.

Hierbij geeft de eerste 0,4 de correlatie weer tussen het renterisico (S1) enerzijds en het aandelen- en vastgoedrisico (S2) anderzijds. De tweede 0,4 geeft de correlatie weer tussen het renterisico (S1) en het kredietrisico (S5) bij een rentedaling. Bij een rentestijging worden deze twee correlatieparameters op 0 gesteld. Daarnaast is de correlatie tussen het aandelen- en vastgoedrisico (S2) enerzijds en het kredietrisico (S5) anderzijds vastgesteld op 0,5. Tot slot bedragen de correlaties tussen de risico's die onderdeel uitmaken van het aandelen- en vastgoedrisico 0,75. Voor alle overige onderlinge verbanden zijn de correlaties op 0 gesteld. Deze risico's worden verondersteld onafhankelijk van elkaar op te treden.

	2021	2020
Voorziening pensioenverplichting	3.184.664	3.420.101
Benodigde buffer vereist eigen vermogen (14,7%, 2020: 13,4%)	468.595	459.228
Aanwezig kapitaal (totaal activa -/- schulden)	483.337	183.655
Overschot	14.742	-275.573

De buffers zijn berekend op basis van de standaardmethode, waarbij voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix in de evenwichtssituatie.

Beleggingsrisico

De belangrijkste beleggingsrisico's zijn het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin het pensioenfonds op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich verder risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (het zogeheten manager- en custodyrisico) en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomst (juridisch risico). Het marktrisico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, die in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktposities worden periodiek gerapporteerd.

Renterisico (S1)

Renterisico is het risico dat de waarde van de portefeuille vastrentende waarden en de waarde van de pensioenverplichtingen wijzigen door ongunstige veranderingen in de marktrente. Maatstaf voor het meten van de rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

Op balansdatum is de duration van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen. Er is daarom sprake van een zogenoemde durationmismatch. Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur). Hierdoor stijgt de dekkingsgraad. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt. Het beleid van het fonds is erop gericht om de durationmismatch te verkleinen door het renterisico voor 80% af te dekken (2020: 80%). Het fonds realiseert dit met een matchingportefeuille die in beheer is bij Achmea Investment Management, met een hypotheeken- en creditportefeuille.

De duration en het effect van de renteafdekking kunnen als volgt worden samengevat:

Duration balansposities	2021		2020	
	€	duration	€	duration
Vastrentende waarden exclusief derivaten	2.201.453	6,0	2.230.802	6,7
Vastrentende waarden inclusief derivaten	2.386.616	12,4	2.596.285	13,1
Pensioenverplichtingen	3.184.664	20,8	3.420.101	21,3

Vastrentende waarden naar looptijd	2021		2020	
Resterende looptijd	€	%	€	%
< 1 jaar en < 5 jaar	829.431	37,5	898.384	40,3
> 5 jaar en < 10 jaar	716.565	32,4	623.422	28,0
> 10 jaar en < 20 jaar	375.286	17,0	395.770	17,7
> 20 jaar	291.214	13,2	312.316	14,0
Totaal	2.212.496	100,0	2.229.892	100,0

De presentatie van de vastrentende waarden bij bovenstaande looptijden hangt samen met het langetermijnkarakter van de investeringen van het pensioenfonds en het hiermee samenhangende beleid.

Risico zakelijke waarden (S2)

Het risico zakelijke waarden is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden (voornamelijk aandelen, beursgenoteerd indirect vastgoed en converteerbare obligaties) verandert door veranderingen in de marktprijzen voor deze waarden. Het structurele marktrisico wordt beheerst binnen het asset liability management (ALM)-proces. Daarin wordt een zodanige beleggingsmix vastgesteld dat het marktrisico acceptabel is. De feitelijke beleggingsmix mag binnen de vastgestelde bandbreedtes afwijken van de ALM-beleggingsmix. Voor de beheersing van het marktrisico in samenhang met het renterisico wordt gebruikgemaakt van derivaten.

Valutarisico (S3)

Het fonds heeft besloten om de valuta-afdekking plaats te laten vinden met behulp van een apart valuta-overlaymandaat, beheerd door Achmea Investment Management (tevens de beheerder van de matchingportefeuille). Alleen de beleggingscategorieën aandelen en private equity zijn onderhevig aan het valutarisico. Het valutarisico van beleggingen in ontwikkelde aandelenmarkten wordt volledig afgedekt door valuta's die een materiële impact kunnen hebben op de waarde van de portefeuille. Het betreft de Amerikaanse dollar (USD), de Japanse yen (JPY) en de Britse pond (GBP). Het valutarisico van beleggingen in opkomende markten en private equity wordt niet afgedekt. Het totaalbedrag dat niet in euro's wordt belegd, bedraagt ultimo 2021 circa 28,1% (2020: 24,3%) van de beleggingsportefeuille.

De valutapositie per 31 december 2021 vóór en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

Valuta-afdekking			2021	2020
	Voor afdekking	Valuta-derivaten	Netto positie (na)	Netto positie (na)
Euro	2.596.233	314.584	2.910.817	3.405.739
Britse pond	43.620	0	43.620	1.072
Japanse Yen	69.789	0	69.789	1.304
Amerikaanse Dollar	774.734	-315.089	459.645	36.928
Overige	126.704	0	126.703	111.828
Niet-euro	1.014.846	-315.089	699.757	151.132
Totaal	3.611.079	-505	3.610.574	3.556.871

In de solvabiliteitstoets van het fonds is in de buffers voor het valutarisico rekening gehouden met bovenstaande valutaposities en afdekkingen.

Prijrsrisico

Prijrsrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen. Het wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie, die onder meer is vastgelegd in de strategische beleggingsmix van het fonds. In aanvulling hierop maakt het fonds voor de afdekking van het prijsrisico gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten), zoals opties en futures.

Naast de strategische mix heeft het fonds in het mandaat aan de vermogensbeheerders richtlijnen opgesteld voor het maximale percentage dat namens het fonds in een sector, land of tegenpartij mag worden belegd. Controle op de naleving van deze richtlijnen vindt plaats door monitoring door het bestuur op basis van onafhankelijke rapportages van custodian BNYM.

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar regio is als volgt:

Verdeling beleggingsportefeuille naar regio	2021		2020	
	€	%	€	%
Europa	2.312.646	63,1	2.372.287	63,7
Noord-Amerika	914.461	25,0	713.210	19,2
Azië	201.826	5,5	199.669	5,4
Pacific	35.545	1,0	35.917	1,0
Overig	15.208	0,4	17.482	0,5
<hr/>				
Subtotaal vastrentende waarden, vastgoed en aandelen	3.479.686	95,0	3.338.565	89,8
Derivaten	184.749	5,0	377.179	10,2
Totaal	3.664.435	100,0	3.715.745	100,0

Nadere verdeling vastgoed naar sector	2021		2020	
	€	%	€	%
Kantoren	0	0,0	0	0,0
Woningen	0	0,0	0	0,0
Vastgoedaandelen	30.755	100,0	25.574	100,0
Totaal	30.755	100,0	25.574	100,0

Specifieke financiële instrumenten (derivaten)

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruikgemaakt van derivaten. Hoofregel die hierbij geldt, is dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het beleggingsbeleid van het fonds. Derivaten worden hoofdzakelijk gebruikt om de hiervoor vermelde vormen van marktrisico zoveel mogelijk af te dekken.

Het kredietrisico is het voornaamste risico van derivaten. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met goed te boek staande partijen en door zoveel mogelijk te werken met onderpand. Gebruik kan worden gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- futures: dit zijn standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee snel posities kunnen worden gewijzigd. Futures worden gebruikt voor het tactisch beleggingsbeleid. Tactisch beleggingsbeleid is slechts zeer beperkt mogelijk binnen de grenzen van het strategisch beleggingsbeleid;
- putopties op aandelen: dit zijn al dan niet beursgenoteerde opties waarmee het fonds het neerwaartse koersrisico van de aandelenportefeuille kan beperken. Voor deze opties wordt bij de verwerving een premie betaald die onder meer afhankelijk is van het actuele koersniveau van de onderliggende index, de looptijd van de opties en de uitoefenprijs van de opties;
- valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt;

- swaps: dit betreft de met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Met swaps kan het pensioenfonds de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Denk onder meer aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee over-the-counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit is het risico dat partijen, waarmee het fonds transacties is aangegaan, niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten. Hierdoor lijdt het fonds financiële verliezen. Het fonds beheerst dit risico door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau. Dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft ten opzichte van het fonds. Denk aan het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke en het uitlenen van effecten en het hanteren van prudente verstrekkingnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico belegt het fonds enkel in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, worden eerst de waarborgen op dit gebied onderzocht. Voor niet-beursgenoteerde beleggingen, met name OTC-derivaten, werkt het fonds enkel met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten. Hierdoor worden de posities van het fonds adequaat afgedekt door onderpand.

Verdeling vastrentende waarden naar regio	2021		2020	
	€	%	€	%
Nederland en andere EU-landen	2.045.236	92,4	2.121.208	95,2
Noord-Amerika	147.462	6,7	85.394	3,8
Pacific	12.701	0,6	13.761	0,6
Overig	7.097	0,3	9.529	0,4
Totaal	2.212.496	100,0	2.229.892	100,0

Verdeling vastrentende waarden naar soort	2021		2020	
	€	%	€	%
Staatsobligaties	928.723	42,0	1.128.193	50,6
Bedrijfsobligaties (credit funds)	1.083.250	49,0	918.720	41,2
Hypotheke	199.402	9,0	182.659	8,2
Leningen op schuldbekentenis	1.121	0,0	320	0,0
Totaal	2.212.496	100,0	2.229.892	100,0

Kredietwaardigheid vastrentende portefeuille naar rating categorie (S&P, Moody's en Fitch)	2021		2020	
	€	%	€	%
AAA	539.475	24,4	693.655	31,1
AA	414.461	18,7	643.255	28,8
A	258.841	11,7	153.760	6,9
BBB	374.836	16,9	267.575	12,0
<BBB	119.361	5,4	108.456	4,9
Not rated	505.523	22,8	363.191	16,3
Totaal	2.212.496	100,0	2.229.892	100,0

Verzekeringstechnisch (actuariële) risico (S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortlevens), arbeidsongeschiktheid en het toeslagrisico.

Langlevensrisico

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld wordt verondersteld bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichtingen. Door toepassing van prognosetafels met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verrekend in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen, waarvoor door het fonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico is het risico dat het fonds bij arbeidsongeschiktheid premievrijstelling en een arbeidsongeschiktheidspensioen (schadereserve) moet toekennen. Dit is herverzekerd bij A.s.r. Daarmee heeft het fonds het risico van arbeidsongeschiktheid sterk verkleind. Als restrisico blijft de dekking van risico's die niet onder de polisvoorwaarden van de herverzekeraar vallen aanwezig.

Toeslagrisico

Het toeslagrisico is het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op de pensioenen toe te kennen ter compensatie van de algemene prijsontwikkeling, niet kan worden gerealiseerd. Of en de mate waarin dit kan worden gerealiseerd, is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en demografie (beleggings- en actuariële resultaten). De hoogte van de dekkingsgraad van het fonds is uiteindelijk bepalend.

Het fonds benadrukt dat de toeslagverlening voorwaardelijk is. De zogenaamde reële dekkingsgraad geeft inzicht in de mate waarin toeslagen kunnen worden toegekend (ook wel aangeduid als de toeslagruimte). Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden de onvoorwaardelijke nominale pensioenverplichtingen verdisconteerd tegen een reële rentetermijnstructuur, in plaats van een nominale. Omdat er op dit moment geen markt voor financiële instrumenten aanwezig is

waaruit de reële rentetermijnstructuur kan worden afgeleid, wordt gerekend met een benaderingswijze.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategisch en tactisch beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet ook rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten, andere inkomsten zoals premies en uitgaven voor de bedrijfsvoering.

Concentratierisico (S8)

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Concentraties kunnen ertoe leiden dat het fonds bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) hiervan grote (veelal financiële) gevolgen ondervindt. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan er ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering. Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen, maakt het bestuur gebruik van spreiding en limieten voor beleggen in landen, regio's, sectoren en tegenpartijen. Deze uitgangspunten zijn door het fonds vastgesteld op basis van de ALM-studie. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders. Het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.

De spreiding in de beleggingsportefeuille is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het kredietrisico. Grote posities kunnen een bron van concentratierisico zijn. Om te bepalen welke posities dit betreft, worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Elke positie die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt, wordt aangemerkt als grote positie.

Posities groter dan 2% van het balanstotaal	2021		2020	
	€	%	€	%
Aandelen				
BlackRock Emerging Markets Index Fund	141.788	3,7	143.907	3,3
Totaal	141.788	3,7	143.907	3,3
Vastrentende waarden				
Obligaties Nederlandse staat	293.111	7,7	371.008	9,8
Achmea IM Liquiditeiten fonds	289.320	7,6	345.475	9,1
Obligaties Duitse staat	220.840	5,8	297.521	7,8
Aegon Mortgage	184.247	4,9	182.659	4,8
Obligaties Oostenrijkse staat	122.721	3,2	139.297	3,7
Obligaties Franse staat	102.351	2,7	113.529	3,0
Aegon High Yield	111.012	2,9	110.087	2,9
Obligaties Belgische staat	96.145	2,5	102.225	2,7
Totaal	1.419.747	37,4	1.661.801	43,8

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door het

pensioenfonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de externe organisaties die bij de uitvoering zijn betrokken.

De beleggingsportefeuille is ondergebracht bij verschillende vermogensbeheerders. Met deze partijen zijn overeenkomsten en service level agreements (SLA's) gesloten. De afhankelijkheid van deze partijen wordt beheerst doordat de bewaring van de stukken uit de portefeuille gedurende het boekjaar is ondergebracht bij custodian BNYM. De pensioenuitvoering is uitbesteed aan pensioenuitvoerder TKP Pensioen B.V. Met TKP is een uitbestedingsovereenkomst en een service level agreement gesloten. Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering van de vermogensbeheerders en TKP door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages, incontrolstatement (TKP) en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402-rapportages). Omdat hiermee sprake is van een adequate beheersing van de operationele risico's, houdt het pensioenfonds hiermee geen rekening in de solvabiliteitstoets.

Systemrisico

Systemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen is dit risico voor het fonds niet beheersbaar. Het systemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.

TOELICHTING OP DE BALANS

(bedragen x € 1.000)

ACTIVA

Beleggingen voor risico pensioenfonds

	2021	2020
(1) VASTGOEDBELEGGINGEN		
De post vastgoedbeleggingen bestaat uit:		
Indirecte vastgoedbeleggingen	30.755	25.574
Waarde 31 december	30.755	25.574
Het verloop van de vastgoedbeleggingen is als volgt:		
Waarde 1 januari	25.574	28.534
Aankopen	1.459	2.166
Verkopen	-5.084	-1.809
Waardeontwikkeling	8.806	-4.338
Overige mutaties	-	1.021
Waarde 31 december	30.755	25.574
	2021	2020

(2) AANDELEN

De post aandelen bestaat uit:

Beursgenoteerde aandelen	1.211.032	1.056.606
Private equity aandelen	24.658	26.030
Beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde aandelenbeleggingsfondsen	745	463
Waarde 31 december	1.236.435	1.083.099

2021

2020

Het verloop van de aandelen is als volgt:

Waarde 1 januari	1.083.099	993.038
Aankopen	69.552	77.899
Verkopen	-182.310	-44.034
Waardeontwikkeling	266.094	57.217
Overige mutaties	-	-1.021
Waarde 31 december	1.236.435	1.083.099

2021

2020

(3) VASTRENTENDE WAARDEN

De post vastrentende waarden bestaat uit:

Obligaties	1.657.667	1.640.892
Beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde beleggingen die beleggen in hypotheke	199.402	182.659
Leningen op schuldbekentenis	1.121	320
Beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden	354.306	406.021
Waarde 31 december	2.212.496	2.229.892

Het verloop van de vastrentende waarden is als volgt:

Waarde 1 januari	2.229.892	2.043.783
Aankopen	1.773.286	1.293.632
Verkopen	-1.713.592	-1.144.425
Waardeontwikkeling	-77.090	36.902
Waarde 31 december	2.212.496	2.229.892

Het ontvangen onderpand in de vorm van liquiditeiten (€ 81,5 miljoen) is door het pensioenfonds ondergebracht in een liquiditeitenfonds. Het ontvangen onderpand staat niet ter vrije beschikking.

2021

2020

(4) DERIVATEN

De post derivaten bestaat uit:

Valutaderivaten	1.987	12.126
Future contracts	777	166
Rentederivaten	222.222	374.556

Waarde 31 december **224.986** **386.848**

Het verloop van de derivaten is als volgt:

Waarde 1 januari	377.179	192.568
Aankopen	36.151	35.717
Verkopen	-25.797	-72.265
Waardeontwikkeling	-202.784	209.719
Overige mutaties	-	11.440

Waarde 31 december **184.749** **377.179**

Waarvan derivatenverplichtingen 40.237 9.669

Waarde 31 december **224.986** **386.848**

2021

2020

(5) OVERIGE BELEGGINGEN

De post overige beleggingen bestaat uit:

Liquide middelen	4.962	3.259
Waarde 31 december	4.962	3.259

Securities lending

Het pensioenfonds heeft geen actief securities lending programma.

Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het pensioenfonds nagenoeg allemaal gewaardeerd tegen de actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benaderen de actuele waarde.

Voor de meeste financiële instrumenten maakt het pensioenfonds gebruik van marktnoteringen. Enkele financiële instrumenten, bijvoorbeeld derivaten, zijn gewaardeerd met waarderingssystemen en -technieken inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten.

Uitsplitsing actuele waarde naar waarderingmethode					
Per 31 december 2021	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW-berekening	Andere methode	Totaal
Vastgoedbeleggingen	30.755	0	0	0	30.755
Aandelen	1.211.777	0	0	24.658	1.236.435
Vastrentende waarden	2.011.973	0	1.121	199.402	2.212.496
Derivaten*	-4	0	184.753	0	184.749
Overige beleggingen	4.962	0	0	0	4.962
Totaal	3.259.463	0	185.874	224.060	3.669.397

Uitsplitsing actuele waarde naar waarderingmethode					
Per 31 december 2020	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW-berekening	Andere methode	Totaal
Vastgoedbeleggingen	25.574	0	0	0	25.574
Aandelen	1.057.069	0	0	26.030	1.083.099
Vastrentende waarden	2.046.913	0	320	182.659	2.229.892
Derivaten*	99	0	377.080	0	377.179
Overige beleggingen	3.259	0	0	0	3.259
Totaal	3.132.914	0	377.400	208.689	3.719.003

* In bovenstaande verdeling zijn de negatieve derivaten (2021: € 40.237; 2020: € 9.669) meegenomen.

Schattingen van de actuele waarde zijn een momentopname, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming.

2021

2020

(6) HERVERZEKERINGSDEEL TECHNISCHE VOORZIENING

Waarde 31 december

39.801

36.475

De vordering uit dit herverzekeringcontract, geclassificeerd als een verzekering op risicobasis, wordt gelijkgesteld aan de hier tegenoverstaande voorziening voor pensioenverplichtingen. De bepaling van de vordering wordt gebaseerd op de actuariële grondslagen van het fonds. Bij de waardering van de vordering wordt rekening gehouden met de kredietwaardigheid van de herverzekeraar. Op de vordering heeft geen afslag plaatsgevonden.

(7) VORDERINGEN EN OVERLOPENDE ACTIVA

De post vorderingen en overlopende activa bestaat uit:

Vorderingen op werkgevers	3.155	2.963	
Beleggingsdebiteuren	22.655	23.898	
Overige vorderingen en overlopende activa	<u>116</u>	<u>109</u>	
Waarde 31 december		25.926	26.970

Het verloop van de post vorderingen op werkgevers is als volgt:

Waarde per 1 januari			
vorderingen op werkgevers	3.126	2.376	
Mutatie vorderingen	<u>110</u>	<u>750</u>	
Waarde 31 december			
vorderingen op werkgevers		3.236	3.126
Waarde per 1 januari dubieuze debiteuren	-163	-208	
Vrijval ten gunste van de rekening van baten en lasten	<u>82</u>	<u>45</u>	
Waarde 31 december dubieuze debiteuren		-81	-163
Waarde 31 december		3.155	2.963

De post beleggingsdebiteuren is als volgt opgebouwd:

Vorderingen inzake aandelen	4.180	2.916	
Vorderingen inzake vastrentende waarden	18.475	20.244	
Vorderingen inzake overige beleggingen	<u>-</u>	<u>738</u>	
Totaal		22.655	23.898

De voorziening betreft de overgenomen betalingsregelingen en debiteuren van vóór 1 januari 2014 van SNPF. Er zijn geen nieuwe voorzieningen voor dubieuze debiteuren opgenomen.

De vorderingen inzake vastrentende waarden betreffen opgelopen interest. Op de vordering is geen voorziening wegens oninbaarheid in mindering gebracht.

2021

2020

(8) OVERIGE ACTIVA

De post overige activa bestaat uit:

Banktegoeden	<u>17.508</u>	<u>10.587</u>
Waarde 31 december	17.508	10.587

De banktegoeden staan ter vrije beschikking van het pensioenfonds.

PASSIVA

2021

2020

(9) STICHTINGSKAPITAAL EN RESERVES

Het verloop van de algemene reserve is als volgt:

Waarde 1 januari	183.655	176.469
Aandeel fondsresultaat	<u>299.682</u>	<u>7.186</u>
Waarde 31 december	483.337	183.655

Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan is als volgt:

De dekkingsgraad per ultimo jaar:	2021	2020
Nominale dekkingsgraad (%)	115,2	105,4
Reële dekkingsgraad (%)	89,7	82,3
Beleidsdekkingsgraad (%)	110,5	100,2

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen door de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad is berekend conform artikel 7 van de Regeling Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling. De nominale kasstromen worden verdisconteerd gebruikmakend van de rentetermijnstructuur van DNB. De kasstromen die betrekking hebben op de indexatie worden verdisconteerd met een nettorendement op zakelijke waarden van 5,6%. De indexatie is gebaseerd op een minimale verwachtingswaarde voor de groeivoet van het prijsindexcijfer van 1,9%.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de (nominale) dekkingsgraden naar de meest actuele inzichten over de laatste twaalf maanden. Bij het berekenen van de reële dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt de voorziening pensioenverplichtingen herrekend, rekening houdend met de verwachte loon- en prijsinflatie. Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het pensioenfonds gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het pensioenfonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen in de risicoparagraaf.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist eigen vermogen op 31 december:

	2021	2020
Aanwezig eigen vermogen (EV)	483.337	183.655
Minimaal vereist eigen vermogen (MVEV)	134.680	144.842
Vereist eigen vermogen	468.595	459.228

De vermogenspositie van het pensioenfonds kan op basis van bovenstaande cijfers en de actuele dekkingsgraad als volgt worden gekarakteriseerd: er is geen sprake van een evenwichtssituatie, omdat het eigen vermogen hoger ligt dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Herstelplan

De beleidsdekkingsgraad per ultimo 2021 is met 110,5% lager dan het vereist eigen vermogen van 114,4%. Het fonds bevindt zich daarmee in een tekortsituatie. Begin 2021 is hiervoor een tijdig geactualiseerd herstelplan ingediend bij de DNB. Op basis van dit geactualiseerde herstelplan blijkt dat het pensioenfonds naar verwachting zonder aanvullende maatregelen binnen de wettelijke termijnen uit de situatie van tekort zal geraken. Het pensioenfonds is voor 2022 door de DNB vrijgesteld voor het indienen van een geactualiseerde herstelplan, vanwege de beperkte tekortsituatie.

	2021	2020
(10) TECHNISCHE VOORZIENING		
Pensioenverplichting voor risico van het pensioenfonds	3.144.863	3.383.626
Herverzekeringsdeel technische voorziening	<u>39.801</u>	<u>36.475</u>
Waarde 31 december	3.184.664	3.420.101
Het verloop van de pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds is als volgt:		
Waarde 1 januari	3.383.626	3.043.315
Pensioenopbouw	69.162	88.199
Rentetoevoeging	-17.902	-9.765
Saldo waardeoverdrachten	1.406	-880
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-76.636	-75.304
Vrijgevallen voor kosten	-1.692	-1.663
Wijziging marktrente	-220.405	425.297
Wijziging actuariële grondslagen en/of methoden	9.654	-85.023
Resultaat op kanssystemen	-2.350	-550
Overige mutaties	<u>0</u>	<u>0</u>
Waarde 31 december	3.144.863	3.383.626

Het verloop van de voorziening pensioenverplichtingen herverzekering is als volgt:

Waarde 1 januari	36.475	28.334
Pensioenopbouw	3.874	2.474
Rentetoevoeging	-176	-92
Ottrekking voor pensioenuitkeringen	-2.529	-2.691
Vrijgevallen voor kosten	-56	-59
Wijziging marktrente	-1.677	1.294
Wijziging actuariële grondslagen en/of methoden	-	-13
Resultaat op kanssystemen	<u>3.890</u>	<u>7.228</u>
Waarde 31 december	39.801	36.475
	2021	2020

(11) VERPLICHTINGEN INZAKE DERIVATEN

De post verplichtingen inzake derivaten bestaat uit:

Interest rate swaps	36.963	9.055
Valutaderivaten	2.492	548
Future contacts	<u>782</u>	<u>66</u>
Waarde 31 december	40.237	9.669
	2021	2020

(12) OVERIGE SCHULDEN EN OVERLOPENDE PASSIVA

De post overige schulden en overlopende passiva bestaat uit:

Schulden aan werkgevers	0	0
Pensioenuitkeringen	13	6
Reservering vakantiegeld en vakantiedagen	42	31
Overige schulden uit hoofde van beleggingen	81.479	186.030
Belastingen en premies sociale verzekeringen	1.471	1.448
Honoraria adviseurs en deskundigen	280	254
Overige schulden en overlopende passiva	<u>1.346</u>	<u>1.510</u>
Waarde 31 december	84.631	189.279

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Het fonds heeft een uitbestedingsovereenkomst met TKP Pensioen B.V. voor een periode van twee jaar (einddatum 31 december 2022) met een automatische verlenging van drie jaar op basis van een jaarlijkse evaluatie. De jaarlijks te betalen vergoeding bedraagt € 2.157. De totale verplichting voor de resterende looptijd bedraagt € 2.157.

Het jaarlijkse bedrag van met derden aangegane huurverplichtingen van onroerende zaken bedraagt in totaal circa € 83 en wordt jaarlijks geïndexeerd.

Het jaarlijkse bedrag van met derden aangegane leaseverplichtingen van vervoermiddelen bedraagt in totaal circa € 13 en loopt tot augustus 2023.

Het fonds heeft een herverzekeringsovereenkomst met A.s.r. getekend met een onbepaalde looptijd en een opzegtermijn van zes maanden. Het betreft een garantiecontract.

Transacties met (voormalige) bestuurders

Er zijn geen leningen verstrekt aan bestuurders. Ook is er geen sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders. Voor meer informatie over de beloning van bestuurders wordt verwezen naar toelichting 22 Pensioenuitvoeringskosten.

Toegezegde kapitaalstortingen private equity

De private equity waarin eind 2021 werd belegd, bevindt zich in de uitkeringsfase. Er is informeel afgesproken dat er geen kapitaal meer wordt opgevraagd bij het fonds.

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

(bedragen x € 1.000)

	2021	2020
(13) PREMIEBIJDRAGEN RISICO PENSIOENFONDS		
De post premiebijdragen risico pensioenfonds bestaat uit:		
Premie lopend boekjaar	72.588	60.713
Premie arbeidsongeschiktheid	3.351	3.241
Premie voorgaande boekjaren	576	155
Mutatie voorziening dubieuze debiteuren	<u>-31</u>	<u>72</u>
Totaal	76.484	64.181

De premieopbrengsten zijn niet gesplitst naar een werkgevers- en werknemersdeel, omdat de inhouding van premie afhankelijk is van afspraken die tussen werkgever en werknemer zijn gemaakt. Dit wordt door het fonds niet geregistreerd. Reglementair mag een werkgever maximaal 50% van de totale premiebijdrage inhouden op het salaris van de werknemer.

De niet-gedempte kostendeekkende en feitelijke premie zijn als volgt:

	2021	2020
Niet-gedempte kostendeekkende premie	84.705	104.689
Gedempte kostendeekkende premie	57.214	62.194
Feitelijke premie	76.484	64.181

De afname van de niet-gedempte kostendeekkende premie ten opzichte van die van 2020 wordt met name verklaard door de stijging van de rentetermijnstructuur. Het gevolg is een toename van de actuariële koopsom. De gehanteerde solvabiliteitsopslag bedraagt 13,6%.

De feitelijke premie bedraagt € 76.484. Dit is hoger dan de gedempte kostendeekkende premie. Het pensioenfonds voldoet daarmee aan de eis dat de feitelijke premie minimaal gelijk moet zijn aan de gedempte kostendeekkende premie. De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als baat in de staat van baten en lasten verantwoord.

De kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:

	2021	2020
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	73.034	90.673
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	9.387	11.852
Opslag voor uitvoeringskosten	<u>2.282</u>	<u>2.164</u>
Totaal	84.703	104.689

De gedempte kostendekkende premie is als volgt samengesteld:

	2021	2020
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	54.930	60.030
Opslag voor uitvoeringskosten	<u>2.282</u>	<u>2.164</u>
Totaal	57.212	62.194

(14) BELEGGINGSOPBRENGSTEN VOOR RISICO PENSIOENFONDS

	2021				2020			
	Direct Resultaat	Indirect resultaat	Kosten	Totaal resultaat	Direct resultaat	Indirect resultaat	Kosten	Totaal resultaat
Vastgoedbeleggingen	867	8.825	0	9.692	915	-4.333	0	-3.418
Aandelen	22.054	266.619	-1.008	287.665	19.119	56.913	-289	75.743
Vastrentende waarden	36.645	-77.065	-6.072	-46.492	36.691	36.009	-3.651	69.049
Derivaten	22.389	-202.782	0	-180.393	15.385	208.382	0	223.767
Overige beleggingen	16	35	0	51	3.378	-56	0	3.322
Kosten vermogensbeheer	0	0	-1.250	-1.250	0	0	-1.079	-1.079
Totaal	81.971	-4.368	-8.330	69.273	75.488	296.915	-5.019	367.384
Kosten pensioenbeheer en bestuursbureau	0	0	-1.468	-1.468	0	0	-1.240	-1.240
Projecten	0	0	-262	-262	0	0	-114	-114
Totaal	81.971	-4.368	-10.060	67.543	75.488	296.915	-6.373	366.030

In navolging van de aanbevelingen van de Pensioenfederatie zijn de kosten voor het vermogensbeheer verdeeld over de beleggingscategorieën. De kosten voor het vermogensbeheer bevatten alle directe en indirecte vermogensbeheerkosten uit onderliggende beleggingsfondsen. Hierin zitten de beheerfee, de performance fee van externe managers, de bewaarkosten en de overige kosten van het vermogensbeheer. De transactiekosten bevatten uitsluitend de rechtstreeks aan het pensioenfonds in rekening gebrachte toe- en uittredingsvergoedingen in de beleggingsfondsen. Voor de transactiekosten van de discretionaire portefeuille en de derivaten is een schatting opgenomen. Transactiekosten met betrekking tot aan- en verkopen binnen deze portefeuilles zijn niet inzichtelijk. In de totale kosten voor het vermogensbeheer van € 10.059 zijn impliciete transactiekosten van € 3.665 opgenomen op basis van de berekeningswijze van de Pensioenfederatie.

(15) BATEN UIT HERVERZEKERING

Mutatie aandeel herverzekeraar	3.327	8.140
	<hr/>	<hr/>
Totaal	3.327	8.140

(16) OVERIGE BATEN

De post overige baten bestaat uit:

Interest overig	-58	-34
Andere baten	64	173
	<hr/>	<hr/>
Totaal	6	139

(17) UITKERINGEN

De post uitkeringen bestaat uit:

Ouderdompensioen	60.007	59.063
Nabestaandenpensioen	15.388	15.135
Wezenpensioen	229	232
Arbeidsongeschiktheidspensioen	3.302	3.354
Overige uitkeringen	0	150
Afkopen	260	213
	<hr/>	<hr/>
Totaal	79.186	78.147

(18) MUTATIE TECHNISCHE VOORZIENING VOOR RISICO PENSIOENFONDS

De post mutatie technische voorziening voor risico pensioenfonds bestaat uit:

Pensioenopbouw	69.162	88.199
Benodigde interest	-17.902	-9.765
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-76.636	-75.304
Vrijgevallen voor kosten	-1.692	-1.663
Wijziging marktrente	-220.405	425.297
Wijziging actuariële grondslagen en/of Methoden	9.654	-85.023
Saldo waardeoverdrachten	1.406	-880
Resultaat op kanssystemen	-2.350	-550
Overige mutaties	0	0
	<hr/>	<hr/>
Totaal	-238.763	340.311

In de post wijziging rentetermijnstructuur is het effect op de voorziening opgenomen van de wijziging van UFR-methode vanaf 1 januari 2022 bedraagt € 29.025.

2021

2020

(19) MUTATIE TECHNISCHE VOORZIENING HERVERZEKERINGSDEEL

De post mutatie technische voorziening herverzekeringsdeel bestaat uit:

Pensioenopbouw	3.874	2.474
Rentetoevoeging	-176	-92
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-2.529	-2.691
Vrijgevallen voor kosten	-56	-59
Wijziging marktrente	-1.677	1.294
Wijziging actuariële grondslagen en/of Methoden	0	-13
Resultaat op kanssystemen	<u>3.890</u>	<u>7.228</u>
Totaal	3.326	8.141

2021

2020

(20) SALDO OVERDRACHT VAN RECHTEN

De post saldo overdracht van rechten bestaat uit:

Inkomende waardeoverdrachten	-3.059	-1.729
Uitgaande waardeoverdrachten	<u>1.638</u>	<u>2.738</u>
Totaal	-1.421	1.009

2021

2020

(21) SALDO HERVERZEKERING

De post saldo herverzekering bestaat uit:

Betaalde premie herverzekering	3.874	2.474
Ontvangst herverzekerde uitkeringen	<u>-2.529</u>	<u>-2.691</u>
Totaal	1.345	-217

(22) PENSIOENUITVOERINGSKOSTEN

De post pensioenuitvoeringskosten bestaat uit:

Governancekosten	584	594
Verzekeringen bestuur	71	61
Toezichtkosten DNB en AFM, contributies en bedragen	214	218
Dwangsommen en boetes	0	0
Kosten PensioenKamer	0	0
Communicatie	104	221
Accountantskosten	167	104
Certificerend actuaris	82	64
Adviserend actuaris	90	70
Overige advieskosten	580	331
Uitvoering pensioenadministratie	2.192	2.065
Kosten bestuursbureau:		
Personeelskosten	870	633
Ingehuurd personeel	163	308
Overige kosten bestuursbureau	240	263
Projecten	85	135
Totaal	5.442	5.067
Toerekening aan vermogensbeheer	-1.468	-1.240
Totaal	3.974	3.827

De post governancekosten is als volgt te specificeren:

Bestuur:		
Vergoeding	384	382
Reiskosten	2	4
Opleiding	36	33
Overige	66	50
	488	469
Raad van toezicht:		
Vergoeding	53	64
Reiskosten	0	1
Overige	3	9
	56	74

Verantwoordingsorgaan:			
Vergoeding	40		44
Reiskosten	0		1
Overige	0		6
		40	51
Totaal		584	594

Bezoldiging bestuurders, raad van toezicht en verantwoordingsorgaan

Vergoeding per functie (in euro's excl. BTW)	2021	2020
Voorzitter bestuur	0	52.428
Technisch voorzitter	39.793	39.321
Lidmaatschap bestuur	26.528	26.214
Lidmaatschap bestuur (commissie)	39.793	39.321
Voorzitterschap Raad van Toezicht	21.223	20.971
Lidmaatschap Raad van Toezicht	15.917	15.729
Verantwoordingsorgaan	5.836	5.767

Accountantshonoraria

De beloningen van de onafhankelijke accountant(s) zijn als volgt:

	2021			2020		
	Accountant	Overig netwerk	Totaal	Accountant	Overig netwerk	Totaal
Controle jaarrekening	101	0	101	94	0	94
Andere controleopdrachten	0	0	0	0	0	0
Fiscale advisering	0	0	0	0	0	0
Overige dienstverlening	0	66	66	0	10	10
Totaal	101	66	167	94	10	104

De jaarrekening wordt gecontroleerd door Ernst & Young Accountants LLP. De overige dienstverlening betreft de werkzaamheden van de externe compliance officer. De accountantskosten over het jaar 2021 betreffen de accountant van Ernst & Young Accountants LLP.

	2021	2020
Personeelskosten bestuursbureau:		
Salarissen medewerkers	635	430
Ingehuurd personeel	163	308
Pensioenlasten	117	67
Sociale lasten	70	42
Overige personeelskosten	48	94
Totaal	1.033	941

	2021	2020
Projecten:		
Overige projecten	85	135
Samenvoegen administraties	0	0
Totaal	85	135

	2021	2020
(23) OVERIGE LASTEN		
De post overige lasten bestaat uit:		
Interest waardeoverdrachten	0	1
Overige	30	86
Totaal	30	87

Gebeurtenissen na balansdatum

De beleidsdekkingsgraad van Pensioenfonds Notariaat bedroeg 110,5% eind 2021. Dit was lager dan de vereiste dekkingsgraad. Het pensioenfonds is 2022 vrijgesteld voor het indienen van een geactualiseerde herstelplan vanwege de beperkte tekortsituatie.

De verlaging van de voorziening voor premievrijgestelde pensioenopbouw voor arbeidsongeschikten als gevolg van de verlaagde opbouwpercentages in de pensioenregelingen vanaf 1 januari 2022, is opgenomen in de technische voorziening.

De technische voorzieningen zijn vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur van De Nederlandsche Bank per 31 december 2021 en de factoren zoals genoemd in de grondslagen bij de jaarrekening. De Nederlandsche Bank heeft toegelicht dat de rentetermijnstructuur de komende jaren in vier stappen wordt gewijzigd. Een wijziging die volgt uit het advies van de Commissie Parameters. Tezamen met het effect van de verwachte daling van het tienjaars voortschrijdende

gemiddelde van de rente, zal een verhogend effect op de technische voorzieningen ontstaan, wat een drukkend effect op de dekkingsgraad heeft.

Met het binnenvallen van Oekraïne door Rusland is een zeer zorgelijke situatie ontstaan. De ontwikkelingen hebben Pensioenfonds Notariaat doen besluiten om de beleggingen in Rusland (te weten maximaal 0,1% van alle beleggingen van het fonds) naar nul te brengen. Gezien de onzekerheid op de financiële markten naar aanleiding van de inval volgt het fonds nauwlettend de gevolgen voor de beleggingen.

Er zijn geen verdere gebeurtenissen na balansdatum.

Den Haag, 19 mei 2022

Namens het bestuur,
mr. N.E. Bijlholt
P.C. Molenaar RBA

10 OVERIGE GEGEVENS

10.1 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Notariaat te Den Haag is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2021.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Notariaat, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 27 miljoen. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 1,35 miljoen te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 (vereist eigen vermogen).

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch hoger dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Notariaat is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen beperkt zijn.

Voor de volledigheid merk ik op dat, als op balansdatum in de rentetermijnstructuur rekening zou worden gehouden met de UFR-methodiek zoals deze door DNB in 2022 wordt toegepast, mijn oordeel over de vermogenspositie zou wijzigen in niet voldoende. Het eigen vermogen zou in dat geval lager zijn dan het vereist eigen vermogen.

In het kader van dit oordeel wijs ik op de ontwikkelingen na balansdatum als gevolg van de Oekraïne crisis, zoals die door het pensioenfonds in het jaarverslag zijn toegelicht.

Amstelveen, 29 juni 2022

drs. H. Zaghdoudi AAG
Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

10.2 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur en de raad van toezicht van Stichting Pensioenfonds Notariaat

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2021

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2021 van Stichting Pensioenfonds Notariaat te Den Haag gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Notariaat op 31 december 2021 en van het resultaat over 2021 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2021;
- de staat van baten en lasten over 2021;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Notariaat (hierna: het pensioenfonds) zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Ons inzicht in het pensioenfonds

Stichting Pensioenfonds Notariaat voert als bedrijfstakpensioenfonds de collectieve pensioenregelingen uit voor de (toegevoegd) notarissen, kandidaat-notarissen en medewerkers in het notariaat. Vermogensbeheer en pensioenbeheer zijn uitbesteed aan gespecialiseerde dienstverleners. Wij hebben bijzondere aandacht in onze controle besteed aan deze onderwerpen op basis van de activiteiten van het pensioenfonds en onze risicoanalyse.

Wij beginnen met het bepalen van de materialiteit en het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten, om in reactie op deze risico's de controlewerkzaamheden te bepalen ter verkrijging van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van

samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

Materialiteit

Materialiteit	€ 27 miljoen
Toegepaste benchmark	0,75% van het pensioenvermogen per 31 december 2021, zijnde het totaal van de technische voorzieningen en het stichtingskapitaal en reserves.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van het pensioenfonds en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Aangezien het pensioenfonds in een herstelsituatie zit maar de beleidsdekkingsgraad per jaareinde niet dichtbij een kritieke grens ligt, hebben wij een percentage van 0,75% gehanteerd. Voorgaand jaar hanteerden wij nog een percentage van 0,50%, aangezien de beleidsdekkingsgraad zich destijds rondom een kritieke grens bevond.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met de raad van toezicht en het bestuur overeengekomen dat wij aan de raad van toezicht en het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 1.400.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Opdrachtteam en gebruikmaken van het werk van specialisten

Wij hebben zorggedragen dat het opdrachtteam over de juiste kennis en vaardigheden beschikt die nodig zijn voor de controle van een bedrijfstakpensioenfonds. Wij hebben eigen deskundigen ingeschakeld voor de controle van de waardering van derivaten en de voorziening pensioenverplichtingen.

Onze focus op fraude en het niet-naleven van wet- en regelgeving

Hoewel wij niet verantwoordelijk zijn voor het voorkomen van fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving en van ons niet verwacht kan worden dat wij het niet-naleven van iedere wet- en regelgeving ontdekken, is het onze verantwoordelijkheid om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude.

Onze controle-aanpak met betrekking tot frauderisico's

Wij identificeren en schatten risico's in op een afwijking van materieel belang op de jaarrekening die het gevolg is van fraude. Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in het pensioenfonds en diens omgeving, de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort en de wijze waarop de raad van toezicht het toezicht uitoefent, alsmede de uitkomsten daarvan. Wij verwijzen naar hoofdstuk 4 van het jaarverslag, waarin het bestuur zijn (fraude)risicoanalyse heeft opgenomen.

Wij hebben de opzet en de relevante aspecten van het interne beheersingssysteem en in het bijzonder de frauderisicoanalyse geëvalueerd alsook bijvoorbeeld de gedragscode,

klokkenluidersregeling en de incidentenregistratie. Wij hebben de opzet en het bestaan geëvalueerd van interne beheersmaatregelen gericht op het mitigeren van frauderisico's.

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van frauderisico's, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude.

In onze controle bouwen wij een element in van onvoorspelbaarheid. Ook hebben wij de uitkomst van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die aanwijzing geven voor fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving.

Zoals in al onze controles houden wij rekening met het risico dat het bestuur interne beheersmaatregelen kan doorbreken. Vanwege dit risico hebben wij onder meer data analyse gebruikt om journaalposten met een verhoogd risico te signaleren en te toetsen. Verder hebben wij schattingen beoordeeld op tendenties die mogelijk een risico vormen op een afwijking van materieel belang, met name gericht op belangrijke gebieden die oordeelsvorming vereisen en significante schattingsposten, waaronder de subjectieve elementen in de waardering van de technische voorzieningen, zoals toegelicht bij de grondslagen voor waardering van activa en passiva en in de toelichting op de balans onder (10). Wij verwijzen in dit kader verder naar het kernpunt 'Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen'.

Wij hebben kennis genomen van de beschikbare informatie en om inlichtingen gevraagd bij leden van het bestuur, sleutelfunctionarissen (waaronder sleutelfunctiehouders, de compliance officer, medewerkers van het bestuursbureau en de uitvoeringsorganisatie(s)) en de raad van toezicht.

Uit onze evaluatie van het risico op mogelijke doorbreking van interne beheersmaatregelen of andere ongeoorloofde vormen van beïnvloeding van het proces van financiële verslaggeving, ontvangen inlichtingen en andere beschikbare informatie volgen geen specifieke aanwijzingen voor fraude of vermoedens van fraude met een mogelijk materieel belang voor het beeld van de jaarrekening.

Onze controle-aanpak met betrekking tot het risico van niet voldoen aan wet- en regelgeving

Wij hebben de omstandigheden ingeschat met betrekking tot het risico van niet-naleven van wet- en regelgeving waarvan redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze van materiële invloed kunnen zijn op de jaarrekening. In lijn met NBA-handreiking 1144 Specifieke verplichtingen vanuit de toezichtwet- en regelgeving voor de interne auditor en de externe accountant bij pensioenfondsen, is onze inschatting gebaseerd op onze ervaring in de sector, afstemming met het bestuur, het lezen van notulen en het uitvoeren van gegevensgerichte werkzaamheden gericht op transactiestromen, jaarrekeningposten en toelichtingen.

We hebben verder kennis genomen van correspondentie met toezichthouders en zijn alert gebleven op indicaties voor een (mogelijke) niet-naleving gedurende de controle. Ten slotte hebben we schriftelijk de bevestiging ontvangen dat alle bekende gebeurtenissen van niet-naleving van wet- en regelgeving met ons zijn gedeeld.

Onze controle-aanpak met betrekking tot de continuïteitsveronderstelling

Het bestuur heeft een specifieke beoordeling gemaakt van de mogelijkheid van het pensioenfonds om zijn continuïteit te handhaven en de activiteiten voort te zetten voor tenminste de komende 12 maanden. Wij hebben de specifieke beoordeling met het bestuur besproken en professioneel-kritisch geëvalueerd. Wij hebben overwogen of de specifieke beoordeling van het bestuur op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, alle gebeurtenissen en

omstandigheden bevat waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten en in hoeverre het pensioenfonds voldoet aan de vereisten rondom solvabiliteit en liquiditeit. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaaf zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen.

Op basis van onze werkzaamheden hebben wij geen serieuze bedreiging van de continuïteit geïdentificeerd voor de komende 12 maanden. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een pensioenfonds zijn continuïteit niet langer kan handhaven.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met de raad van toezicht en het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

In vergelijking met voorgaand jaar, hebben wij geen wijzigingen aangebracht in de kernpunten van onze controle.

Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad	
Risico	<p>De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.</p> <p>Het pensioenfonds is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of het pensioenfonds voldoende buffers heeft. De dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn toegelicht in de toelichting op de balans onder (9) 'Stichtingskapitaal en reserves'.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids)dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.</p>
Onze controleaanpak	<p>Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2021 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van het pensioenfonds beoordeeld op basis van het actuariële rapport van de certificerend actuaris en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de</p>

technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven.

Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maands-dekkingsgraden:

- Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. Dit jaar betrof het de key item wijzigingen in de actuariële uitgangspunten vanwege de aanpassing van de premievrijgestelde pensioenopbouw voor arbeidsongeschikten.
- Daarnaast heeft de certificerend actuaaris een plausibiliteitstoets uitgevoerd op de ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds zoals gehanteerd in de bepaling van de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaaris.

Belangrijke observaties

Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd in de vaststelling van de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2021.

Waardering en toelichting van beleggingen zonder genoteerde marktprijzen

Risico

De beleggingen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (genoteerde marktprijzen). Er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van netto contante waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet (beurs)genoteerde fondsen.

De waarderingsonzekerheid neemt inherent toe netto contante waardeberekeningen en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij het pensioenfonds betreffen dit met name de posities in derivaten. De posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen, met name private equity aandelen en niet-(beurs)genoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden (hypotheken), kennen eveneens inherent relatief veel waarderingsonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum.

Het pensioenfonds heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen beschreven in paragraaf Grondslagen voor waardering van activa en

	<p>passiva en een nadere toelichting opgenomen in de toelichting op de balans onder (1) tot en met (5). Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2021 € 25 miljoen is belegd in private equity aandelen, € 199 miljoen in niet-(beurs)genoteerde fondsen die beleggen in hypotheke en dat per saldo € 185 miljoen is belegd in derivaten (voornamelijk rentederivaten).</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de beleggingen zonder genoteerde marktprijzen niet juist gewaardeerd zijn en dat de toelichting niet voldoet aan relevante verslaggevingsvereisten.</p>
<p>Onze controleaanpak</p>	<p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen, uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2021.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor de posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen hebben wij de waardering gecontroleerd door aansluiting op gecontroleerde jaarrekeningen 2021 en vastgesteld of de gekozen waarderingsgrondslagen en de belangrijkste uitgangspunten daarbij aansluiten op de grondslagen van het pensioenfonds. Voor zover nog geen gecontroleerde jaarrekeningen 2021 beschikbaar zijn, hebben wij de aansluiting vastgesteld met de meeste recente (niet-gecontroleerde) rapportages van de fondsmanagers, indien nodig gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum en zijn de backtesting procedures (met gecontroleerde jaarrekeningen) en de monitoring procedures van de uitvoeringsorganisatie onderzocht. • Voor de waardering van de derivaten hebben wij een controle uitgevoerd op het gehanteerde waarderingsmodel en op de gehanteerde input waaronder de uit de markt afgeleide gegevens zoals valuta(termijn)koersen, rentevolatiliteit en rentecurves. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij eigen waarderingsspecialisten betrokken <p>Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen geëvalueerd.</p>
<p>Belangrijke observaties</p>	<p>Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van de beleggingen zonder genoteerde marktprijzen per 31 december 2021 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.</p>
<p>Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen</p>	
<p>Risico</p>	<p>De technische voorzieningen waaronder de voorziening pensioenverplichtingen betreffen een significante post in de balans van het pensioenfonds. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente</p>

informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij het pensioenfonds, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle.

Het pensioenfonds heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds beschreven in paragraaf Grondslagen voor waardering van activa en passiva en een nadere toelichting opgenomen in de toelichting op de balans onder (10). Uit deze toelichting blijkt dat (schattings)wijzigingen hebben plaatsgevonden door de aanpassing van de premievrijgestelde pensioenopbouw voor arbeidsongeschikten als gevolg van de verlaagde opbouwpercentages in de pensioenregelingen vanaf 1 januari 2022 en de wijziging van de wijziging van de Ultimate Forward Rate op basis van de door De Nederlandsche Bank aangepaste methodiek. Volgens deze toelichting is de voorziening pensioenverplichtingen hierdoor € 37 miljoen hoger uitgekomen.

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd en toegelicht zijn.

Onze controleaanpak

Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerende actuaris van het pensioenfonds. De certificerende actuaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerende actuaris heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerende actuaris onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2021. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.

Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2021:

- Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen, alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerende actuaris.
- Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerende actuaris gelet op de besluitvorming van het bestuur, de

	<p>recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen mede met behulp van data analyse, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie, het verrichten van aansluitwerkzaamheden met de pensioenadministratie voor wat betreft de aantallen en de aanspraken en het beoordelen van het verloop en de uitkomsten van de actuariële analyse. <p>Tevens hebben wij de toelichtingen ten aanzien van de technische voorzieningen onderzocht.</p>
Belangrijke observaties	<p>Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2021 of de toelichting van de technische voorzieningen.</p>

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat andere informatie naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om zijn werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de activiteiten te beëindigen of

als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening. Het besluit van het bestuur tot vaststelling van de jaarrekening is onderworpen aan de goedkeuring van de raad van toezicht.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. De sectie 'Informatie ter ondersteuning van ons oordeel' hierboven, bevat een informatieve samenvatting van onze verantwoordelijkheden en de uitgevoerde werkzaamheden als basis voor ons oordeel.

Onze controle bestond verder onder andere uit:

- het in reactie op de ingeschatte risico's uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Communicatie

Wij communiceren met de raad van toezicht en het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met de raad van toezicht en het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Den Haag, 29 juni 2022

Ernst & Young Accountants LLP
w.g. drs. J. Slager RA

11 STATISTIEKEN, PERSONALIA EN CODE PENSIOENFONDSEN

11.1 Statistieken

Ontwikkeling deelnemersbestand

Het deelnemersaantal nam in 2021 toe met 320 tot 12.060. Het aantal ex-deelnemers nam met 332 toe tot 10.298 en het aantal pensioengerechtigden steeg met 179 tot 5.536. Het totaalbestand van (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden nam met 831 toe tot 27.894. Het verloop van de aantallen (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden in 2021 is weergegeven in het volgende schema:

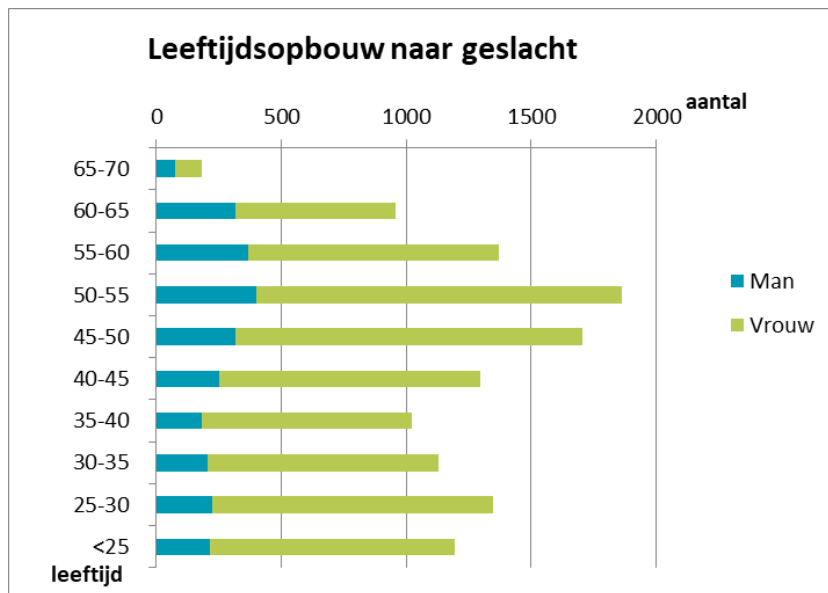
	Deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioengerechtigden		
			Ouderdoms-pensioen	Partner-pensioen	Wezen-pensioen
Ultimo 2020	11.740	9.966	4.115	1.154	88
Toetreding	1.256				12
Hernieuwde toetreding	266	-266			
Vertrek	-940	940			
Pensionering	-129	-153	282		
Overlijden, waardeoverdrachten en andere oorzaken	-133	-189	-138	39	-16
Ultimo 2021	12.060	10.298	4.259	1.193	84

Leeftijdsopbouw deelnemers

In totaal bouwen 12.060 deelnemers pensioen op. De gemiddelde leeftijd van alle deelnemers is 43,4 jaar (2020: 43,5 jaar). Voor mannelijke deelnemers bedraagt de gemiddelde leeftijd 45,8 jaar (2020: 46,1 jaar); voor vrouwelijke deelnemers ligt die op 42,7 jaar (2020: 42,8). Van het totale deelnemersbestand hebben 410 deelnemers (2020: 424) een premievrije opbouw vanwege arbeidsongeschiktheid.

De gemiddelde leeftijd van de medewerkers in het notariaat is met 42,5 jaar iets gedaald ten opzichte van 2020 (42,8). De toegevoegd notarissen en kandidaat-notarissen hebben een gemiddelde leeftijd van 40,6 jaar (2020: 39,9) en voor de notarissen is dit 52,8 jaar (2020: 52,4).

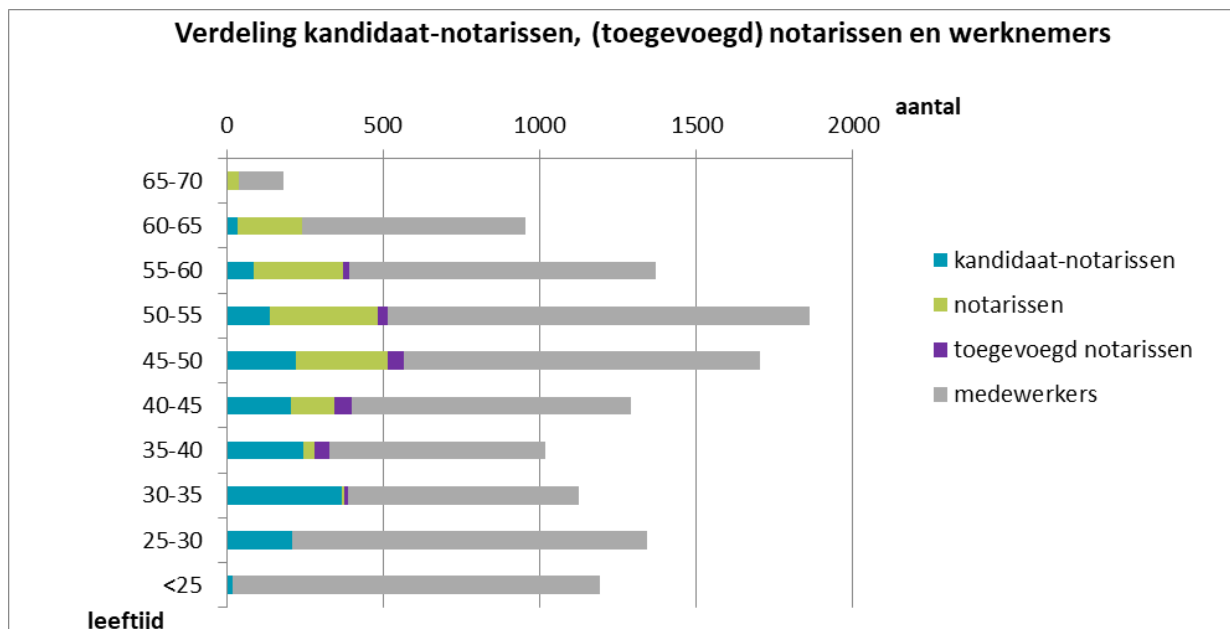
De volgende grafiek geeft inzicht in de verdeling van het deelnemersbestand over de leeftijdscategorieën en geslacht.

Het deelnemersbestand bestond eind 2021 voor 79% uit vrouwen (2020: 78%) en voor 21% uit mannen (2020: 22%).

Deelnemersgroepen

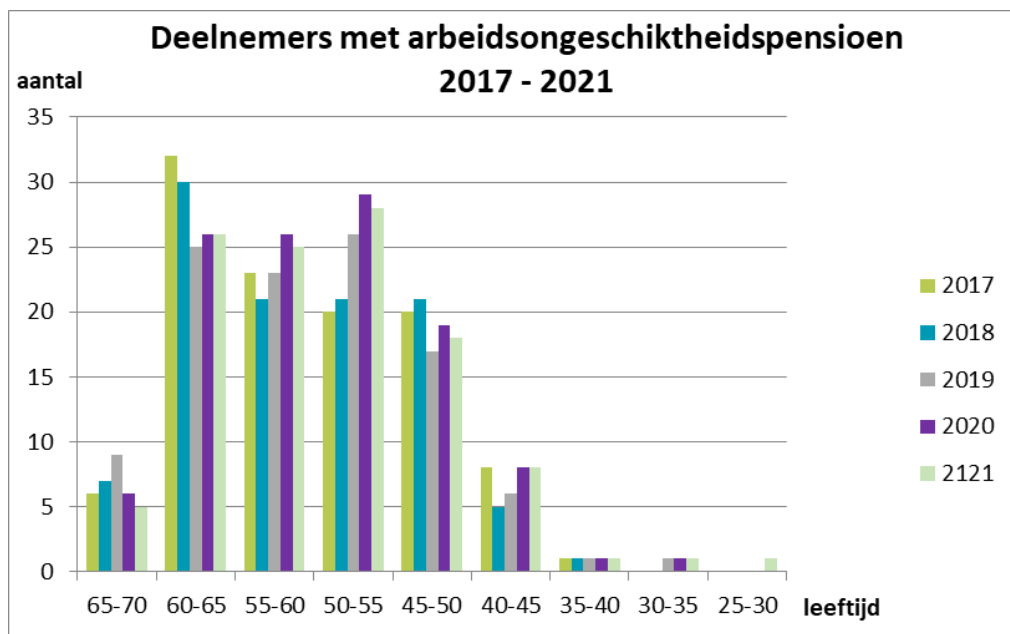
Pensioenfonds Notariaat voert drie pensioenregelingen uit: één voor notarissen (ondernemers), één voor toegevoegd notarissen en kandidaat-notarissen (in loondienst) en één voor de overige medewerkers in het notariaat. De verdeling tussen deze deelnemersgroepen is in de onderstaande grafiek in beeld gebracht.

Arbeidsongeschiktheid

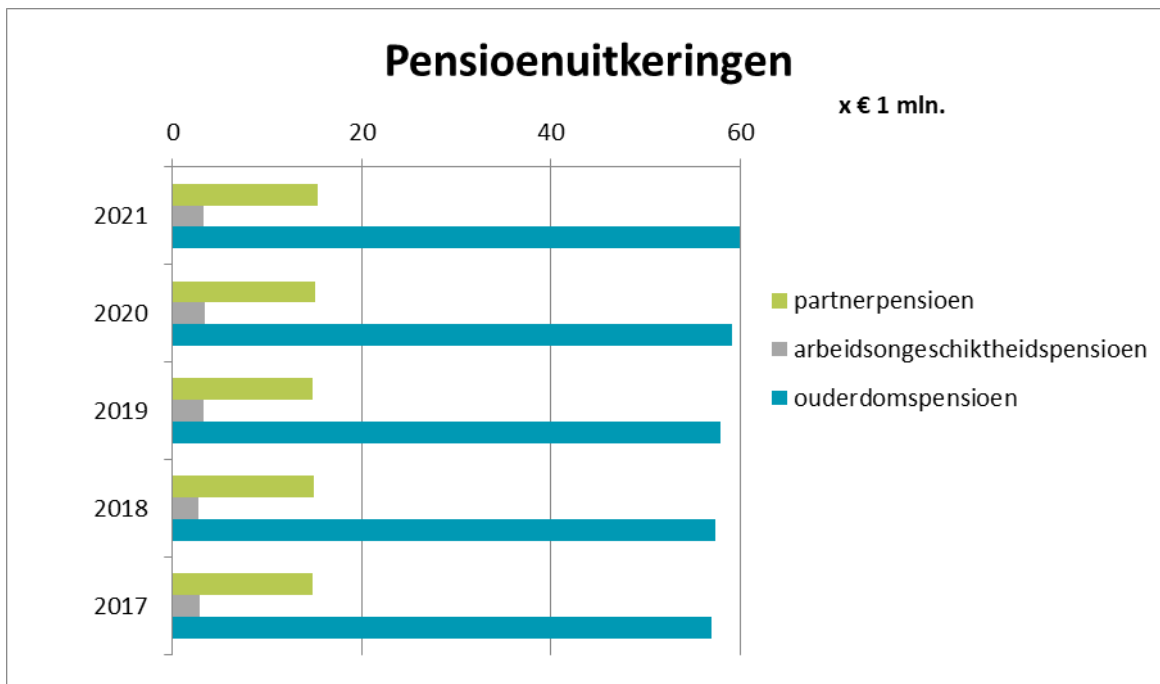
De pensioenregelingen van Pensioenfonds Notariaat kennen een premievrije pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid. Het percentage arbeidsongeschikte deelnemers binnen het totale deelnemersbestand daalde iets tot 3,4% (2020: 3,6%). Voor 297 medewerkers in het notariaat (2020: 308) en 113 kandidaat-notarissen en (toegevoegd) notarissen (2020: 116) wordt de pensioenopbouw premievrij voortgezet. Het totaal aantal arbeidsongeschikte deelnemers is 410 (2020: 424).

Daarnaast kent de regeling voor kandidaat-notarissen en (toegevoegd) notarissen een arbeidsongeschiktheidspensioen. In de volgende grafiek is inzicht gegeven in het verloop van het aantal kandidaat-notarissen en (toegevoegd) notarissen met een arbeidsongeschiktheidspensioen over de periode 2017 - 2021.

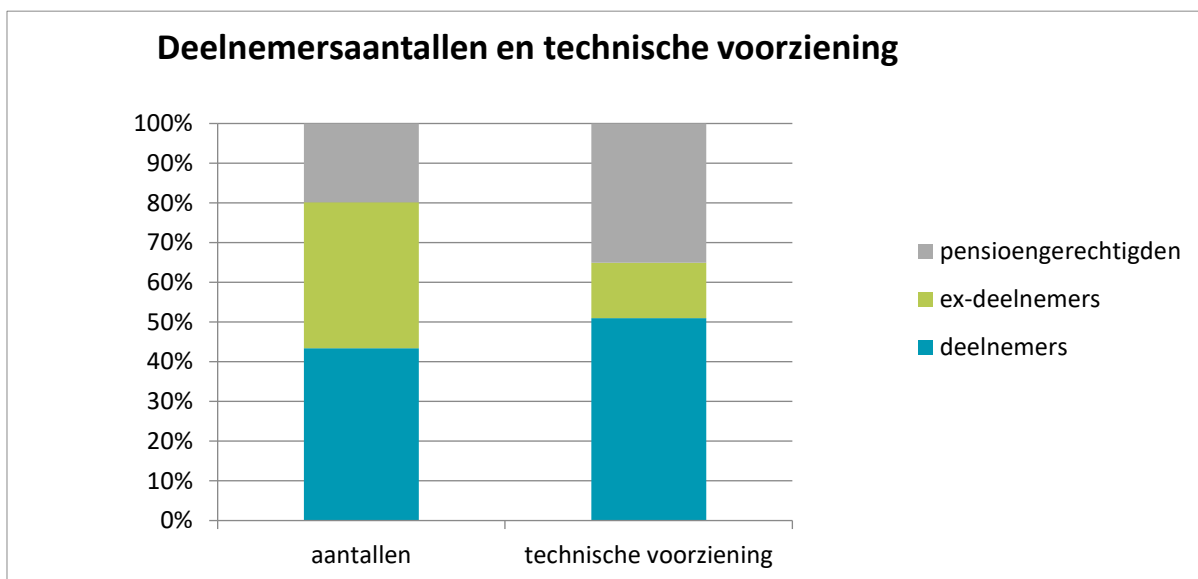
Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen over 2021 bedroegen in totaal € 77,7 mln. Dit is € 0,5 miljoen minder dan in 2020 (78,2 mln.). De pensioenuitkeringen kunnen worden verdeeld in ouderdoms-, partner- en arbeidsongeschiktheidspensioen en overige uitkeringen. Onder deze laatste categorie valt onder meer het wezenpensioen. In de volgende grafiek zijn de pensioenuitkeringen naar soort weergegeven.

De gemiddelde leeftijd van de pensioengerechtigden met een ouderdomspensioen is 74,7 jaar (2020: 74,5). De mannen zijn gemiddeld 75,8 jaar en de vrouwen 73,6 jaar oud.

Technische voorziening per categorie

In de bovenstaande grafiek is de technische voorziening voor de pensioenverplichtingen van het fonds weergegeven, verdeeld over de verschillende categorieën. De deelnemersaantallen in de verschillende groepen zijn ook aangegeven. Circa 36% van de technische voorziening is gereserveerd voor pensioengerechtigden. Zij maken circa 20% van het totaal aantal deelnemers uit. Een veel geringer deel van de technische voorziening (14%) is toe te delen aan een veel grotere groep, namelijk de gewezen deelnemers (37% met veelal kleine pensioenrechten). Circa 50% van de technische voorziening is gerelateerd aan de deelnemers die 43% van het deelnemersaantal uitmaken.

11.2 Personalia

Samenstelling bestuursorganen per 31 december 2021:

Raad van toezicht

drs. P. Braams, voorzitter
drs. C.A.M. van Eggermond
mr. H. de Graaf

Bestuur

mr. N.E. Bijlholt
A.J.M. Jansen AAG (tot en met 31 december 2021)
dr. mr. R.V. van der Kuijp
mr. L.T.M. de Leede
P.C. Molenaar RBA
drs. R. Oosterhout
drs. T. Stanoevska
mr. J.H.F. Wilmink

Technisch voorzitter

mr. P.M. Siegman

Risicomanagementcommissie

drs. R. Oosterhout, voorzitter
mr. J.H.F. Wilmink

Balansmanagementcommissie

P.C. Molenaar RBA, voorzitter
mr. L.T.M. de Leede

Communicatie-, governance-, compliance- en pensioenregelingencommissie

mr. N.E. Bijlholt, voorzitter
A.J.M. Jansen AAG
dr. mr. R.V. van der Kuijp

Interne auditcommissie

drs. T. Stanoevska

Directie

E.H.W. Zondag CPV

Adviserend actuaris

drs. A.G.M. den Hartogh AAG, verbonden aan Aon Hewitt, Rotterdam

Certificerend actuaris

drs. H. Zaghdoudi AAG, verbonden aan Willis Towers Watson B.V. Netherlands, Amstelveen

Accountant

drs. J. Slager RA, Associate Partner, verbonden aan Ernst & Young Accountants LLP, Den Haag

Relevante nevenfuncties per 31 december 2021

Raad van toezicht

drs. P. Braams

Functie in raad van toezicht voorzitter
Nevenfuncties directeur Pensioenfonds Horeca en Catering

drs. C.A.M. van Eggermond

Functie in raad van toezicht lid
Nevenfuncties bestuurslid en lid vermogensbeheer- en
balansmanagementcommissie Bpf Bouwnijverheid, extern lid
beleggingscommissie Pensioenfonds SNS REAAL, extern lid asset
liability comité en risk comité counterparties TCX Fund, lid raad van
toezicht PVF Particulier Hypotheekfonds, lid raad van commissarissen
Nationale Hypotheek Garantie, extern adviseur Hypoport, extern
adviseur AF Advisors

mr. H. de Graaf

Functie in raad van toezicht lid
Nevenfuncties advocaat, voorzitter raad van toezicht Stichting
Bedrijfstakpensioenfonds voor het Kappersbedrijf

Bestuur

mr. N.E. Bijlholt

Functie in bestuur bestuurslid
Nevenfunctie kandidaat-notaris

A.J.M. Jansen AAG

Functie in bestuur bestuurslid
Nevenfuncties bestuurslid (penningmeester) VvE Westpier, bestuurslid (secretaris)
VvE Federatie Parkeren Westkeetshaven, bestuurslid Parkeergarage II
Westkeetshaven, bestuurslid (voorzitter pensioencommissie)
Pensioenfonds Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw, lid
geschillencommissie Stichting Pensioenfonds Openbare Apothekers

dr. mr. R.V. van der Kuijp

Functie in bestuur bestuurslid
Nevenfuncties notaris, bestuurslid C.V. Notarishuis, docent ondernemingsrecht in
kader RC opleiding ESAA, voorzitter Stichting DSN, Voorzitter V.V.E.
Robert Baeldestraat 61-219

mr. LT.M. de Leede

Functie in bestuur bestuurslid
Nevenfuncties voorzitter Pensioenfonds voor het Slagersbedrijf, bestuurslid
Bedrijfstakpensioenfonds Levensmiddelen, bestuurslid Poppi,
bestuurslid Humanistisch Verbond

P.C. Molenaar RBA
Functie in bestuur
Nevenfuncties

bestuurslid
bestuurslid en voorzitter beleggingscommissie PNO Media,
bestuurslid (voorzitter) en lid beleggingscommissie Stichting
Pensioenfonds Lloyd's Register Nederland, lid raad van toezicht Het
Nederlands Pensioenfonds, voorzitter beleggingscommissie Stichting
Roba Pensioenfonds, adviseur beleggingscommissie Monuta
Verzekering, adviseur beleggingscommissie Allianz Nederland PPI, lid
raad van commissarissen Darwin Depositary Services

drs. R. Oosterhout
Functie in bestuur
Nevenfuncties

bestuurslid
voorzitter belanghebbendenorgaan Stichting Sligro Food Group
Pensioenfonds bij Stichting Centraal beheer APF, bestuurslid
belanghebbendenorgaan kring Holland Casino bij Algemeen
Pensioenfonds Stap

drs. T. Stanoevska
Functie in bestuur
Nevenfuncties

bestuurslid
bestuurslid en lid risicobeheercommissie Stichting Pensioenfonds
PostNL, bestuurslid/college van vereffenaars en sleutelfunctiehouder
risicobeheer en voorzitter risicobeheercommissie Stichting
Bedrijfstakpensioenfonds voor de reisbranche i.l.,
sleutelfunctiehouder risicobeheer Stichting Pensioenfonds ERIKS i.l.,
aspirant bestuurslid en sleutelfunctiehouder risicobeheer en
voorzitter IRM commissie Stichting Pensioenfonds Staples, lid
commissie risicomanagement van de Pensioenfederatie,
toezichthoudende bestuurder Stichting Villa Abel

mr. J.H.F. Wilmink
Functie in bestuur
Nevenfuncties

bestuurslid
notaris, bestuurslid Ring Noord-Nederland KNB

Technisch voorzitter

mr. P.M. Siegman
Functie in bestuur
Nevenfuncties

technisch voorzitter
voorzitter bestuur pensioenfonds ERIKS i.l., voorzitter raad van
toezicht Pensioenfonds Openbare Bibliotheken, voorzitter raad van
toezicht Bakkers Pensioenfonds, pensioenadviseur GPSS, Voorzitter
governance werkgroep VIIP, lid advisory committee Pensioen
Bestuurstafel EPFIF, docent Week van het Geld en Pensioen
driedaagse, buddy TakeCare BNB

Sleutelfunctiehouders

drs. R. Oosterhout, sleutelfunctiehouder risicobeheer
drs. T. Stanoevska, sleutelfunctiehouder interne audit
drs. H. Zaghdoudi AAG, verbonden aan Willis Towers Watson B.V. Netherlands,
sleutelfunctiehouder/-vervuller Actuaris

Verantwoordingsorgaan

Samenstelling verantwoordingsorgaan per 31 december 2021:

mr. J. Nobel, voorzitter
L. Bosselaar
mr. J.W.A.P. Michels
A.J. Rijs-Schreuders
M. Rosenkrantz-Koeslag
mr. M.T.F. van Schaijk
mr. C.N. Siewers

11.3 Nadere gegevens leden bestuursorganen

Raad van toezicht

Naam	m/v	Geboortejaar	Zittingsrooster	Termijn
drs. P. Braams (voorzitter)	m	1958	2018 - 2021	1 ^e
drs. C.A.M. van Eggermond	v	1963	2021 - 2025	2 ^e
mr. H. de Graaf	v	1957	2020 - 2024	1 ^e

Bestuur

Naam	m/v	Geboortejaar	Zittingsrooster	Termijn
mr. N.E. Bijlholt	v	1982	2018 - 2022	1 ^e
A.J.M. Jansen AAG	m	1958	2018 - 2021	1 ^e
dr. mr. R.V. van der Kuijp	m	1970	2021 - 2025	1 ^e
drs. R. Oosterhout	m	1954	2019 - 2023	2 ^e
mr. L.T.M. de Leede	v	1962	2019 - 2023	1 ^e
P.C. Molenaar RBA	m	1962	2019 - 2023	1 ^e
drs. T. Stanoevska	v	1965	2020 - 2024	1 ^e
mr. J.H.F. Wilmink	m	1961	2020 - 2024	1 ^e

Verantwoordingsorgaan

Naam	m/v	Geboortejaar
L. Bosselaar	m	1951
mr. J.W.A.P. Michels	v	1973
mr. J. Nobel (voorzitter)	m	1979
A.J. Rijs-Schreuders	v	1972
M. Rosenkrantz-Koeslag	v	1950
mr. M.T.F. van Schaijk	v	1987
mr. C.N. Siewers	v	1978

11.4 Code Pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen is opgesteld door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid, die hiermee normen formuleren voor 'goed pensioenfondsbestuur'. In het onderstaande overzicht zijn de normen per thema opgenomen. Als het fonds niet (geheel) voldoet, wordt dit toegelicht.

Thema 1: vertrouwen waarmaken

Zij die voor het pensioenfonds verantwoordelijkheid dragen maken het in hen gestelde vertrouwen waar. Dat blijkt vooral uit adequaat bestuur, verantwoord beleggingsbeleid en zorgvuldig risicomanagement.

Nr.	Norm	Toelichting
1	Het bestuur voert de pensioenregeling naar beste vermogen uit, in een evenwichtige afweging van belangen en heeft hiervoor de eindverantwoordelijkheid.	✓
2	Het bestuur is verantwoordelijk en zorgt voor de uitvoering van de pensioenregeling. Het heeft een visie op die uitvoering, stelt eisen waaraan deze moet voldoen en bepaalt welk kostenniveau aanvaardbaar is.	✓
3	Het bestuur stelt een missie, visie en strategie op. Ook zorgt het voor een heldere en gedocumenteerde beleids- en verantwoordingscyclus. Daarnaast toetst het bestuur periodiek de effectiviteit van zijn beleid en stuurt zo nodig bij.	✓
4	Bij alle besluiten legt het bestuur duidelijk vast op grond van welke overwegingen het besluit is genomen.	✓
5	Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	✓
6	Het bestuur houdt rekening met de verplichtingen die het fonds is aangegaan en draagt daarbij zorg voor optimaal rendement binnen een aanvaardbaar risico.	✓
7	Het bestuur zorgt ervoor dat er onder belanghebbenden draagvlak bestaat voor de keuzes over verantwoord beleggen.	~ Toelichting: het streven is om de belanghebbenden actiever te betrekken bij verantwoorde beleggingskeuzes teneinde meer draagvlak te creëren, mede conform het ESG-beleid.
8	Het bestuur bevordert en borgt een cultuur waarin risicobewustzijn vanzelfsprekend is. Ook zorgt het ervoor dat het integrale risicomanagement adequaat georganiseerd is.	✓
9	Het bestuur zorgt voor een noodprocedure om in spoedeisende situaties te kunnen handelen.	✓

Thema 2: Verantwoordelijkheid nemen

Het bestuur neemt zijn verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de pensioenregeling.

Nr.	Norm	Toelichting
10	Het bestuur zorgt voor een heldere en expliciete taak- en rolverdeling tussen bestuur en uitvoering. Hierbij horen passende sturings- en controlemechanismen.	✓
11	Bij uitbesteding van taken neemt het bestuur in de overeenkomst met de dienstverlener adequate maatregelen op voor als de dienstverlener - of een door hem ingeschakelde derde - onvoldoende presteert, de overeenkomst niet naleeft en/of schade veroorzaakt door handelen of nalaten.	✓
12	Het bestuur zorgt dat het zicht heeft op de keten van uitbesteding.	✓
13	Het bestuur zorgt ervoor dat het beloningsbeleid van partijen aan wie taken worden uitbesteed, niet aanmoedigt om meer risico's te nemen dan voor het fonds aanvaardbaar is. Om dit te bereiken, maakt het bestuur dit onderdeel van de contractafspraken bij het sluiten of verlengen van de uitbestedingsovereenkomst of - indien van toepassing - via zijn aandeelhouderspositie.	✓
14	Het bestuur evalueert jaarlijks kritisch de kwaliteit van de uitvoering en de gemaakte kosten en spreekt een dienstverlener aan als deze de afspraken niet of onvoldoende nakomt.	✓

Thema 3: Integer handelen

Het bestuur bevordert een cultuur van integriteit en compliance.

Nr.	Norm	Toelichting
15	Het bestuur legt de gewenste cultuur vast en stelt een interne gedragscode op.	✓
16	De leden van het bestuur, het VO of het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers ondertekenen de interne gedragscode van het fonds en een jaarlijkse nalevingsverklaring en zij gedragen zich daarnaar.	✓
17	Alle nevenfuncties worden gemeld aan de compliance officer.	✓
18	Tegenstrijdige belangen of reputatierisico's worden gemeld. De leden van het bestuur, het VO of het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers vermijden elke vorm en elke schijn van persoonlijke bevoordeling of belangenverstrengeling. Zij laten zich op hun functioneren toetsen.	✓
19	Het lidmaatschap van een orgaan is niet verenigbaar met dat van een ander orgaan binnen het fonds of van de visitatiecommissie.	✓
20	Het bestuur zorgt dat onregelmatigheden kunnen worden gemeld en dat betrokkenen weten hoe en bij wie.	✓

Nr.	Norm	Toelichting
21	De organisatie kent een klokkenluidersregeling en bevordert dat ook externe dienstverleners een klokkenluidersregeling hebben. De organisatie zorgt ervoor dat men weet hoe en bij wie kan worden gemeld.	✓
22	Het bestuur kent de relevante wet- en regelgeving en interne regels, weet hoe het fonds daar invulling aan geeft en bewaakt de naleving (compliance).	✓

Thema 4: Kwaliteit nastreven

Het fonds stelt hoge kwaliteitseisen, voert daar beleid op en is een 'lerende organisatie'.

Nr.	Norm	Toelichting
23	Het bestuur is collectief verantwoordelijk voor zijn functioneren. De voorzitter is eerste aanspreekpunt; hij/zij is als eerste verantwoordelijk voor zorgvuldige besluitvorming en procedures.	✓
24	Het bestuur waarborgt dat de leden onafhankelijk en kritisch kunnen opereren.	✓
25	Ieder bestuurslid heeft stemrecht.	✓
26	Het bestuur zorgt voor permanente educatie van zijn leden.	~ In 2022 zijn voor alle geledingen een zevental studiedagen georganiseerd en is verder gewerkt aan de individuele opleidingsplannen voor de bestuursleden.
27	Het bestuur staat open voor kritiek en leert van fouten.	✓
28	Het eigen functioneren is voor het bestuur en voor het intern toezicht een continu aandachtspunt. Het bestuur en het intern toezicht evalueren in elk geval jaarlijks het eigen functioneren van het orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betrekken het bestuur en het intern toezicht één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij.	✓
29	Het eigen functioneren is voor het belanghebbendenorgaan een continu aandachtspunt. Het belanghebbendenorgaan evalueert in elk geval jaarlijks het functioneren van het eigen orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betreft het belanghebbendenorgaan één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij.	N.v.t.
30	Het eigen functioneren is voor het verantwoordingsorgaan een continu aandachtspunt. Het verantwoordingsorgaan evalueert met enige regelmaat het functioneren van het eigen orgaan.	✓

Thema 5: Zorgvuldig benoemen

Het fonds handelt zorgvuldig bij (her)benoeming en ontslag en zorgt voor geschiktheid, complementariteit en diversiteit in de samenstelling van de organen van het fonds.

Nr.	Norm	Toelichting
31	De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	✓
32	Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. Daarbij houdt het rekening met opleiding, achtergrond, persoonlijkheid, geslacht en leeftijd. Het bestuur toetst de geschiktheid van bestuursleden bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap.	✓
33	In zowel het bestuur als in het verantwoordingsorgaan of het belanghebbendenorgaan is er ten minste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	~ Er is een diversiteitsbeleid. Een stappenplan ontbreekt. Het bestuur stelt dit stappenplan op in het eerste kwartaal van 2022
34	De zittingsduur van een lid van het bestuur, het verantwoordingsorgaan, het belanghebbendenorgaan en de raad van toezicht is maximaal vier jaar. Een bestuurslid en een lid van het belanghebbendenorgaan kunnen maximaal twee keer worden herbenoemd, een lid van de raad van toezicht maximaal één keer. Leden van een visitatie-commissie zijn maximaal acht jaar betrokken bij hetzelfde fonds.	✓
35	Het bestuur, het belanghebbendenorgaan en het intern toezicht houden bij het opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid. Het verantwoordingsorgaan houdt hier rekening mee bij het opstellen van de competentievisie.	✓
36	Het bestuur, het verantwoordingsorgaan of het belanghebbendenorgaan en de raad van toezicht leggen bij een vacature de eisen voor de vacante functie vast. Hierbij wordt rekening gehouden met de in de normen 31, 32 en 33 opgenomen eisen.	✓
37	Bij de vervulling van een vacature wordt actief gezocht (en/of actief opgeroepen om te zoeken) naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen. Het bestuur neemt hierover tijdig contact op met degenen die betrokken zijn bij het voordragen of de verkiezing van kandidaten.	~ Toelichting: binnen de mogelijkheden die het bestuur heeft, wordt hieraan invulling gegeven.
38	Het bestuur en het belanghebbendenorgaan toetsen voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen. Het verantwoordingsorgaan bevordert dat in de procedure de competentievisie wordt meegenomen, inclusief de diversiteitsdoelstellingen.	✓

Nr.	Norm	Toelichting
39	Een bestuurslid wordt benoemd en ontslagen door het bestuur, na het horen van de raad van toezicht over de procedure. Een lid van de raad van toezicht of visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan en wordt ontslagen door het bestuur na bindend advies van het verantwoordingsorgaan. Een lid van het verantwoordingsorgaan wordt benoemd door het bestuur en ontslagen door het verantwoordingsorgaan zelf. In uitzonderlijke situaties kan het bestuur in overleg met het intern toezicht een lid ontslaan.	✓
40	Het bestuur zorgt ervoor dat de statuten een schorsingsprocedure kennen.	✓

Thema 6: Gepast belonen

Het fonds voert een verantwoord en beheerst beloningsbeleid, gericht op kwaliteit, continuïteit en consistentie.

Nr.	Norm	Toelichting
41	Het pensioenfonds voert een beheerst en duurzaam beloningsbeleid. Dit beleid is in overeenstemming met de doelstellingen van het pensioenfonds. Ook is het beleid passend gelet op de bedrijfstak, onderneming of beroepsgroep waarvoor het fonds de pensioenregeling uitvoert.	✓
42	De beloningen staan in redelijke verhouding tot verantwoordelijkheid, functie-eisen en tijdsbeslag.	✓
43	Het bestuur is terughoudend als het gaat om prestatiegerelateerde beloningen. Prestatiegerelateerde beloningen zijn niet hoger dan 20 procent van de vaste beloning. Ze zijn niet gerelateerd aan de financiële resultaten van het fonds.	✓
44	Het bestuur voorkomt dat door een te hoge beloning van de leden van het intern toezicht een financieel belang een kritische opstelling in de weg staat.	✓
45	Bij tussentijds ontslag van een bestuurslid zonder arbeidsovereenkomst of van een lid van het intern toezicht verstrekt het bestuur geen transitie- of ontslagvergoeding. Bij ontslag van een (andere) medebeleidsbepaler moet een eventuele transitie- of ontslagvergoeding passend zijn gelet op de functie en de ontslagreden.	✓

Thema 7: Toezicht houden en inspraak waarborgen

Het fonds waarborgt intern toezicht op de kwaliteit en integriteit van de bedrijfsvoering.

Nr.	Norm	Toelichting
46	Intern toezicht draagt bij aan effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds en aan beheerste en integere bedrijfsvoering.	✓
47	Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	✓

Nr.	Norm	Toelichting
48	Leden van het intern toezicht zijn betrokken bij het pensioenfonds en moeten zich zodanig onafhankelijk opstellen dat belangentegenstellingen worden voorkomen. Ze hebben daarbij het vermogen en de durf om zich kritisch op te stellen richting het bestuur.	✓
49	De raad van toezicht stelt zich op als gesprekspartner van het bestuur.	✓
50	Het bestuur weegt de aanbevelingen van de raad van toezicht of visitatiecommissie zorgvuldig en motiveert afwijkingen.	✓
51	Het belanghebbendenorgaan voert zijn taak uit als 'goed huisvader' (m/v) voor alle belanghebbenden.	N.v.t.
52	Het belanghebbendenorgaan zorgt dat de leden onafhankelijk en kritisch kunnen functioneren.	N.v.t.
53	Het belanghebbendenorgaan bewaakt of het bestuur de uitvoeringsovereenkomst of het uitvoeringsreglement en het pensioenreglement juist uitvoert. Ook bewaakt het belanghebbendenorgaan of het bestuur de belangen van de verschillende groepen belanghebbenden evenwichtig afweegt.	N.v.t.
54	Het belanghebbendenorgaan onderneemt actie als het van oordeel is dat het bestuur niet naar behoren functioneert.	N.v.t.
55	Het bestuur gaat een dialoog aan met het verantwoordingsorgaan dan wel het belanghebbendenorgaan bij het afleggen van verantwoording.	✓
56	Het bestuur draagt de accountant of actuaris die controle uitvoert in beginsel geen andere werkzaamheden op dan controle. Geeft het bestuur wel een andere opdracht, dan vraagt dit zorgvuldige afweging en een afzonderlijke opdrachtformulering.	✓
57	Het bestuur beoordeelt vierjaarlijks het functioneren van de accountant en de actuaris en stelt het intern toezicht en verantwoordingsorgaan of belanghebbendenorgaan van de uitkomst op de hoogte.	✓

Thema 8: Transparantie bevorderen

Het fonds streeft openheid na, communiceert over missie, strategie en risico's en legt verantwoording af over gevoerd beleid.

Nr.	Norm	Toelichting
58	Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	✓
59	Het bestuur geeft inzicht in het beleid, de besluitvormingsprocedures, de besluiten en de realisatie van het beleid.	✓
60	Het bestuur vervult zijn taak op een transparante (open en toegankelijke) manier. Dat zorgt ervoor dat belanghebbenden inzicht kunnen krijgen in de informatie,	✓

Nr.	Norm	Toelichting
	overwegingen en argumenten die ten grondslag liggen aan besluiten en handelingen.	
61	Het bestuur legt gemotiveerd vast voor welke wijze van uitvoering is gekozen. Deze informatie is beschikbaar voor de belanghebbenden.	✓
62	Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	✓
63	Het bestuur stelt beleid vast rond transparantie en communicatie. Het bestuur evalueert dit beleid periodiek en in ieder geval eens per drie jaar.	✓
64	Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	✓
65	Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	✓

12 BEGRIPPENLIJST

AAA-rating

Classificatie van het laagste kredietrisico ofwel de hoogste kredietwaardigheid van ondernemingen.

Actuariële en bedrijfstechnische nota

De actuariële en bedrijfstechnische nota (Abtn) geeft de criteria aan op basis waarvan het (financieel) beleid van een pensioenfonds wordt gevoerd.

Asset liability management (ALM)-studie

Een studie waarbij in onderlinge samenhang de ontwikkeling van de beleggingen en verplichtingen wordt geanalyseerd om het premie-, indexatie- en beleggingsbeleid te toetsen.

Beleggingsmix

De verdeling van beleggingen over verschillende beleggingscategorieën, zoals aandelen, bedrijfsobligaties en vastrentende waarden met een nadere onderverdeling in binnen- en buitenlandse beleggingen.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad van een pensioenfonds is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.

Collateral

Onderpand in de vorm van kasgeld of effecten waarmee het kredietrisico op tegenpartijen uit hoofde van over-the-counter (OTC)-derivatentransacties wordt beperkt. OTC-contracten zijn financiële contracten die buiten de beurs om worden verhandeld.

Compliance

Maatregelen die zich richten op de implementatie, handhaving en naleving van externe wet- en regelgeving en de interne procedures en gedragsregels.

Custodian

De custodian is de financiële partij die de effecten bewaart.

Dekkingsgraad

De verhouding tussen het pensioenvermogen en de pensioenverplichtingen, uitgedrukt in een percentage. Het geeft de mate aan waarin het fonds zijn verplichtingen heeft gedekt en wordt gebruikt als indicator voor de financiële positie van een pensioenfonds.

Dekkingstekort

Hiervan is sprake als de solvabiliteit onder de vereiste dekkingsgraad is gekomen. DNB eist dan een herstelplan.

Derivaten

Financiële producten, zoals opties, futures en swaps, die zijn afgeleid van effecten. De prijsontwikkeling is (mede) afhankelijk van de prijsontwikkeling van de onderliggende waarde.

Dotatie

Toevoeging aan de reserve.

Duration

De gemiddelde gewogen looptijd van kasstromen.

Feitelijke premie

De daadwerkelijk door een pensioenfonds in rekening gebrachte premie.

Fiduciaire advisering

Advisering op het gebied van vermogensbeheer ter ondersteuning van de bestuurlijke besluitvorming op het gebied van beleggingsdoelstellingen, inrichting en uitvoering van vermogensbeheer, monitoring en evaluatie.

Financieel Toetsingskader (FTK)

Door de externe toezichthouder opgestelde beleidsregels voor de toetsing van de financiële positie van een pensioenfonds.

Gedempte kostendeekkende premie

Om jaarlijkse fluctuaties in de premiebijdrage door schommelingen in de marktrente tegen te gaan, mogen pensioenfondsen bij de vaststelling van de premie uitgaan van een over enkele jaren vast te stellen gemiddeld rekenpercentage. De premiebijdrage die op deze manier wordt vastgesteld, is de gedempte premie.

Herstelplan

Plan van aanpak gericht op het herstel van een dekkingstekort of een reservetekort bij een pensioenfonds. Het bestuur van het pensioenfonds moet het herstelplan indienen bij DNB.

High yield

Dit zijn obligaties van bedrijven of landen met een relatief lage rating. Deze obligaties kennen vanwege het hoge risico een verhoudingsgewijs hoog rendement.

IBNR

Voorzieningen voor schade die zich wel hebben voorgedaan, maar die nog niet gemeld zijn of bekend zijn bij de (her)verzekeraar.

Illiquide beleggingen

Beleggingen die niet snel omgezet kunnen worden in liquide middelen.

Interest

De kosten voor het gebruiken van geld, uitgedrukt in een percentage en over een bepaalde periode.

IORP II

De Europese richtlijn IORP II (Institutions for Occupational Retirement Provision) stelt een aantal minimumvereisten aan pensioenfondsen, vooral op het gebied van bestuur en transparantie. Een pensioenfonds moet bijvoorbeeld zorgen voor goede bestuurders die prudent omgaan met het pensioengeld. Verder zijn er eisen aan risicobeheer, personeel en externe aanbieders en op communicatiegebied.

Kostendeekkende premie

De in het Financieel Toetsingskader gedefinieerde premie die nodig is om de kosten van de pensioenregeling te dekken. Deze bestaat uit de actuariële premie voor de pensioeninkoop, een opslag voor het bereiken of in stand houden van een vereist eigen vermogen en een opslag voor uitvoeringskosten.

Matchingportefeuille

De matchingportefeuille is dat deel van de beleggingsportefeuille dat is gericht op vermindering van het renterisico.

Middelloodsysteem

De hoogte van het pensioen is gebaseerd op het gemiddelde salaris van een deelnemer. Het pensioen dat jaarlijks wordt opgebouwd is afhankelijk van het in dat jaar verdiende salaris.

Mimimaal vereist eigen vermogen

Het minimaal vereist eigen vermogen (MVEV) is de ondergrens van het vereist eigen vermogen. Onder deze grens moet het fonds maatregelen treffen om direct weer aan het MVEV te voldoen.

Normrendementen

Benchmarkrendementen. **Optie**

Het recht, maar niet de verplichting, om een effect gedurende een bepaalde periode of op een bepaalde datum tegen een bepaalde prijs te kopen (calloptie) of te verkopen (putoptie).

Outperformance

Het verschil tussen het behaalde rendement en het rendement van de benchmark (positief of negatief).

Dit verschil geeft aan hoeveel waarde is toegevoegd door middel van actief beleggen.

Over-the-counter (OTC)

Over-the-counter (OTC)-transacties zijn financiële transacties die niet via de beurs verlopen, maar die direct tussen twee partijen worden afgesloten.

Overlay

De combinatie van derivaten die het doel heeft de balans van het fonds minder gevoelig te maken voor veranderingen in de rente, wisselkoers of prijsveranderingen.

Paritair bestuursmodel

Bij een paritair bestuursmodel kennen de bestuursorganen vertegenwoordigers van de werkgevers, werknemers en pensioengerechtigden, met de mogelijkheid van externen als vertegenwoordiger van deze geledingen.

Pensioenresultaat

Het pensioenresultaat is afkomstig uit de haalbaarheidstoets. Dit is de toets die uitgevoerd wordt om te beoordelen of het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau in voldoende mate aansluit bij de gewekte verwachtingen over het pensioenresultaat. Het werkelijk te behalen pensioenresultaat van de deelnemers wordt afgezet tegen het pensioenresultaat dat behaald kan worden bij het 100% volgen van de prijsinflatie (zonder het toepassen van verlagingen). Het percentage dat resulteert zegt of de actuele financiële positie en ontwikkelingen voor het fonds een hoger pensioenresultaat opleveren dan het volgen van de koopkracht (percentage hoger dan 100%) of een lager pensioenresultaat dan de koopkracht (percentage lager dan 100%).

Pensioenvermogen

Het eigen vermogen van het fonds, verhoogd met de technische voorzieningen.

Pensioenverplichtingen

De pensioenverplichtingen zijn de totale waarde van alle uit te keren pensioenen, nu en in de (verre) toekomst.

Performancetoets

Het gemiddelde van door een bedrijfstakpensioenfonds behaalde beleggingsresultaten, gemeten over een langere periode. De performancetoets wordt bepaald door de som van opeenvolgende jaarlijkse Z-scores, gedeeld door de wortel van het aantal jaren.

Private equity

Effecten van bedrijven die niet aan een beurs zijn genoteerd. De verkoop van private equity is aan strenge regels gebonden. Omdat een markt ontbreekt, moet een belegger zelf een koper vinden als hij zijn aandeel in een dergelijk bedrijf wil verkopen. Het is dus een illiquide belegging.

Returnportefeuille

De returnportefeuille is het deel van de beleggingsportefeuille dat gericht is op het realiseren van rendement voor de stijging van de dekkingsgraad.

Renteafdekking

Het nemen van maatregelen om het renterisico te beperken.

Rentetermijnstructuur (RTS)

De rentetermijnstructuur is een set van rentes voor iedere looptijd.

Reservetekort

Een reservetekort is een situatie waarin een pensioenfonds te weinig buffers heeft om op lange termijn al zijn verplichten na te komen, zoals een volledige verhoging van de pensioenen om het pensioen waardevast te houden.

Swap

Een swap is een derivaat waarbij een partij een bepaalde kasstroom of risico (bijvoorbeeld rente) wisselt tegen dat van een andere partij.

Ultimateforwardrate-methodiek (UFR)

De ultimateforwardrate-methodiek is een methode om een rentecurve voor lange looptijden te bepalen. In het geval van de waardering van pensioenverplichtingen gaat het om de zogeheten forward rates van de door DNB gepubliceerde FTK-rentetermijnstructuur, die gebaseerd is op de swapmarkt.

Valutarisico

Het risico dat de valutakoers van een vreemde valuta verandert, zodat een vordering of schuld in die valuta ook in waarde verandert.

Vastrentende waarden

Verzamelnaam voor beleggingen waarvoor in beginsel een vaste rentevergoeding en een vaste looptijd gelden. Voorbeelden van vastrentende waarden zijn obligaties, onderhandse leningen en hypotheekleningen. Deze beleggingen worden ook wel als risicomijdend aangeduid.

Vereist eigen vermogen (VEV)

De buffer die een pensioenfonds moet aanhouden voor de vereiste zekerheid dat de onvoorwaardelijke pensioenen ook daadwerkelijk worden uitgekeerd. Het vereist eigen vermogen wordt zodanig vastgesteld, dat de kans dat er binnen een jaar een situatie van dekkingstekort ontstaat kleiner is dan 2,5%.

Verzekeringstechnisch risico

Risico van negatieve verzekeringstechnische resultaten, zoals het langlevensrisico. Dit risico is afhankelijk van de gemiddelde leeftijd (hoe lager de gemiddelde leeftijd, hoe hoger de onzekerheid), de omvang van het fonds (hoe groter het fonds, hoe lager de opslag) en de pensioenregeling.

Z-score

De Z-score is een maatstaf die weergeeft wat de beleggingsresultaten van een pensioenfonds zijn ten opzichte van de resultaten van vooraf door het pensioenfonds gekozen benchmarks.

→ www.pensioenfondsnotariaat.nl